

Núm. 798

ABRIL 1995

MUNTANYA

bollé

Put'em on your face

Ens va costar convèncer-los

CONDUCTOR DE IACS
(NEPAL)

BOLLÉ-IREX100 *PROTECCIÓ 100% dels raigs U.V. i I.R.*

PORTEJADOR BALTÍ
(PAKISTÀ)

BUTLLOFES I FERIDES DE FRICCIÓ

Compeed: tractament i prevenció

- Actua com una capa extra de la pell
- Suau i elàstic

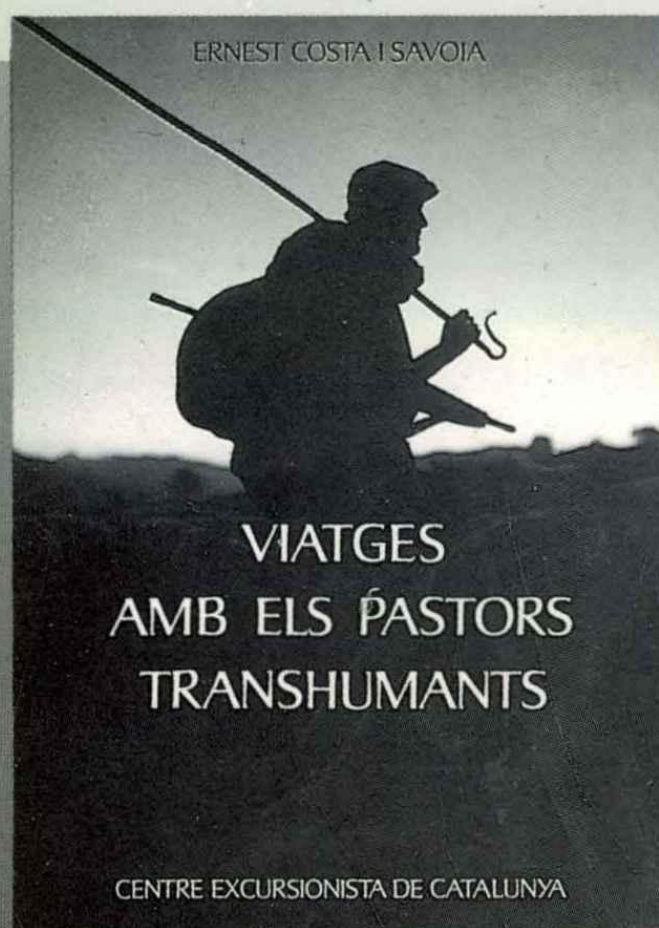
- Protegeix i calma el dolor
- Venda en farmàcies

Compeed és un producte de Coloplast, S.A. Dinamarca

Laboratoris
DIAFARM, S.A.
Sabadell (Barcelona)

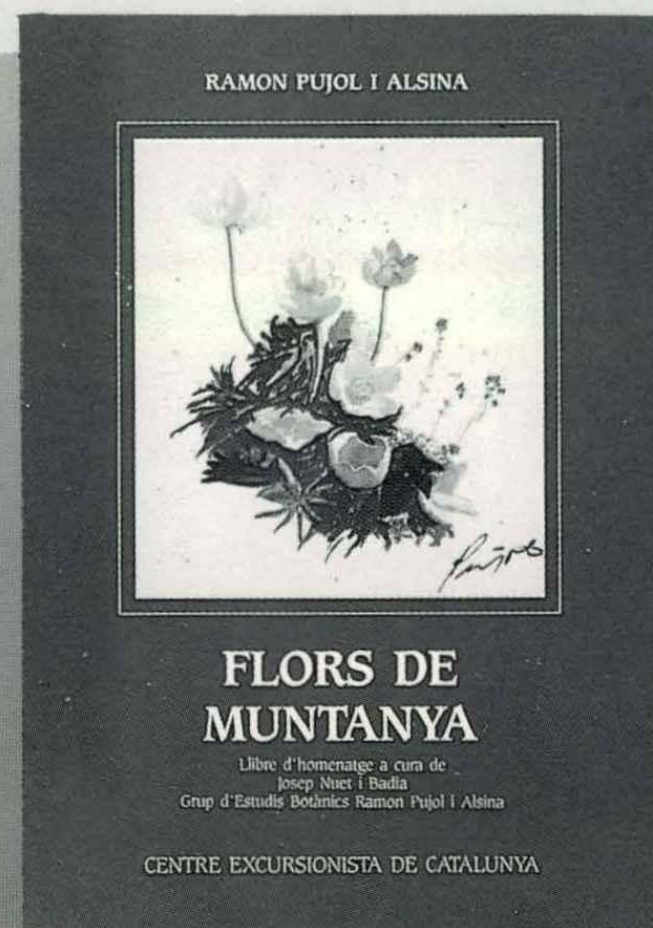
La Comissió de Publicacions es complau a oferir-vos les darreres novetats.

Adquiriu i divulgueu l'obra del CENTRE

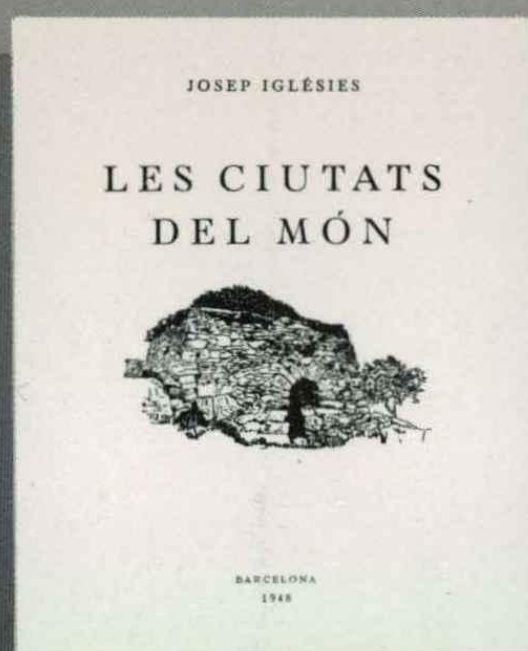
■ Viatges amb els pastors transhumants.

Que n'és d'encisador fer uns viatges amb pastors i ramats per les muntanyes, entre l'Essera i el Segre! Hi trobareu de tot, aventura, humanitat, ofici i ensenyances, amb una cloenda de 45 pàgines, d'un inèdit vocabulari dels pastors. Molt il·lustrat. (Premi literari del Centre.)

■ Flors de Muntanya.

L'obra de divulgació de Flors de Muntanya, amb text i dibuixos d'en Ramon Pujol i Alsina, aparegué en aquesta revista MUNTANYA entre 1970 i 1974. Ara ha estat aplegada en aquest volum, a la memòria del nostre enyorat amic.

■ Les ciutats del món.

S'ha editat en facsímil l'obra de Josep Iglésies, apareguda el 1948. Humils llogarrets, enaltits per la seva inspirada prosa.

■ Guia geològica del Montsec i de la vall d'Àger.

En la Geologia es troba l'explicació d'una bona part de les coses que condicionen un país. Aquest treball científic-excursionista estudia un dels paratges geològics més famosos, i hi descriu nou itineraris. Molt il·lustrat i amb un mapa geològic de la regió, a tot color.

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

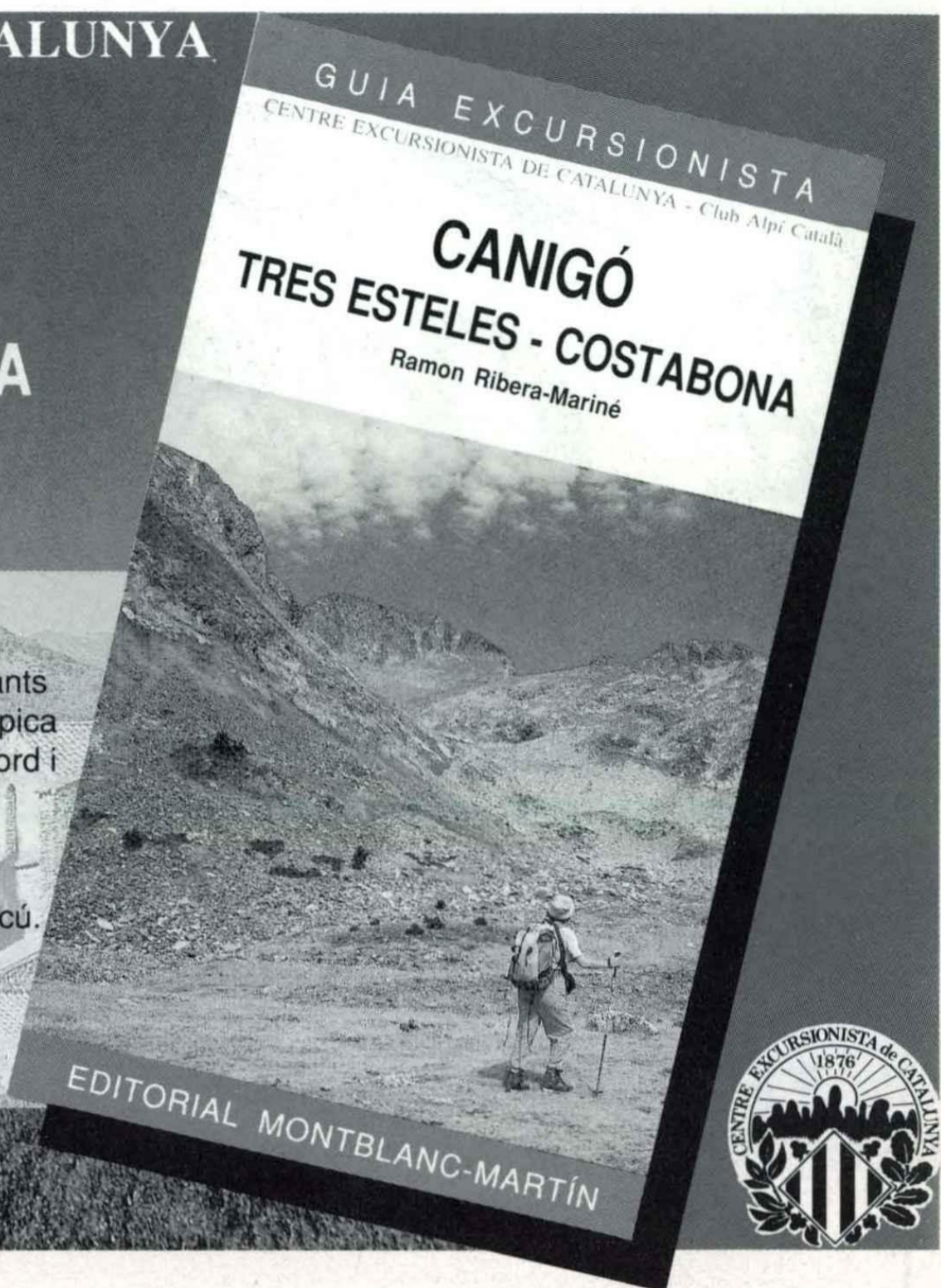
CANIGÓ TRES ESTELES - COSTABONA

Ramon Ribera-Mariné

- Aquesta guia del Canigó, Tres Esteles i Costabona, conté 28 itineraris per a recórrer l'extrem est del Pirineu oriental, amb tants al·licients muntanyencs i paisatgístics, entre els quals hi ha la pica del Canigó, una muntanya emblemàtica per als catalans del nord i del sud del Pirineu.
- A més, aquesta guia us ofereix una sèrie de 26 variants dels itineraris, de manera que podreu configurar una infinitat de recorreguts d'acord amb els gustos i les possibilitats de cadascú.
- Es tracta d'una guia que us permetrà descobrir aquestes muntanyes pirinenques tan boniques i alhora tan carregades d'història i de significació.

EDITORIAL MONTBLANC-MARTÍN

c/ Nena Casas, 73-75 - 08017 Barcelona Tel./Fax: (93) 204 43 97

Es una publicació del

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

LA VALL DE NÚRIA

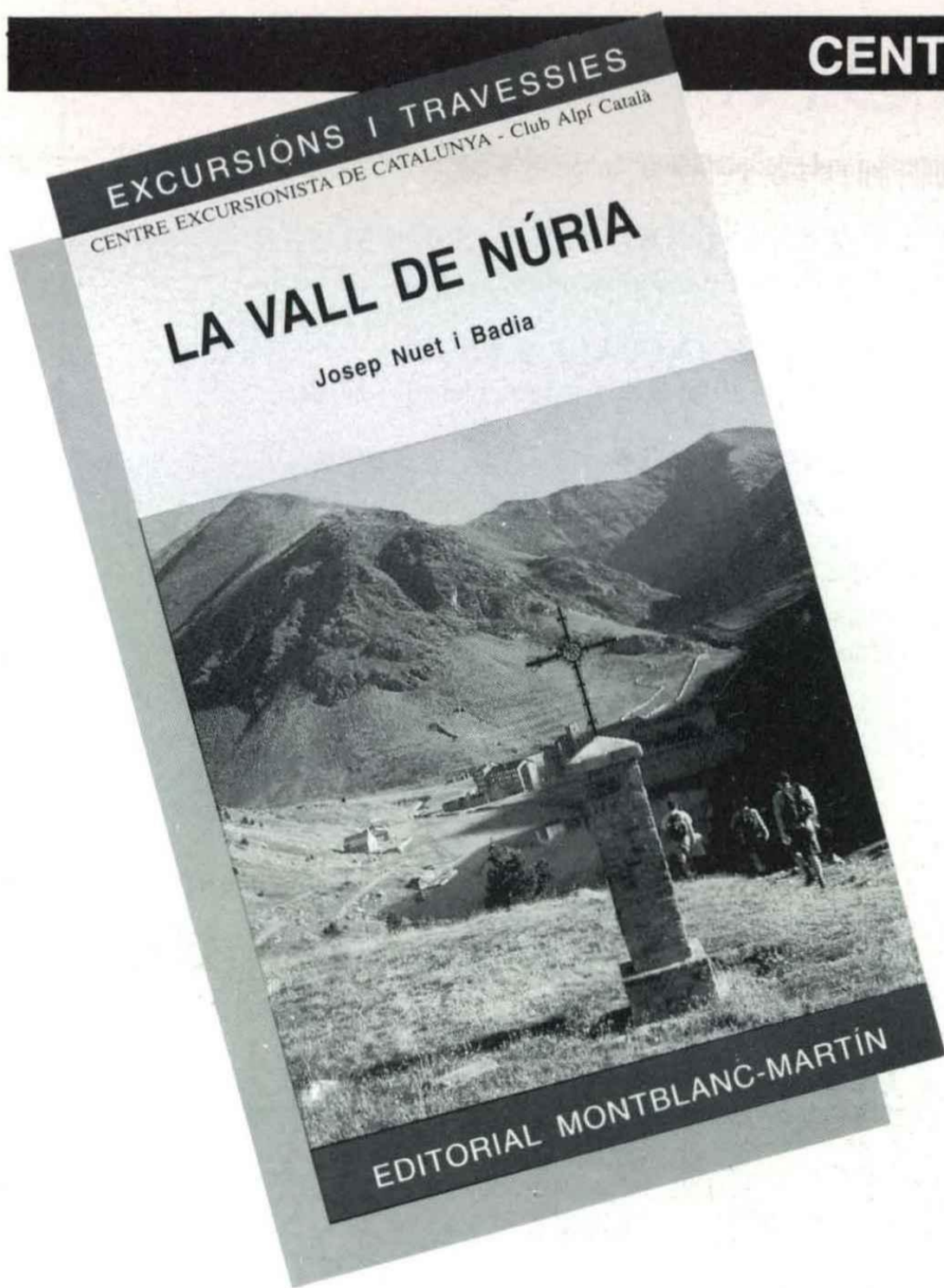
Josep Nuet i Badia

- Aquesta guia de muntanya us ofereix una descripció detallada i documentada dels camins de la vall de Núria, distribuïts en 30 itineraris.
- Hi trobareu els grans camins d'aproximació (GR, travessia del Pirineu), els camins tradicionals que han seguit els pelegrins de tots els temps per anar al santuari de la Mare de Déu i 49 excursions per a fer des de Núria.
- Tot plegat perquè pugueu recórrer aquestes valls del Pirineu oriental i gaudir dels seus paisatges i els seus camins, fent una estada a Núria o una travessia de muntanya.

EDITORIAL MONTBLANC-MARTÍN

c/ Nena Casas, 73-75 - 08017 Barcelona

Tel./Fax: (93) 204 43 97

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

AIGÜESTORTES I SANT MAURICI

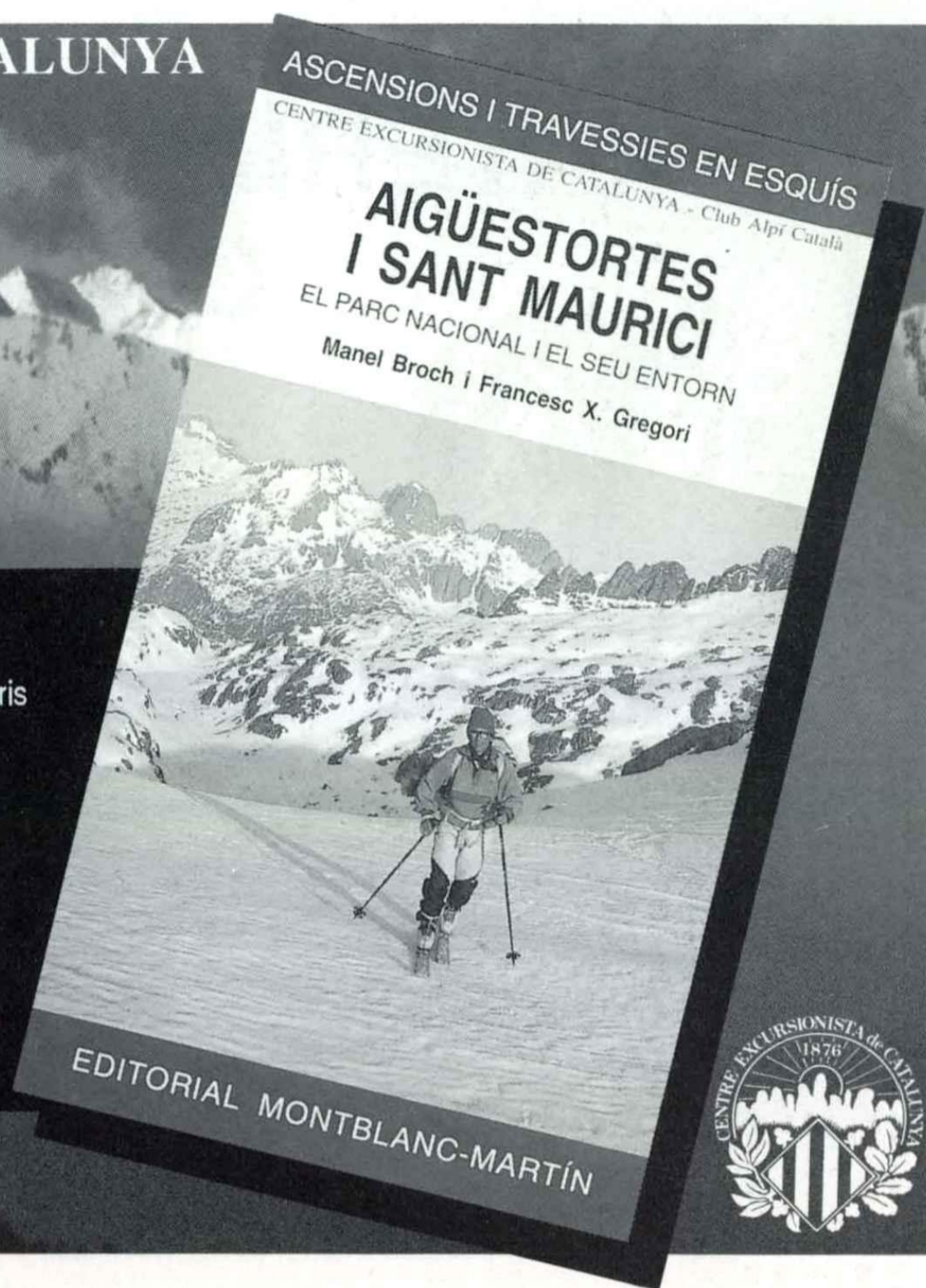
EL PARC NACIONAL I EL SEU ENTORN

Manel Broch i Francesc X. Gregori

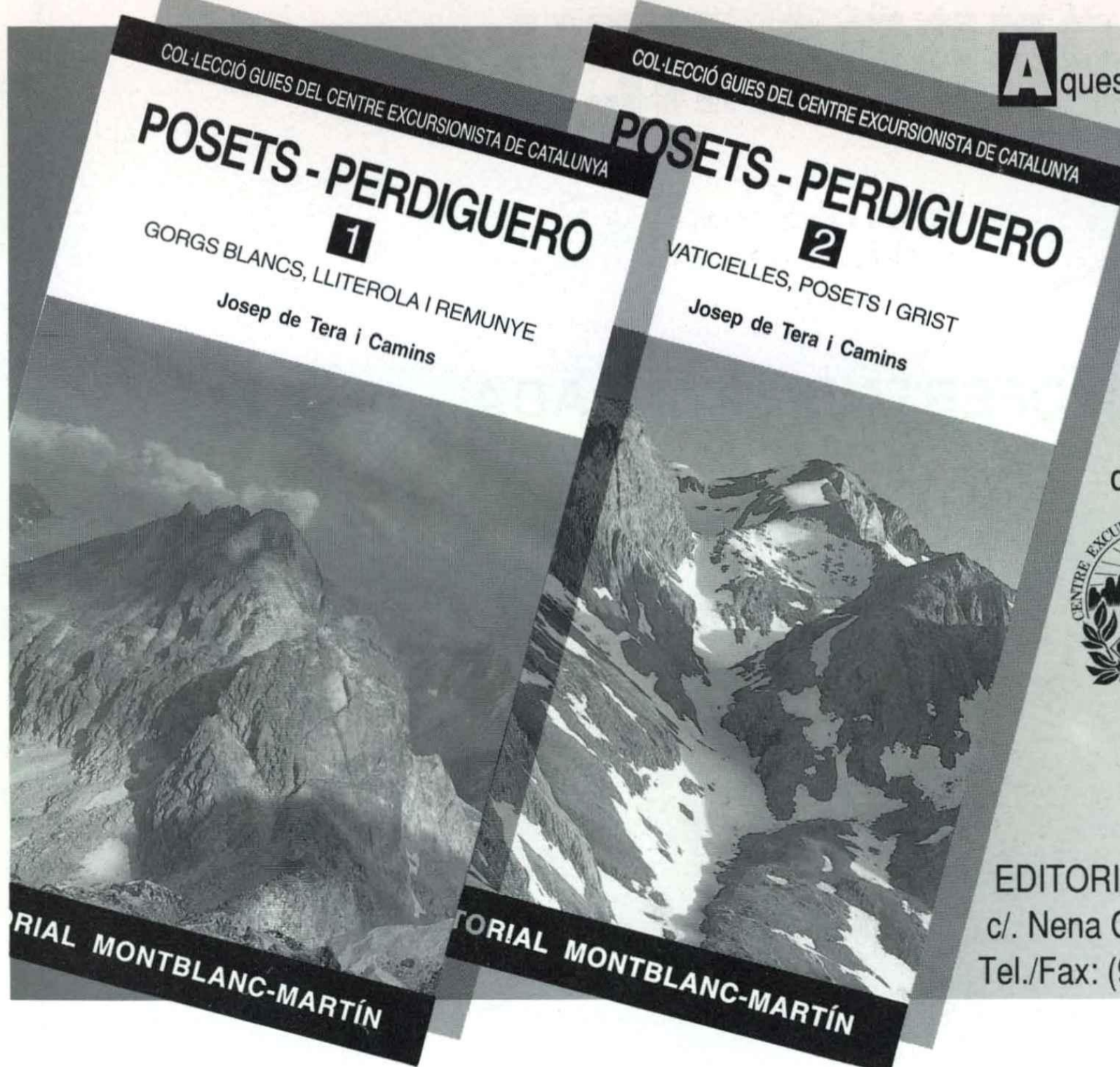
- Aquesta guia d'esquí de muntanya de l'àrea del parc nacional d'Aigüestortes i de Sant Maurici us proposa una selecció d'itineraris per a recórrer aquest sector del Pirineu entre la Vall d'Aran, el Pallars i la Ribagorça.
- Els itineraris es divideixen en tres grans apartats: els accessos als refugis, que a l'hivern ja són una bona excursió, ascensions des dels refugis i l'Alta Ruta del Pallars, un itinerari de travessia de refugi en refugi d'una setmana de durada.
- En total són una cinquantena d'itineraris perquè pugueu gaudir de la muntanya hivernal en un marc excepcional del Pirineu.

EDITORIAL MONTBLANC-MARTÍN

c/. Nena Casas, 73-75 - 08017 Barcelona Tel./Fax: (93) 204 43 97

COL·LECCIÓ GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Aquesta guia en dos volums del massís de Posets i del sector fronterer de Perdiguero us ofereix un gran repertori de 240 itineraris, de diferents graus de dificultat, per a recórrer aquest massís del Pirineu, en la qual hi ha el segon cim més alt: el pic de Posets. També hi trobareu una selecció de les millors escalades.

EDITORIAL MONTBLANC-MARTÍN
c/. Nena Casas, 73-75 - 08017 Barcelona
Tel./Fax: (93) 204 43 97

MATERIAL D'ESCALADA GRAN PROMOCIÓ

abans de comprar
visita'ns

Urgell, 95 bis - Tel. 453 50 01 - BARCELONA-11

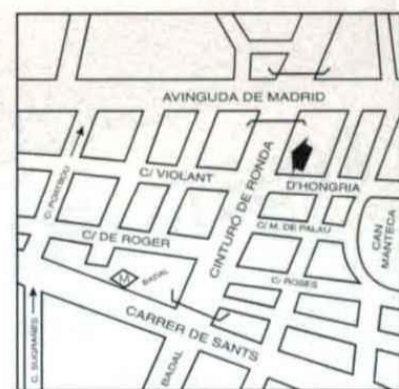
LLOGUER DE:

BOTES - PIOLETS - GRAMPONS - ARVA - ESQUÍ DE MUNTANYA

PEDRA NEU

C/ Brasil, 50
(Cinturó / Avda. Madrid)
BARCELONA
Tel. 330 27 74

PEDRA-NEU

13ª OFERTA D'ESCALADA

PEDRA-NEU

PIOLET
(manec recobert de cautxó) **16.950 ptes.**

GRAMPONS (automàtics)

CORDA (8,8 x 50) **15.695 ptes.**

SABATILLA BOULDER*

10 CINTES EXPRES
+ **12.995 ptes.**

20 MOSQUETONS

ARNÉS ESCALADA
+ **11.500 ptes.**

*SABATILLA BOULDER

* Amb peus de gat + 2.000 ptes.

LLOGUER DE: grampons - piolets - ARVA - esquís de muntanya
CANVI DE SOLES DE: botes - peus de gat

ESPORTS

el millor consell!!!

**ESPECIALISTES EN MUNTANYA
TREKKING I AVENTURA**

**TENDAS, MOTXILES, BOTES
TÈXTIL, PIOLETS, CRAMPONS
MATERIAL D'ESCALADA, ETC.**

C/ Canuda, 26 - Tel. 318 45 00 - BARCELONA

EXPEDICIONS'95

**COTOPAXI/CHIMBORAZO (ECUADOR),
5.897 M./6.270 M.**

Data de sortida: 6 d'abril. Durada: 11 dies.

ELBRUS (GEORGIA), 5.642 M.

Data de sortida: 3 de juny. Durada: 11 dies.

SATOPANTH (INDIA), 7.095 M.

Data de sortida: 25 de juny. Durada: 35 dies.

LENIN (TADJIKISTAN), 7.134 M.

Data de sortida: 2 d'agost. Durada: 24 dies.

KHAN TENGRI (KAZASKHASTAN), 6.995 M.

Data de sortida: 2 d'agost. Durada: 24 dies.

DEO TIBBA (INDIA), 6.001 M.

Data de sortida: 8 de juliol, 1 de setembre.
Durada: 24 dies.

KILIMANJARO (TANZANIA), 5.940 M.

Data de sortida: 6 de setembre. Durada: 10 dies.

CARSTENZ (INDONESIA), 5.029 M.

Data de sortida: 2 d'octubre. Durada: 29 dies.

MERA PEAK (NEPAL), 6.476 M.

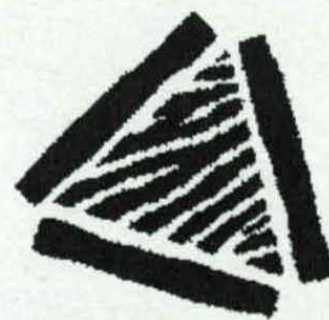
Data de sortida: 8 d'octubre. Durada: 24 dies.

MT. VINSON (ANTARTIDA), 4.987 M.

Data de sortida: novembre. Durada: 15 dies.

ACONCAGUA (ARGENTINA), 6.959 M.

Data de sortida: 19 de desembre.
Durada: 20 dies.

TREKKING Y AVENTURA

¡SOL·LICITA INFORMACIÓ!

Gran Via, 523. 08011 BARCELONA. Tel. 454 37 02. Télex: 47403 ITAK. Fax: 323 52 88

MADRID - BARCELONA - SPAIN

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpí Català

ANY CXIX, VOL. 99, NÚM. 798 ABRIL 1995

SUMARI

Redacció, administració i publicitat:

Paradís, 10. 08002 Barcelona
Tel. (93) 315 23 11

Director:

Josep Nuet i Badia

Secretari:

Joaquim Bordons i Serra

Consell de redacció:

Francesc Beato, Joaquim Bordons
Francesc X. Gregori, Ferran Latorre,
Josep M. Panareda, Miquel Rifa

Corrector lingüístic:

Eulàlia Nuet i Badia

Cartògraf i dibuixant:

Armand Ballart

Maquetador:

Josep Nuet i Badia

Publicitat:

Adolf Garcia, Exclusives Publicitàries
Tel. i Fax: 237 95 01

Fotocomposició:

PC Gràfic

Fotomecànica:

T4 Sorrosal, S.A.
Pujades, 68-72, 3r 3^a
08005-Barcelona

Impressió:

IMGESA
Alarcón, 138 - 08930
Sant Adrià de Besós

Preu d'aquest exemplar:

600 ptes. (IVA inclòs)
Preu de subscripció anual:
3.100 ptes. + IVA (sis exemplars)
A l'estranger: 4.400 ptes.
Comanda de números endarrerits
a la redacció de la revista
Dipòsit legal: B. 545-1958
ISSN: 0212-2111

Portada: Espectaculars formacions de glaç, camí del pic de Montareny.

Foto: Lluís Roca.

Editorial: Signes d'identitat nacional	46
L' <i>Onomasticon Cataloniae</i> de Joan Coromines, <i>Anna Borbonet i Macià</i>	47
Pasquale Paoli, «pare de la pàtria» a Còrsega, <i>Rafael Battestini</i>	50
Ladakh, país de colls. Ascensió a l'Stok Kangri (6.150 m), <i>Julià Aguilar i Gimeno i Montserrat Bayod i Pérez</i>	54
Pic de Montareny (travessia amb esquís), <i>Lluís Roca</i>	57
Les Jorasses per la cara de l'ombra, <i>Joan Jover</i>	60
De la Pinya a Santa Magdalena de Cambrils, <i>Joaquim Agustí i Bassols</i>	64
La Palma de Cervelló i els seus voltants, <i>Joaquim Bordons i Serra</i>	69
La Carabassa, <i>Joan M. Vives i Teixidó</i>	75
La conservació dels materials cinematogràfics, <i>M. Encarnació Soler i Alomà</i>	78
Vies d'escalada, <i>a cura d'Armand Ballart</i>	81
Crònica del Centre	83
Llibres i mapes	85

- Els articles publicats a MUNTANYA expressen l'opinió dels seus autors.
- La revista MUNTANYA, editada pel Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpí Català, es publica sense cap finalitat lucrativa.

© El copyright dels articles, tant de la part literària com de les il·lustracions, és dels autors respectius. Per tant, és absolutament prohibida la reproducció total o parcial, per qualsevol sistema, dels articles de la revista MUNTANYA sense permís escrit dels propietaris del copyright.

NORMES DE PUBLICACIÓ DE MUNTANYA

Els autors que vulguin publicar els seus treballs a la revista MUNTANYA han de tenir present el següent: Els articles cal que siguin escrits correctament en català i mecanografiats a doble o triple espai en fulls de mida DIN A-4, deixant uns marges laterals d'un parell de centímetres. Els articles aniran encapçalats pel títol i portaran a continuació el nom dels autors. Els peus de les il·lustracions i el nom de l'autor aniran escrits en un full a part, precedits per un número

que es repetirà a la fotografia o dibuix corresponent. Per a facilitar la correcció dels originals, no utilitzeu els subratllats en els textos que vulgueu publicar. Els mapes, dibuixos i gràfics haurien de ser dibuixats correctament amb tinta xinesa sobre paper blanc o vegetal. Les fotografies, en còpies de paper brillant blanc i negre o en diapositives, cal que siguin ben exposades i amb bona definició, que tinguin contrast, però que no siguin excessivament fosques.

Signes d'identitat nacional

El Centre Excursionista de Catalunya ha estat sempre capdavanter d'iniciatives i projectes a l'entorn del que podríem anomenar signes de la nostra identitat nacional. I si bé és cert que ens preocupa mantenir uns serveis i unes infraestructures en l'àmbit esportiu i cultural, i que hi esmercem molts esforços, no hauríem de perdre de vista el llegat que els nostres predecessors ens han transmès en el compromís de la salvaguarda del que és substancial i propi de la nostra realitat com a país, en definitiva, la identitat nacional.

En aquesta línia, podríem esmentar dues iniciatives molt recents. La primera, l'adhesió del Centre a la Federació d'Organitzacions Catalanes Internacionalment Reconeixudes (FOCIR). Avui, que tant es parla d'una Europa sense fronteres i d'una internacionalització de la vida social i econòmica, Catalunya, en aquest context, ha de tenir el seu pes específic, que no

és fruit d'un oportunisme, sinó d'un treball seriós amb una forta tradició en àmbits cultural, associatius i esportius. Per això és bo que totes les realitzacions aconseguides en l'àmbit de la presència internacional de Catalunya aglutinin esforços per a coordinar mecanismes, processos i experiències que puguin enfortir i fer créixer aquesta presència.

La segona iniciativa va encaminada a la recuperació del passat més recent, és la de la Secció de Ciències i Arts amb motiu del centenari del naixement de Josep Maria Batista i Roca. Batista i Roca, excursionista etnòleg i figura emblemàtica del nacionalisme català, ingressà l'any 1914 al Centre i, malgrat el llarg exili que patí, es mantingué com a soci d'una manera continuada fins a la seva mort, l'any 1978. El seu cos fou exposat en capella ardent a la sala d'actes el Centre i el seu retrat fou incorporat a la galeria d'excur-

sionisme catalans il·lustres: La seva activitat en el Centre fou molt intensa: forma part de la Comissió permanent de l'Estudi de la Masia Catalana, de la Comissió de Publicacions, de la Comissió de Coordinació de Treballs Excursionistes. També dona conferències i reorganitzà la Secció de Folklore, que presidí de 1926 a 1930.

Per a commemorar aquest centenari tindrà lloc al Centre, durant els mesos de maig i juny, un cicle de conferències en què diversos especialistes glossaran els principals aspectes de l'activitat de Batista i Roca.

En resum, recordar el passat és recordar els nostres orígens, que són els que donen sentit a la nostra pròpia identitat. Però el que també cal és obrir-nos al futur amb el convenciment que depèn de tots nosaltres enfortir els signes de la nostra identitat nacional i és en aquesta línia que va encaminada la creació de la FOCIR.

L'Onomasticon Cataloniae de Joan Coromines

Anna Borbonet i Macià

«Sense l'excursionisme, senyors, no hi hauria hagut *Onomasticon Cataloniae*. Sense l'excursionisme, no s'hauria pogut fer la meua part de la investigació de l'etimologia catalana, que ara està sortint.» Així acabà Joan Coromines el seu parlament en motiu d'haver-se-li atorgat el Premi d'Honor Jaume I l'any 1981, edició en què també fou guardonat el Centre Excursionista de Catalunya, del qual ell mateix volgué fer la glossa.¹

Joan Coromines i Vigneaux nasqué a Barcelona l'any 1905. Estudià a la facultat de Filosofia i Lletres de Barcelona i amplià estudis a Madrid, Zuric i París. Fou professor de Filologia romànica a la Universitat de Barcelona fins al 1939, i més tard, a la Universitat de Chicago, fins a la seva jubilació. És membre de l'Institut d'Estudis Catalans des del 1950, i l'any 1984 va rebre el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes.

El seu profund coneixement de la història de la llengua catalana i de les llengües hispàniques, la seva completa formació lingüística juntament amb una immensa capacitat de treball i una gran tenacitat i fidelitat al país, n'han fet una referència obligada i una figura clau en els estudis etimològics, lingüístics i dialectals del català. Ha publicat un bon nombre de treballs de gramàtica històrica sobre el català, sobretot de fonètica, i ha dut a terme l'edició de textos catalans antics. Una tasca important ha estat l'elaboració dels diccionaris: *Diccionario crítico etimológico*

de la lengua castellana, en quatre volums (1954-1957), el primer diccionari etimològic de la llengua castellana, i el *Diccionario etimológico i complementari de la llengua catalana*, en nou volums (1980-1991),² un monument a la lingüística, que uneix el rigor científic a l'abundant informació referent a toponímia dels Països Catalans, cosa que posa de manifest la seva dedicació preferent a la toponomàstica, present sempre en gran part de la seva obra. Perquè cal remarcar que, bàsicament, la recerca del professor Coromines s'ha centrat, d'una banda, en l'etimologia i la lexicografia, i de l'altra, en l'onomàstica, o sigui, en l'estudi dels noms de persona i dels noms de lloc, no solament catalans, sinó també de les terres occitanes.

Diu Coromines en la seva *Introducció a l'estudi de la toponímia catalana*: «L'estudi dels noms de lloc és una de les coses que més ha desvetllat la curiositat dels erudits i àdhuc del poble en general. És natural que sigui així. Aquests noms s'apliquen a l'heretat de què som propietaris, o a la muntanya que enclou el nostre horitzó, o al riu d'on traiem aigua per regar, o al poble o a la ciutat que ens ha vist néixer i que estimem per damunt de totes les altres, o a la comarca, el país o l'estat on està emmarcada la nostra vida col·lectiva. ¿Com fóra possible que l'home, que, des que té ús de raó, es pregunta el perquè de totes les coses que veu i que sent, no cerqués el d'aquests noms que tots tenim contínuament als llavis?»³

ONOMASTICON CATALONIAE

ELS NOMS DE LLOC I NOMS DE PERSONA
DE TOTES LES TERRES DE LLENGUA CATALANA

Obra fundada per
Josep M. de Casacuberta

II
A-BE

PER
JOAN COROMINES

amb la col·laboració de
Max Cahner, Joan Ferrer, Josep Giner, Joseph Gulsoy,
Josep Mascaró, Philip D. Rasico i Xavier Terrado

CURIAL EDICIONS CATALANES
CAIXA D'ESTALVIS I PENSIONS DE BARCELONA
"LA CAIXA"
BARCELONA 1994

Portada de l'*Onomasticon Cataloniae*,
vol. II.

Gran caminador, Joan Coromines va recórrer, llibreta en mà, tots els racons de la nostra geografia, per anar anotant tanta informació toponímica com li era possible, que després complementava amb la documentació antiga i els reculls lexicogràfics. És evident, doncs, que l'interès per la geografia i la seva vinculació a l'excursionisme, tal com hem vist, li facilitaren la tasca. Joan Coromines es féu soci del Centre Excursionista de Catalunya el 25 de novembre de 1930. Consta amb el número 26, i firmà la proposta d'admissió l'escalador Lluís Estasén. Compartí l'afecció a la muntanya amb els seus amics Pere Arnalot, Josep M. Escaiola i Pere Gabarró. El mes de juny de 1934, al *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya* (núm. 469), publicà un article: «Pic de la Mainera», on fa una ressenya de l'excursió. Valorà també molt positivament les guies dels nostres pioners, especialment les d'Artur Osona i Cèsar August Torras: «sense

1. Revista MUNTANYA, núm. 715, 1981.

2. Curial edicions. Falta el volum X, índex general.

3. *Estudis de toponímia catalana*. I. Ed. Barcino, 1965, p. 7.

El nostre consoci Pompeu Fabra, l'estiu de 1933, al campament que portava el seu nom, instal·lat al planell de Trapa (vall de Peguera), on assistí Joan Coromines. Clixé: Pere Arnalot i Sansa. Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya.

llur obra no seríem el que som ni sabríem el que sabem els amants de les nostres muntanyes». ⁴ També participà en els campaments Pompeu Fabra, al costat del mestre, que tant admirava.

Entre els seus estudis lingüístics destaquen els fets sobre els parlars pirinencs. Recordem que ja es doctorà a Madrid, l'any 1931, amb un treball sobre *Vocabulario aranés*, l'estudi del qual culminà amb la publicació de l'obra *El parlar de la Vall d'Aran. Gramàtica, diccionari i estudis lexicals sobre el gascó*. ⁵ Quant a la toponímia pirinenca, esmentem, entre altres, el treball «El parlar de Cardós i la Vall Ferrera», publicat el 1936 al *Butlletí de Dialectologia Catalana*, amb el qual col·laborà entre el 1931 i 1936, ⁶ l'estudi sobre la «Toponímia d'Andorra», ⁷ i la «Toponímia antiga de l'alta vall de Camprodon». ⁸ No podem oblidar tampoc el recull «Toponímia de la vall de Boí» ⁹, una de les zones preferides de Joan Coromines, el qual va estudiar a fons els noms de lloc del Pallars i de la Ribagorça, i els trets arcaics dels dialectes d'aquestes comarques, reflectits en els topònims d'origen pre-romà. Aquests i d'altres valuosos estudis etimològics, aplegats en els dos volums dels *Estudis de toponímia catalana*, eren fets ja sobre el material procedent de les enquestes amb vista a la confecció d'una obra fonamental: l'*Onomasticon Cataloniae*.

El precedent d'aquesta obra fou el recull d'antroponímia i toponímia fet cap als anys 1921 i 1923 per Josep M. de Casacuberta, i que Coromines amplià a partir del 1925. Fou, però, entre

els anys 1931 i 1939 –any en què s'exilià– que la seva activitat quant a les enquestes fou més intensa, activitat de recerca que continuà a partir del 1952, algunes vegades amb col·laboradors, però sobretot duta a terme personalment. Pagesos i pastors, pescadors i boscaters fornien el mestre Coromines de paraules antigues, d'un lèxic ancestral en perill de desaparèixer. I de noms de lloc, anotats sovint des d'un cim dominant, per la importància que té en aquests reculls la memòria visual. Recordo el que fou pastor i home de memòria excel·lent, Ramon Gil de casa Escuder, de Boí, que vaig conèixer l'estiu de 1984. Era l'acompanyant habitual de Coromines per aquelles muntanyes i m'explicava les seves vivències amb l'eminent filòleg, a qui tenia un gran afecte, i me'n ponderava la curiositat inesgotable i també la resistència, fins i tot el dia d'una gran mullena arran d'una tempesta.

L'*Onomasticon Cataloniae* és, doncs, un recull d'onomàstica que aplega, en un ampli ventall, aquells noms de lloc l'etimologia dels quals val la pena de ser comentada i que estan situats dins el domini lingüístic català: Catalunya, el País Valencià, les Illes Balears, la Catalunya Nord i la Franja de Ponent. Deixem, però, que sigui el mateix Joan Coromines qui ens en parli: «L'*Onomasticon Cataloniae* intenta de donar un catàleg exhaustiu de la toponímia viva. A fi d'aconseguir-ho, hom ha recorregut a diversos mètodes convergents i a enquestes reiterades. En principi es buiden les fonts escrites: mapes, plànols, cadastres, guies, geografies, monografies

municipals; s'ha pogut comptar amb llistes inèdites proporcionades per amics i corresponsals. Essent jo mateix alpinista i caminador inveterat, he recorregut a peu, moltes vegades i en tots els sentits, gairebé tota la Catalunya espanyola i francesa, i el País Valencià. Durant aquests recorreguts interroguem constantment la gent del país i anotem ja un gran nombre de noms de lloc». ¹⁰

L'*Onomasticon Cataloniae* era una obra llargament esperada, posposada per la necessitat d'acabar la publicació d'una altra obra important: l'esmentat *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Tenim ja, doncs, els dos primers volums. El primer, aparegut l'any 1989, és dedicat a la toponímia antiga de les Illes Balears i fet conjuntament amb Josep Mascaró Passarius, menorquí estudiós de l'arqueologia illenca. ¹¹ El llibre recull noms de lloc de les Illes per ordre alfabètic; així tindrem ocasió d'apropar-nos a l'etimologia de noms com: Andratx, Bunyola, Caimari, s'Esclop, Escorca, Galatzó, Llucalcari, Manacor, torrent de Pareis, Santa Galdana, Talatí... L'obra conté notes a peu de

4. Joan COROMINES. *Entre dos llenguatges II*. Curial, ed. 1976, p. 100.

5. Curial edicions, 1990.

6. Reproduït a *Entre dos llenguatges II*. Curial ed. 1976.

7. *Estudis de toponímia catalana II*. Ed. Barcino, 1965.

8. *Entre dos llenguatges II*. Curial ed. 1976.

9. Societat d'Onomàstica. *Butlletí interior (separata)*. 1980.

10. «L'*Onomasticon Cataloniae*» in *Estudis de toponímia catalana*, p. 257. Publicat abans al butlletí *Onoma*, Lovaina, 1953.

11. Joan COROMINES i J. MASCARÓ PASSARIUS. *Onomasticon Cataloniae, I. Toponímia antiga de les Illes Balears*. Curial ed. i La Caixa, 1989. 314, p.

Joan Coromines, amb els seus amics Ignasi Arnalot i Joan Palomera, a l'estany del Port, de Peguera, el 2 d'agost de 1933, en un descans de l'excursió al pic de la Mainera, durant la seva estada al campament Fabra instal·lat al planell de Trapa, vall de Peguera, Espot. Clixé: Pere Arnalot i Sansa. Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya.

pàgina, una cloenda amb una referència a topònims balears consignats per geògrafs i historiadors antics i una bibliografia de 12 pàgines. S'inicia amb un pròleg que reproduïx el treball de Joan Coromines: «L'Onomasticon Cataloniae» ja esmentat, i un emotiu escrit de J. Mascaró Passarius, que amb el títol «Joan Coromines: tres quarts de segle al servei de la cultura catalana», recorda converses tingudes amb el professor Coromines a la vall de Boí, en els anys en què redactaven aquest volum. Recomano de cor la lectura d'aquestes cinc planes.

El segon volum de l'*Onomasticon Cataloniae* ha aparegut l'any 1994.¹² Una nota de l'editorial informa que a partir d'aquest volum i per raons pràctiques, la toponímia sortirà per ordre alfabètic i no per regions geogràfiques, tal com estava projectat. També notifica que l'autor ha acabat ja de redactar la totalitat de l'obra. Així, doncs, d'una manera sistemàtica, apareixeran dos volums cada any fins a completar els nou volums previstos. En aquest volum (A-BE) hi són abundants els noms de població, la microtoponímia sens dubte es complementarà amb la que s'amaga pels infinits racons del *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*: Un darrer volum serà dedicat a l'estudi dels noms de persona que no són inclosos en els volums toponímics.

Transcrivim a continuació dues en-

trades d'aquest segon volum, on l'estudi etimològic del mot va introduït per una notícia geogràfica de clara arrel excursionista:

«AIGUALLUT. El *Forau d'Aiguallut* és ben conegut dels excursionistes que puguen al pic d'Aneto, per tal com es troba just sota la gran gelera i no gaire lluny del refugi de la Renclusa, escala obligada abans d'iniciar l'ascensió per la cara nord del gran cim. És un avenc on s'ensorra l'aigua de les Maleïdes per sortir 4 k. enllà, ja a la Vall d'Aran.

«Cal pensar en un compost de *aigua* i *llot* (ll.LUTU) «aigua de llot». El llatí LUTU pot donar *llut* per la coneguda metafonia alt-aragonesa i benasquesa del tipus *u-u > u-o*. Els exemples són nombrosos àdhuc a la Ribagorça oriental: *Lo Pusso, Cunco, Recunco, Pallerulo, Carraduno, Porroduno, X.T.*»

«BABORTE. Vall afl. de la Vall Ferrera: *babórte* desemboca per la dreta, entre Sotllo i La Revuira (al NE d'Àreu). Com que baixa d'un circ d'estanys, i allà hi ha grans prades, deu venir d'un derivat BEHORT-HI format amb el sufix basc -TI de funció col·lectiva (o bé locativa) i el basc *behor* «egua» (Mitxelena, *Apell.* 148): lloc apropiat per a les eugassades; doncs, nom comparable a *Guils EQUILES, Ainet ASINETUM; Viladecavalls*, bearn. *Beost EPON-OSTO* «mercat de cavalls». Un nom molt semblant, *Solana de Lunau* o *de Borte*, figura el 1518 com afrontació d'Alins amb Àreu, en el *Spill* de Castellbò (62v); encara que també sigui a la

Vall Ferrera, essent afrontació d'Alins deu ser uns quilòmetres en avall d'Àreu, i *Baborte* desaigua des del N uns 7 k. amunt d'Àreu, difícilment poden coincidir gens els llocs, però l'etimologia pot ser la mateixa, si bé ací amb contracció *eó > ó*.

«Ja costaria més de trobar-hi lligam lingüístic amb altres noms de fesomia anàloga. En el mateix *Spill* de Castellbò, um *Escabort*, a l'Urgellet en te. d'Adraén; encara que *ez-* és prefix negatiu molt viu en basc i àdhuc celtibèric, no s'hi veu enllaç versemblant (ni amb metàtesi, car no hi ha base per suposar que *behor* pugui sortir d'un **bekor*); més aviat es podria combinar amb *Escarbonate*, i aquest amb *Biscarbó* < *bizkargune*. No crec que hi hagi relació amb el bc. *bihur* "tort, torçat" ni amb el lloc alt-arag. *Ibort* (relacionable amb *Ivorra*), i l'alt-arag. *ibón* "estanyol"».

L'*Onomasticon Cataloniae*, una obra esperada, de ressò popular, importantíssim corpus de toponímia catalana, obra de tota una vida i únic a Europa, serà sens dubte una font de consulta obligada per als estudiosos de la llengua i de valuosa informació per als simples interessats per la nostra toponímia, particularment els excursionistes, perquè la toponímia no és més que la geografia batejada pels homes, i la comprensió d'aquests noms a través de la seva etimologia ens identificarà més amb els indrets que trepitgem i amb la història del país.

12. JOAN COROMINES. *Onomasticon Cataloniae, II. A-BE*. Curial ed. i La Caixa, 1994. 502 p. Aquest volum és fet amb la col·laboració de: Max Cahner, Joan Ferrer; Josep Giner, Joseph Gulsoy, Josep Mascaró, Philip D. Rasico i Xavier Terrado.

Pasquale Paoli, «pare de la pàtria» a Còrsega

tra història i han regat de sang les terres del vell continent.

Cada nació ha tingut personalitats importants, uns pares de la pàtria que, en alguns casos excepcionals, han aconseguit la plena acceptació com a estat independent. Fa dos-cents anys Còrsega tingué un pare de la pàtria en Pasquale Paoli. Si intentem una aproximació a aquest formidable personatge, cal estudiar l'illa, el seu passat, l'època de Paoli i l'evolució posterior que ha desembocat en la peculiar situació actual.

Rafael Battestini **L'ILLA**

Les nacions sense estat tenen un passat turmentat i un present marcat per la prepotència d'uns estats que abusen del

seu poder, amb una doble moral hipòcrita que els fa adoptar solucions radicalment oposades, segons es tracti de territoris llunyans, com ex-colònies en altres continents, o de «peculiaritats regionals» a la mateixa Europa, en un «sagrat territori patri» que han modificat impunement al llarg de les nombroses guerres que han sacsejat la nos-

Còrsega, *Corsica* en llengua corsa, recorda una petjada del peu esquerre, amb Bonifacio al «taló» i el cap Cors com a «dit gros». Es tracta d'una illa allargada de nord a sud, amb 183 per 84 quilòmetres, és a dir, amb una superfície de 8.500 km², que la converteixen en la cinquena illa del Mediterrani, després de Creta, Sicília, Sardenya i Xipre. Queda vertebrada pels Alps de Còrsega, una serralada més propera a la costa occidental, que culmina al Cinto (2.707 m) i té cims superant els dos mil

«Escala del rei d'Aragó» a Bonifacio.
Foto: Rafael Battestini.

Al vessant oriental hi ha castanyers i roures impressionants.

Foto: Rafael Battestini.

metres, com els Orba, Tafonato, d'Oro, Incudine i Renoso. Es tracta d'una «muntanya dins el mar», fet que condició tant el clima com el paisatge i, sobretot, el tarannà de la gent. És propera a Sardenya (12 km) i està més lluny de la França continental (170 km) que no pas de la península d'Itàlia (83 km).

La franja costanera és típicament mediterrània, atemperada i rep vents locals, com el *libeccio* sec o el *gregale* humit i procedent del golf de Gènova; la zona alta, a partir de 1.500 metres, és de caràcter alpí i rep el *mistral*, europeu, fred i humit al nord, i el *si-rocco*, africà, càlid i ressec, al sud.

El paisatge ve dominat per valls agrestes i aïllades, amb frondosos boscos de castanyers, pins o alzines, preferentment sureres, o la *macchia*, amb matolls espessos i arbustos espinosos, creixent després d'incendis forestals o en conreus abandonats. La *macchia* és pràcticament impenetrable, aïlla i protegeix, és el refugi ideal per als que fugen d'un invasor, de la justícia o d'una *vendetta* entre clans o famílies; també és un camp de batalla propici per a *guerrillas*, *partizans* o *maquis*, en terminologia més pròpia de Còrsega.

Els autòctons hi tenen un tarannà amb característiques aparentment contradictòries, ja que són pròpies d'illencs mediterranis i de muntanyencs; cal fer ressaltar el sentit de l'honor, el culte de l'amistat, l'aferrament a les tradicions i l'amor al seu lloc d'origen, primer el poblet i després Còrsega.

EL PASSAT

Com a illa del Mediterrani, el poblament de Còrsega és molt antic i hi ha vestigis d'uns sis mil cinc-cents anys abans de Crist, amb un tipus d'enterraments que pot demostrar creences en una ànima eterna. En la prehistòria hi va florir una cultura megalítica, amb interessants menhirs antropomòrfics i, posteriorment, una cultura de torres, que recorden els *nuraghe* de Sardenya o els talaiots baleàrics.

Còrsega, centre estratègic marítim, fou terra de pas per a pobles i cultures diversos, com ibèrics i celto-lígurs en la prehistòria; ja en temps històrics fou colonitzada per grecs, cartaginesos, romans, visigots, moriscos, pisans, catalans, a Bonifacio, al segle xv, amb Alfons el Magnànim, i, finalment, genovesos. No fou mai una penetració en profunditat, limitant-se a assentaments litorals, alguns convertits en ports de mar, que alhora eren centre comercial i plaça forta, com Aleria, Bastia, Ajaccio, Calvi o Bonifacio.

El tarannà propi del poble cors feia difícil tant una colonització profunda com una unificació de l'illa, convertint-la en un estat independent, ja que ambdós extrems xocaven amb un individualisme ferotge, agrupat, com a màxim, en clans locals, determinats per l'aïllament d'unes valls de muntanya. Tanmateix, hi hagué efímeres unificacions, sempre «contra» un enemic exterior: Gènova. La primera fou a mitjan segle xvi amb Sampiero Corso, recolzat per Enric II de França, que posteriorment va abandonar l'intent, pactant amb Felip II, aliat amb els genovesos. Cal esperar a 1731 per a presenciar un nou intent seriós, iniciat a Corte, la principal ciutat d'un interior indòmit, amb una revolta, també contra Gènova, en la qual Ghiacintu Paoli va unificar l'illa, fins a ésser derrotat, el 1739, per un exèrcit francès vingut en ajut dels genovesos. Un tercer aixecament, guiat per Gaffori el 1753, tingué èxit fins a l'assassinat del cabdill;

els clans enfrontats a Gènova s'uniren entorn de Pasquale Paoli, fill de Ghiacintu, l'heroi de l'anterior rebel·lió.

PASQUALE PAOLI

El 1755, en ésser proclamat «general de la nació», Pasquale Paoli era un jove de trenta anys que, al llarg de setze anys d'exili a Anglaterra, havia adquirit una excel·lent formació com a militar, economista, filòsof i polític. Aquesta formació, excepcional per aquells temps, junt amb una visió àmplia, derivada de l'allunyament propi d'un exili, convertiren Pasquale Paoli en un gran home d'estat capacitat per a superar l'etern enfrontament dels clans dominants a Còrsega. Progressivament va anar assentant les bases d'una República de Còrsega, independent i establerta a tota l'illa, amb capital a Corte.

Com a erudit integrat al seu temps, Paoli volgué dotar el seu poble d'una Constitució avançada a la seva època (cal tenir present que era el 1755, bastant abans de la independència dels Estats Units i de la Revolució Francesa). Va pensar en un gran filòsof, Jean Jacques Rousseau, que, poc abans, en el seu *Contrat social*, havia escrit: «A Europa encara queda un país amb capacitat per a donar lleis: és Còrsega. Sols la fermesa i la valentia han permès a aquest poble coratjós defensar i recuperar les seves llibertats»; però malgrat un intercanvi epistolar, Rousseau, ja envellit i fatigat, no va poder acceptar

Casa natal de Pasquale Paoli a Morosaglia. Foto: Rafael Battestini.

l'encàrrec de redactar la Constitució de la República de Còrsega; Paoli i els seus se n'encarregaren...

Es basava en la separació dels poders i el sufragi universal. El poder legislatiu residia en una Assemblea General, la Cuncolta, amb representants populars elegits a raó d'un per cada mil habitants. El poder executiu era constituït per un Consell d'Estat, amb un representant per cada província, o sigui, els sis bisbats: Bastia-Marian, Saint Florent-Nebbio, Aleria, Ajaccio, Sagone i Bonifacio. Aquest Consell d'Estat delegava els seus poders a un president, executor i complidor de les decisions.

El poder judicial era exercit per jutges elegits, tal com es faria poc després als Estats Units. La independència del poder judicial quedava garantida, però per a evitar arbitrietats les sentències es podien recórrer en tribunals superior, provincial o general i, en darrera instància, a un Consell integrat per representants de l'Assemblea General, legislativa.

L'estat de Còrsega va emetre moneda pròpia i tingué una empremta nacional.

La tasca més important fou la creació d'escoles tot al llarg de l'illa i la fundació, el 1765, o sigui després de deu anys de «rodatge» estatal, d'una universitat, a Corte, amb professorat autòcton i ensenyança en llengua corsa, una llengua que fins al 1755 sols es conservava per tradició oral.

Paoli, contrari a un exèrcit professional, va organitzar un autèntic exèrcit «popular», a l'estil dels que posteriorment sorgirien a les colònies americanes aixecades contra les seves metròpolis. També va organitzar una petita flota de guerra, amb base a la Ile Rousse, a prop de Calvi.

Al cap de quinze anys d'actuació, el nou estat va xocar amb un escull insalvable: Gènova encara conservava Ajaccio, Bastia, Calvi i Saint Florent; tement perdre definitivament els beneficis que n'obtenia va sol·licitar l'ajut de França. Lluís XV envià un fort contingent dirigit per un bon general, Marboeuf, que va derrotar Paoli el 1769 a la batalla de Ponte Nuovo.

França va desplaçar del tot Gènova, per aquest motiu molts corsos acceptaren la nova situació; un d'ells fou Carlo Buonaparte, ex-secretari de Paoli i pare d'un vailet que, afrancesant el seu nom i les seves actuacions, es convertiria en Napoleó Bonaparte.

Arran de la Revolució Francesa, Paoli, amb seixanta-cinc anys, tornà, com a «lluitador per la llibertat». Fou elegit diputat pel nou *departement* de la *Haute Corse*, amb Bastia com a *préfecture*, i, el 1790, fou nomenat *préfet-governador* d'aquest departament.

Humanista tolerant, Paoli milità amb els girondins, posteriorment derrotats pels jacobins, rabiosament exaltats i centralistes. Descontent amb la política de Robespierre, Paoli intentà desvincu-

lar Còrsega dels extremismes revolucionaris, cercant fins i tot el recolzament d'Anglaterra; en fracassar, s'expatrià, per tercera i darrera vegada, el 1795 i novament cap a Anglaterra.

El 1807 Pasquale Paoli moria a Londres, als vuitanta-dos anys; les seves despulles no tornaren a Còrsega fins al 1889. El pare de la pàtria corsa havia passat a l'exili cinquanta dels vuitanta-dos anys de la seva vida, però en sols quinze anys de govern havia realitzat una tasca formidable.

EVOLUCIÓ POSTERIOR

El bonapartisme fou rabiosament centralista i Còrsega, dividida en dos departaments: Haute Corse (Bastia) i Corse du Sud (Ajaccio), va sofrir una sagnant repressió de tots els intents separatistes o simplement nacionalistes, sempre agrupats sota una bandera de fons blanc, en què hi ha la silueta d'un cap de morisc, amb una banda al front: es tracta del segell dels Paoli, que figura en tots els documents signats pel «pare de la pàtria».

El creixent progrés econòmic continental, impulsat per la creixent burgesia liberal, no va arribar a Còrsega, que quedà marginada en una situació propera a la de les colònies d'ultramar; anà quedant com a regió deprimida, amb una creixent emigració de joves, cercant treball i fortuna a França o a les Amèriques, mentre Còrsega es despoblava i s'empobria.

L'ACTUALITAT

La Gran Guerra fou una horrible carnisseria: hi perderen la vida més de trenta mil joves nascuts a Còrsega; es tractava de gent valenta, decidida, sòbria i combativa, integrant «tropes de xoc», llegiu-hi carn de canó. La hipòcrita metròpoli va decidir «recompensar» l'illa amb noves mesures administratives: finalment s'acabà la marginació illenca, com a primera mesura

LES ARRELS

Estàtua de Pasquale Paoli a Corte.
Foto: Rafael Battestini.

s'imposà l'ensenyament obligatori, gratuït i unificat, o sigui, en francès i prohibint la llengua corsa, considerada com un *patois* menyspreable.

Arran de la Segona Guerra Mundial la Itàlia feixista es va annexionar l'illa; inicialment els corsos es mostraren indiferents, fins que les bretolades de Mussolini feriren la seva dignitat: el *maquis* fou molt actiu i eficaç, i aconseguí expulsar els invasors. El xovinista De Gaulle va interpretar els fets des de l'òptica francesa: s'enorgullí de Còrsega, «la primera regió de França autolliberada»... tanmateix, mai no pensà que la seva Europa de les nacions es pogués aplicar a Còrsega.

Després de l'alliberament d'Algèria, Pompidou va convertir Còrsega en el lloc d'assentament dels *pièds noirs*, fatxendes i conflictius amb els autòc-

tons. Amb Giscard d'Estaing s'inicià una urbanització salvatge de les principals costes de l'illa, assentant-hi complexos destinats a un turisme massificat, amb instal·lacions on sempre s'invertí capitals procedents de la metròpoli, en un descarat neocolonialisme econòmic; el displicent Giscard va promoure l'ús del *patois corse* per a manifestacions folklòriques, en un hipòcrita populisme que no permetia la publicació de textos científics en llengua corsa... Amb Mitterrand la situació sols ha variat superficialment, amb un procés de «descentralització» que, fins i tot, ha permès l'ensenyança de la llengua corsa, com a «llengua viva, secundària i optativa»; ara, almenys, ja no cal pagar per a estudiar el cors! S'ha intentat definir una «comunitat històrica i cultural, el "poble cors", integrant del poble

francès», però de moment aquesta iniciativa ha quedat rebutjada, com a «racista» i, sobretot, «anticonstitucional».

Actualment persisteix un autèntic mosaic polític per raó de la diversitat de clans tradicionals, que practiquen un caciquisme que va des de la col·laboració fins a l'enfrontament amb les autoritats centralistes. Hi ha diverses tendències que cerquen l'alliberament nacional de Còrsega: el FLNC (Fronte da Liberazione Nazionale Corsica), clandestí i propugnant una lluita armada, a l'estil d'ETA o l'IRA; la CN (Cuncola Nazionalista), partit radicalitzat a l'estil d'Herri Batasuna; la UPC (Unione di u Populu Corsu), democràtic i progressista, similar a l'Esquerra Republicana de Catalunya i a Eusko Alkartasuna.

A les eleccions concorren una dreta francesa (RPR neogaullista i UDF giscardiana), una esquerra francesa (PSF i MRG), una llista nacionalista (CN i UPC) i els feixistes de la FN de le Pen i Biaggi, o sigui, els *pièds noirs* i bastants botiflers.

Les matrícules dels automòbils poden ésser un reflex curiós del mosaic polític a Còrsega: la majoria silenciosa, que no té cap opinió, sols empra la matrícula oficial, els «francesos», de dreta o d'esquerra, hi afegeixen una *F*, els feixistes exhibeixen el *coq*, la silueta d'un gall tricolor, i, finalment els corsos empen sigui una silueta de l'illa, sigui el cap de morisc propi del segell dels Paoli.

Com ens deia a Bastia un regidor nacionalista, «la presència dels *pièds noirs* i l'obstinació centralista del govern de París generen una situació que s'assimila més a la d'Euskadi que no pas a la de Catalunya, fet que pot explicar la radicalització de moltes tendències i la violència dels enfrontaments».

El centralisme jacobí, arcaic i desfasat, resulta del tot inadequat per a afrontar uns plantejaments que han anat proliferant a les acaballes del segle xx i, en el cas concret de Còrsega, ha generat una situació molt arriscada, per la violència dels enfrontaments.

Ladakh, país de colls. Ascensió a l'Stok Kangri (6.150 m)

**Julià Aguilar i Gimeno i
Montserrat Bayod i Pérez**

Ladakh és situat dins l'estat indi de Kashmir, fent frontera a l'est amb la Xina, a l'oest amb el Pakistan i al nord amb la carena del Karakorum, amb la seva màxima altitud al K 2 (8.611 m).

El Ladakh ha estat un país estretament relacionat amb el comerç, gràcies a ésser un punt de creuament de caravanes i a la seva proximitat amb diferents estats i països. Actualment resten tancades les fronteres després de l'ocupació de part del seu territori per la Xina i el Pakistan.

Després de la salvatge ocupació del Tibet per part de la Xina, és a Ladakh on encara resta viu l'esperit i la cultura tibetana, tot això a causa de l'aïllament en què s'ha trobat fins fa molt poc.

Tota la vida d'aquest poble gira entorn de la seva religió, el budisme; tota una sèrie de construccions així ho demostren: els *chorten*, que voregen les entrades dels pobles i on es conserven relíquies i restes de lames; les *mani*, pedres gravades amb cants religiosos (*om mani padme hum*) (la joia a la flor del lotus); la multitud de banderes multicolors amb les seves oracions impreses; i per descomptat, les precioses *gompes* (monestirs) plenes de color, amb gravats, estucats, pintures i escultures plenes de vida.

Gran quantitat de *gompes* cobreixen el paisatge de Ladakh: Thiksey, Hemis, Alchi, Phyang, Shey... És en aquests monestirs on els lames ens obriran les portes per endinsar-nos en el seu misticisme i els seus rituals, sempre acompanyats dels seus instruments musicals.

En aquestes terres tan àrides, on les precipitacions són ínfimes i la insolació molt elevada (les poblacions es concentren entre els tres mil i quatre mil metres) no hi ha gaires possibilitats de subsistència. L'agricultura es concentra bàsicament en la civada (farina i cervesa), pèsols, tubercles i l'albercoc (fruita i oli). La ramaderia té com a components el iac, el dzo i la cabra (càrrega, llet i formatges).

Les valls de Ladakh són recorregudes pel riu Indus i resten envoltades per les carenes muntanyoses del Zaskar, del Kangri i del Matho, de més de sis mil metres d'altitud.

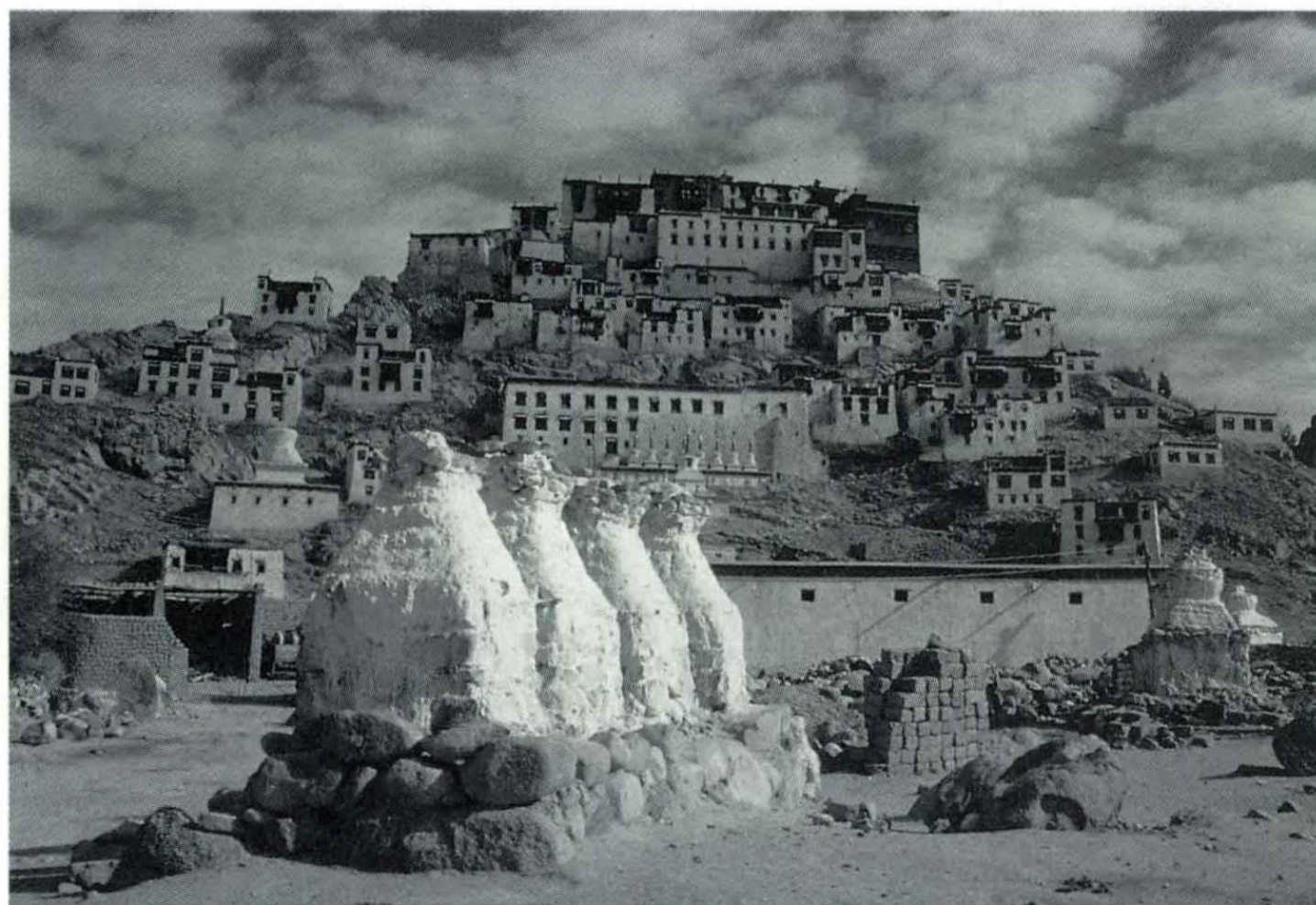
El nostre recorregut té com a punt de partida Leh (3.500 m), que, com a capital de Ladakh, és el centre de reunió de muntanyencs, turistes, pagesos, comerciants indis i militars; un niu bulliciós de vida i color. Interès especial tenen el palau reial i el Namgyal Tsemo, enlairats damunt el nucli antic.

La ruta a peu segueix la vall de Markha per a després pujar al cim més alt, l'Stok Kangri, de 6.150 m. En aquesta ruta, organitzada prèviament, som acompanyats de cuiners xerpes, mulers ladakins i un guia indi.

Durant la marxa trobem petits pobles realment engrescadors, petites *gompes* i cabanes de pastors, paisatges àrids de colors grocs, ocres i vermells, camps verdíssims de civada i rierols sorollosos; i, per descomptat, la seva gent, una gent amable, oberta i riallera.

La jornada comença a les sis del matí, amb les conegudes frases de l'ajudant de cuiner, Nyma (*good mornig, tee?*), que ens fan obrir els ulls mandrosament. Després d'un esmorzar complet comencem la caminada, normalment de quatre a set hores, segons l'itinerari. A mitja tarda, ja en el campament, aprofitem per a descansar, llegir o banyar-nos.

L'inici del trajecte és en el poble de Martselang (3.400 m), on anem seguint

Monestir Thiksey.

Foto: Julià Aguilar

MUNTANYES DEL MÓN

Monestir Namgyal Tsemo (Leh),
a 3.500 m. Foto: Julià Aguilar

el curs de les torrenteres plenes d'aigua, fins a arribar a Shang (3.700 m). Shang té una *gompa* molt bonica, on uns noiets rapats i vestits de vermell ens conviden a pèsols i *psampa* (farina de civada). Més tard i per una torrentera secundària pugem per un tram realment difícil per als rucs i cavalls que ens acompanyen (se n'estimben dos), fins a aconseguir arribar al campament (4.700 metres) on l'altitud es fa notar lleugerament.

L'endemà arribem al primer coll que hem de creuar, el Gongmaru-la de (5.150 m); davant nostre el magnífic cim del Kang Yaze, de 6.400 m, colgat de glaceres, i les esplanades verdes de Nymaling.

Baixem fins a trobar la vall de Markha (3.800 m), on creuem força poblets envoltats de camps de civada, primer serà Hankar amb el seu castell dalt de les penyes i més tard Markha amb la seva *gompa*.

El segon coll, el Gandha-la (4.900 metres), ens porta al poble de Rumbuk (4.300 m), que és el tancament de la vall de Markha. L'últim coll, l'Stok-la, (4.950 m) ens porta a la vall principal, que va del poble de Stok fins al campament base i la carena dels Kangri.

Abans d'arribar al campament base (4.950 m) ens instal·lem al costat

d'unes cabanes de pastors. Quatre dones que vigilen un gran ramat de cabres durant tres o quatre mesos ens reben animadament després de tants dies de vida solitària. Ens obsequien amb formatge fresc, pa cuit amb llenya i *chang* (cervesa de civada); a la nit ens ofereixen una selecció de cançons picaresques ladakines.

L'endemà és dia de descans, per la

Dona ladakina.
Foto: Julià Aguilar

qual cosa tres del grup aprofitem per a pujar al Gulap Kangri (6.005 m). L'ascensió fins a 5.400 m es fa per un camí de pedra; un cop allí, amb grampons i piolet, pugem unes pales de neu dura excel·lent: la visió de l'Stok Kangri al nostre davant és superba.

Un cop a l'avantcim ens esperen tres o quatre turonets fins a assolir el cim acompanyats de la nostra senyera. L'acimatació és formidable, els 1.100 metres, els fem en 4 h 45 min i el descens en 1 h 30 min. Un cop en el campament som ovacionats pels nostres cuiners i aprofitem el que ens queda de tarda per a descansar fins demà.

*Cim del Gulap Kangri (6.005 m).
Foto: Julià Aguilar*

última etapa, amb un desnivell de 1.500 metres i que serà el nostre acomiadament a aquestes terres tan àrides, però alhora tan plenes de vida, i a aquesta gent, que en unes condicions tan dures encara tenen temps de donar-te un somriure.

DADES TÈCNIQUES

Desnivell total de pujada: 7.000 metres.

Horari total de marxa: 59 hores.

Dies de marxa: 12 dies.

Gulap Kangri

Desnivell de pujada: 1.100 metres.

Horari de pujada: 4 hores 45 minuts.

Stok Kangri

Desnivell de pujada: 1.200 metres.

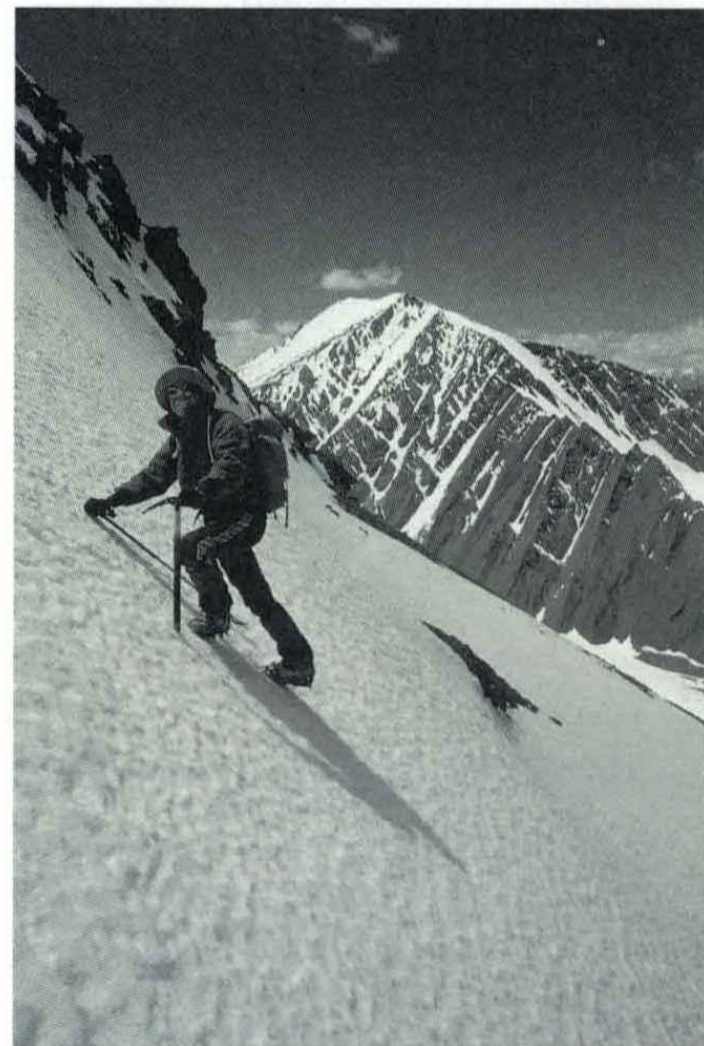
Horari de pujada: 6 hores.

BIBLIOGRAFIA

Charles GENOUD, *Ladakh-Zanskar*. Edicions Olizane. Ginebra (Guia Artou).

Indian Himalaya maps (*Jammu-Kashmir*). Leoman maps - UK. Escala: 1:200.000.

Jammu-Kashmir. US Army. Escala: 1:250.000.

Són les tres del matí, tot és fosc i el termòmetre marca 10° sota zero; mig adormits ens equipem i fem via cap a la tenda menjador. Els ulls es van obrir mentre devorem la truita o prenem els cereals.

El moment esperat ja ha arribat, cap amunt! Una primera i dura pujada ens situa a la torrentera que ve de la glacera de l'Stok (5.200 m). El dia comença a despuntar mentre creuem la glacera, molt assequible per la manca d'inclinació i pel fet de no tenir gaires esquerdes.

A partir d'ara, amb un pas lent i continuat, anem avançant. La neu en aquest vessant (NW) no està en condicions gaire bones, és tova i es trenca en petites allaus, la qual cosa ens obliga a crestejar; la cresta ens fa canviar el pas contínuament i fa més feixuga l'ascensió.

De mica en mica tots arribem dalt del cim, l'Stok Kangri (6.150 m). L'emoció és gran, les llàgrimes ens rondolen les ninetes i les abraçades són constants, i, a més... el dia és meravellós.

La vista és d'allò més increïble: el

Karakorum amb el K 2 (8.611 m), el Nun (7.135 m) i el Kun (7.087 m), el Kang Yaze (6.400 m), la carena himalaiana, les muntanyes del Zanskar i la vall de Ladakh als nostres peus, l'únic trosset verd d'aquest somni. Estem envoltats de muntanyes nevades com si fóssim una illa al mig del mar.

El descens es fa amb molta cura per la inestabilitat de la neu, però apenes sense adonar-nos-en i, amb el cansament al cos, arribem a un improvisat avituallament de suc i galetes preparat pels nostres formidables cuiners.

Són les dues del migdia i, després de sis hores d'ascensió i tres hores de descens, arribem a les nostres tendes amb la intenció de no moure cap més múscul.

L'endemà iniciem el descens al poble de Stok (3.400 m), la nostra

Pujant el pendent cap al Gulap.

Foto: Julià Aguilar

Pic de Montareny (travessia amb esquís)

Lluís Roca

La Roca Espana i el Pic de Mariola, vistos pujant pel camí que porta al Port de Tavascan. Foto: Lluís Roca.

Dijous, 17 de febrer de 1994. Vaig al Centre disposat a afegir-me a alguna sortida d'esquí de muntanya per al cap de setmana.

La programació inicial és «sense determinar», per la qual cosa porto informació de dos itineraris de les fitxes d'esquí que m'han semblat prou interessants i possibles de realitzar en dos dies: el Montareny i el Ventolau. Només falta trobar gent disposada a compartir aquesta il·lusió que tinc des de l'estiu passat, quan vaig estar pels in-

drets del Mont-roig.

Són les vuit del vespre i la Secció de Muntanya està de gom a gom: quin ambient! Els uns mostren fotografies d'excursions que ja pertanyen al passat, els altres recorden moments inoblidables i un grup reduït parlem de sortir aquest cap de setmana. Plantejo la possibilitat de portar a terme la idea del Ventolau i en deu minuts s'organitza un cotxe complet: en Pedro, en Jaume, en Jordi i jo.

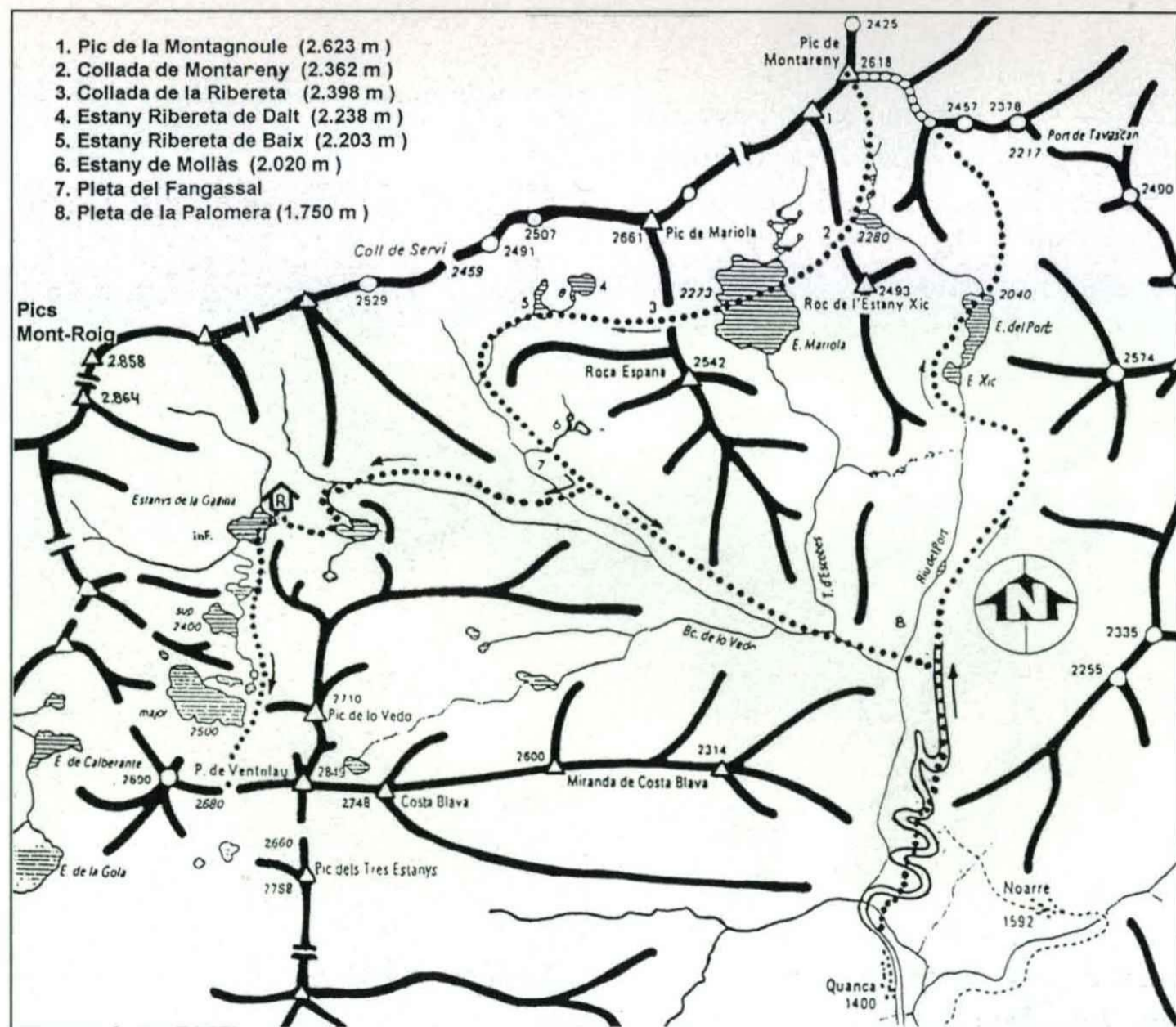
Són tres quarts d'onze del dissabte 19 quan deixem el cotxe a les bordes de

Quanca (1.400 m) ens calcem els esquís i ens pengem l'armari al darrere. Una pista quasi desapareguda ens porta fins a la pleta Palomera (1.700 m). Continuem en direcció al port de Tavascan i ens adonem de la quantitat de neu que cobreix tots els cims, valls i racons.

Les pedres i les muntanyes han desaparegut amb una de les disfresses del blanc més pur que existeix. Les traces són fondes i en cap moment no fem ús de les ganivetes.

Al final de la vall del port de Tavascan girem al NW per pujar per unes pales inclinades i que amb petites diagonals ens porten a uns llocs més amunt, per a arribar tot seguit al pic de Montareny. Hi ha una vista increïble a totes bandes. No cal explicar la sensació de satisfacció que en aquests instants sentim tots els muntanyencs.

Traiem les pells i baixem a la vall per un fort pendent, fem un flanqueig que ens deixa a una punta del petit estanyol (2.220 m). Remuntem per la collada de Montareny (2.362 m) i, sense treure pells, fem una curta baixada a l'estany de Mariola (2.273 metres). Lliscuem pel mig d'aquestes impres-

EXCURSIONS EN ESQUÍ

El mal temps no ens deixa fer el cim, però ens compensa amb uns paisatges bucòlics arribant a Quanca. Foto: Lluís Roca.

A poc a poc guanyem altura fins a arribar a les vuit al refugi, on donem les gràcies als companys de la UEC per les traces que ens han portat fins a aquest genial cobert. Ells són cinc i nosaltres quatre. Perfecte: el refugi és de nou places!

Encenem els fogonets, preparam sopes, infusions i mengem el que trobem dintre les motxilles per recuperar les forces. Fem una mica de

sionants contrades i pugem la collada de la Ribereta (2.398 m), entre el pic de Mariola i el Roca Espana. Tornem a treure pells i fem la baixada, al començament amb voltes maria per unes pales força dretes, per a arribar a la pleta del Fangassal (2.000 m), on es troba la cruïlla amb l'itinerari de la fitxa núm. 64 del pic de Ventolau.

Eren dos quarts de set del vespre i encara ens trobàvem a una hora de l'objectiu de la jornada: el refugi de l'Estany inferior de la Gallina (2.290 metres).

Per sort trobem unes traces fetes del dia, en aquesta direcció, però encara ens manquen 300 m de desnivell i a les fosques. En Pedro es distancia de nosaltres i li fem un crit:

–Pedro...! Te ocurre algo?

Primer silenci i després ens diu:

–Me parece que me he dejado las pieles en la pleta del Fangassal.

Sorpresos per la resposta, ens preguntem com pot haver arribat on és sense les pells. De seguida ens crida que no era cert, que havia tingut uns moments de desconcert. El cansament es començava a sentir.

Una traça agosarada s'enfila cap al Mont-Roig. Foto: Lluís Roca.

EXCURSIONS EN ESQUÍ

No som els Andes! Per un cop, la neu ha caigut generosa al Pirineu.

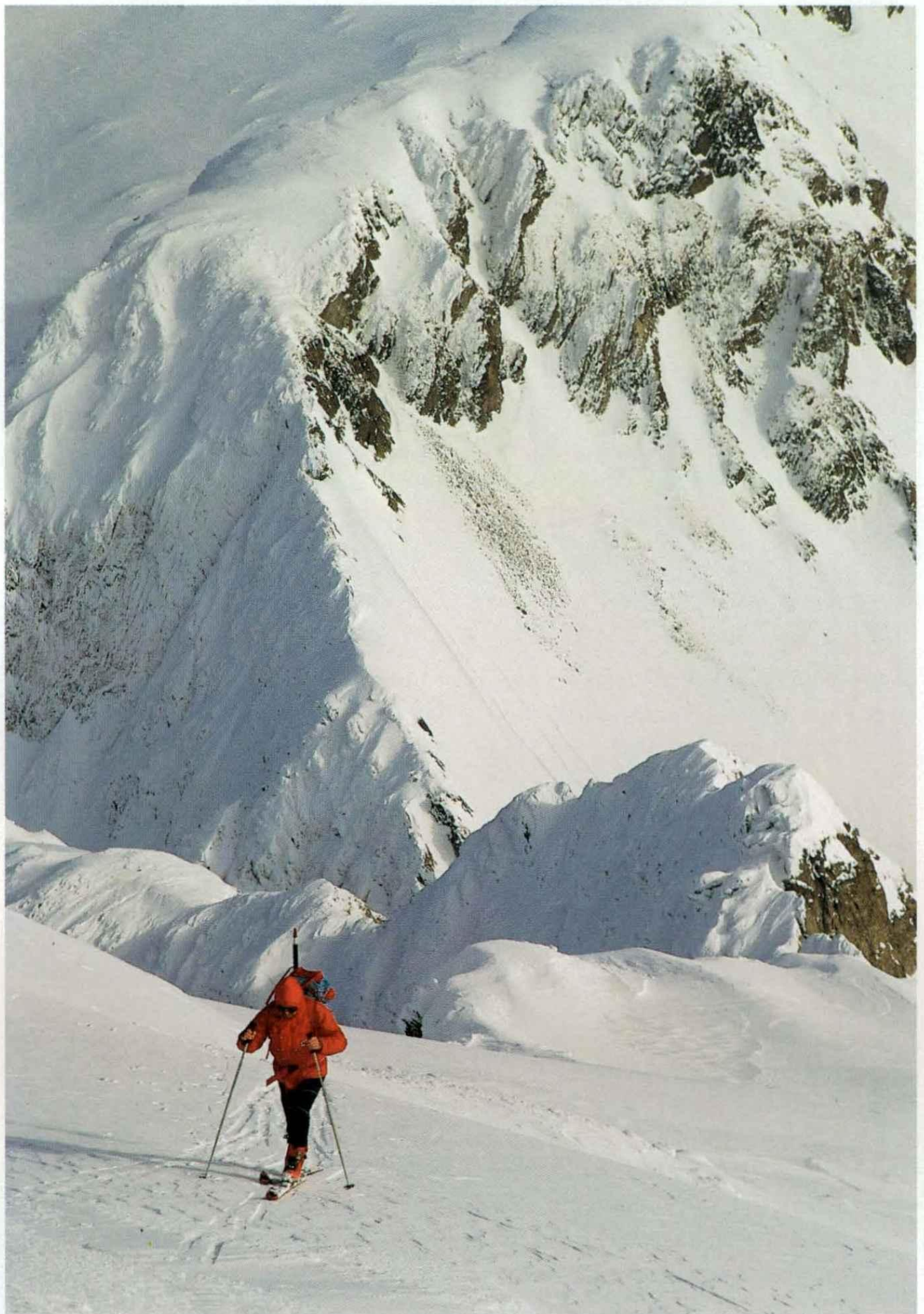
*Arribant al pic de Montareny. **

Foto: Lluís Roca.

gresca amb els companys de la UEC comentant experiències, gent coneguda dels dos centres i preparant la sortida de l'endemà.

Després d'una nit acollidora, el diumenge a les set es presenta d'allò més preocupant: boires, núvols, neu. Ja ens va alertar el Picó! Prenem un esmorzar lleuger i... sorpresa, els núvols s'aixequen de sobte i tornen a aparèixer les crestes, els cims i aquell cel d'un blau intens. No ens ho pensem més estona, prenem la motxilla, tan lleugera com és possible i, amb els esquís posats, llisquem fins a l'estany inferior de la Gallina, el travessem per l'esquerra. Anem guanyant altura per trobar l'estany del mig i més tard el superior, impressionant, per cert.

Aprofitem la bonança per a fer quatre fotos d'aquest indret tan inhòspit. Sols ens manca l'última pujada, que amb unes quantes diagonals ens pot deixar al coll del Ventolau. De sobte el vent ha canviat de sentit i les boires en pocs segons ens envolten per totes bandes. No triga gaire a nevar i l'aire gelat

ens obliga a arrecerar-nos amb més cura. Pensem que pot ser un moment transitori i fem temps a la cresta, però ens adonem que cada cop es complica més i decidim fer la tornada al refugi amb una baixada sense relleu.

Quan arribem al refugi prenem tots

els estris i fem l'últim descens de 900 m mentre neva intensament fins a arribar a les bordes de Quanca.

Sembla que a tots ens ha anat prou bé i estem satisfets d'aquesta sortida escollida en el nostre estimat Pirineu.

Desnivell: 2.105 m.

Cartografia

Alt Pallars-Salòria-Vall de Sta. Magdalena de la FEEC.

Fitxa d'esquí núm. 53: «Pic de Montareny»

Fitxa d'esquí núm. 64: «Pic de Ventolau»

Pujant les últimes pales dretes al pic de Montareny. Al fons, el Certascan.

Foto: Lluís Roca.

Les Jorasses per la cara de l'ombra

Joan Jover

«*Joventud = voluntat × un desig boig de córrer; i córrer sempre als cims, així com fuig la cérvola.*»

Joan Salvat-Papasseit

Ja fa anys, el mes de juliol de 1982, es feia realitat un dels somnis impossibles de la meua infantesa i adolescència: escalar la paret nord de les Grans Jorasses. Era la primera vegada que em posava en un vessant tan sever i, per postres, ens va agafar el mal temps quan ja érem a mitja paret. Malgrat tenir al meu costat en Remi, molt més experimentat que jo, en alguns moments vaig arribar a pensar que no en

sortiríem ben parats, d'aquella aventura. No cal dir quina fou la nostra alegria quan al migdia del tercer dia d'escalada trencava la cornisa de la punta Walker per sortir al cim sans i estalvis.

Però si rememoro aquesta història és a causa d'una visió que durant l'escalada de la Walker em va impressionar especialment. Ens trobàvem a la part alta de la paret, on la via Cassin es decanta un xic sobre la banda esquerra de l'esperó, en el lloc conegut com les xemeneies roges. Allí, en una reunió i mentre assegurava el meu company, vaig poder contemplar llargament l'extraordinari trapezi de gel a sota nostre; enorme, elegant, vertiginós, fet per a desafiar l'ambició dels alpinistes. Ja

sabia que l'anomenaven Linceul i que l'havien aconseguit per primera vegada Desmaison i Flematti l'hivern del 1968, quan encara es desconeixia la tècnica del piolet-tracció i era necessari superar els trams més redreçats amb escalada artificial, o sigui, amb estreps i cargol rere cargol. Els francesos hi esmerçaren vuit dies, tres dels quals passaren immobilitzats per la tempesta, dins la petita tenda de paret... Des de la meua reunió continuava hipnotitzat pel gran pendent de gel, on rebotaven sordament les contínues esllavissades de roques que es desprenien de l'aresta de les Hirondelles. Crec que, malgrat l'ambivalent sensació d'atracció-rebuig que em causava aquell espectacle, ja intuïa que algun dia voldria anar-hi.

L'hivern 1993-94 ha estat difícil, amb llargs períodes de temps inestable i importants precipitacions que han deixat gruixos com feia temps que no es veien tant als Pirineus com als Alps. Res a veure amb les anticiclòniques temporades 1991-92 i 1992-93. Però volia fer el Linceul a l'hivern, per redimensionar l'ascensió i fer-la més apassionant: dies curts, fred, aproximacions i descensos complicats, absència d'informació puntual... Tot un conjunt de petites complicacions que permeten posar-se a prova com difícilment es pot aconseguir quan arriba el bon temps i la massificació de la muntanya. Paradoxalment, també és menys perillós, perquè les baixes temperatures diürnes retenen els desprendiments. O, com a mínim, els perills són d'una altra mena, més controlables.

DIA 9 DE MARÇ. VALLÉE BLANCHE

Sol i gent a la sortida de l'Aiguille du Midi. Aquest any els esquiadors gaudeixen d'unes condicions d'innivació immillorables, que tapen esquerdes i permeten baixar fins al mateix Chamonix. Iniciem el descens carregats

*L'interior del petit refugi de Leschaux.
Foto: Joan Jover.*

MUNTANYES DEL MÓN

Part alta del Linceul, al fons les Petites Jorasses. Foto: Joan Jover.

amb consistents motxilles d'hivern i sense el material de pista d'esquí que exhibeix tothom i que ens faria més grata la baixada, especialment al Xavi, que compta només amb l'experiència clarament insuficient d'una setmana d'escola d'esquí a la Molina.

– És per culpa de la motxilla –diu, després de recórrer un tram gairebé pla al límit de l'equilibri.

El miro poc convençut...

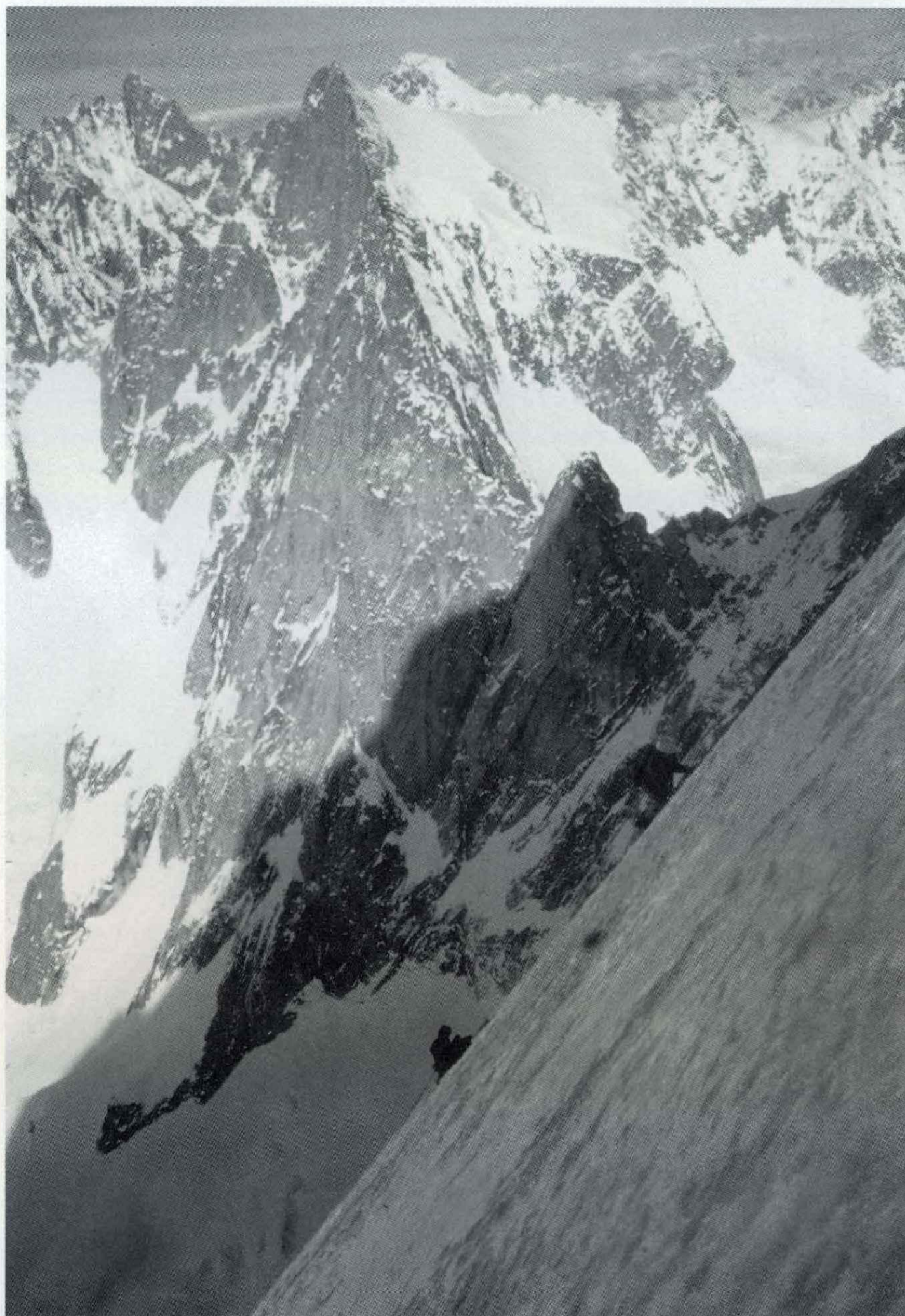
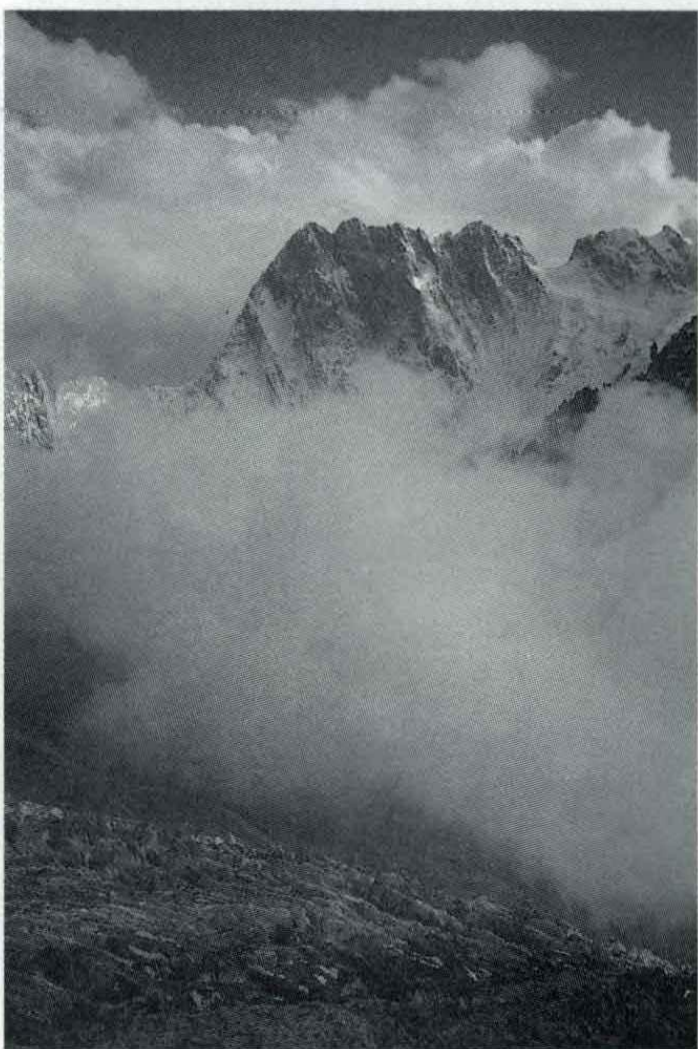
– Però, Xavi, si això és molt fàcil...

– A la Molina en baixava de vermelles –insisteix amb menys convicció.

Lentament fem camí. El meu amic es desplaça sovint sobre els esquís. Però, si convé, també els porta a l'esquena.

– És que en els *bumps* em costa fer viratges –afirma sense el més mínim indici de vergonya.

A l'entrada de la gelera de Leschaux girem l'esquena a l'ambient festiu de les dotzenes d'esquiadors de la Vallée Blanche i, amb les pellis sota els esquís, retrobem el ritme i el silenci que ens acompanyaran d'ara endavant. És com entrar en un santuari. Amb la vista busco la petita capsula metàl·lica enfilada en el rost sobre la gelera i enganyosament propera. Tot això em porta molts records.

Al refugi no hi ha ningú. Fa pudor de resclosit; tot són degotissos i mullader de la neu que el colga i que fon a les hores de sol. Alguns objectes desats acuradament en un angle de les lliteres fan endevinar que hi ha gent a la paret. Però no ha canviat gens: el petit racó del guarda d'estiu, dues taules allargades i dos pisos de lliteres suficients per a deu persones... Ens sentim com a

casa. Fem aigua per al sopar, parlem de com som de feliços de poder estar aquí i de les nostres respectives estades anteriors. En Xavi m'explica que quan va fer la Walker hi va pujar tres cops en una setmana!

Abans de fer-se fosc arriben al refugi uns esquiadors de muntanya i poc després dos francesos que també van al Linceul. Ja de nit irrompen quatre francesos més, força sorollosos.

A les tres de la matinada comencem a remuntar l'ampla llengua glacial en direcció a la paret. Sota els primers seracs, en un punt que calculem no gaire desplaçat de la vertical del coll de les Hirondelles, que és per on volem

*Les Grans Jorasses des de Couvercle.
Foto: Joan Jover.*

Les Grans Jorasses des de la Mer de Glace a l'estiu. El Linceul a l'esquerra de l'esperó Walker. Foto: Joan Jover.

baixar, deixem els esquís i continuem a peu. Més amunt ens encordem per passar una esquerra força oberta, recordant l'accident d'en Fredi ocorregut fa anys no gaire lluny d'aquí. En Xavi emulant els seus temps d'atletisme, intenta sense èxit la bajanada de saltar-la amb els peus junts... Després d'algunes dificultats per a sortir del forat, veig aparèixer de nou el frontal del meu amic i continuem sense muntar cap més número fins a la rimaia.

Per fi iniciem l'escalada, una mica ansiosos, una mica impacients; com sempre quan sabem que dins la paret, més tard o més d'hora, la retirada quedarà exclosa i només podrem sortir-ne per dalt o amb l'ajut de tercers. En Xavi passa sense entretenir-se el delicat desplom de neu tova que forma el llavi superior de la rimaia. Més amunt, ja en

el corredor, trobem un gel excel·lent i agafem confiança que tot anirà bé. Durant uns tres-cents metres progressem per una *goulotte* estreta i molt dreta que serpenteja entre roques, tocant la cara est de la Walker. Ahir des del refugi ens feia patir un tram d'aquest corredor que semblava desproveït de gel, però ara creiem que tot presenta continuïtat.

L'ambient que ens envolta és extraordinari. La Walker sembla caure'ns a sobre des dels seus 1.200 metres de desnivell; la cara est d'aquest esperó sobresurt tant que tapa la visió per la dreta. Precisament en aquesta paret est és on Desmanson va romandre presoner en un replà durant cinc dies, després de deu d'escalada i que el seu company, Serge Gousseault morís d'esgotament, quan hi obrien una via l'hivern de 1971... Una història èpica dels primers temps de les grans hivernals alpines.

Sortint del corredor es desemboca sobre la gran pala del Linceul. Fins aquí hem seguit darrere els francesos, però ara l'itinerari és menys obligat i passem davant; cada cordada segueix el seu propi ritme. El pendent se suavitza,

però apareix gel negre, tan dur com trencadís. Calen dos o tres cops per a ancorar correctament les eines, amb les puntes davanteres dels grampons poc enfonsades i els músculs bessons a punt d'esclatar... Una feina dura i lenta que ens demana major tensió que els passatges de 80° de la part baixa de la via. Imperceptiblement ens acostem a la cresta, insignificants puntets perduts en aquesta gran llengua blanca, més oberta a mesura que ens elevem, més enorme ara que la vista abasta prou per a comprendre la desproporció de les distàncies.

Dins l'ombra de la cara nord, la llum no tarda a baixar a principis de març. Almenys estem segurs de poder sortir avui de la paret, però tampoc no farem gaire més camí. En aquest gènere d'ascensions les dificultats no s'acaben al cim. Les baixades són llargues i complicades, i no es poden menysprear. Especialment en el nostre cas, que per evitar el risc d'allaus que comporta la via normal així com per recuperar els esquís deixats al peu de la paret, volem baixar per l'aresta de les Hirondelles i

EXCURSIONS SELECTES

Mantec i la muntanya de Santa Magdalena del Mont.
Foto: Joaquim Agustí.

tants. El poblament és bàsicament dispers, repartit en les nombroses masies de la rodalia.

El nostre itinerari comença a can Tresserres, casa situada al bell mig del pla, a un quilòmetre de distància del poble de la Pinya i al costat de la carretera asfaltada que va al Mallol, a 470 metres d'altitud. Una altra carretera, estreta i amb pis de terra, ben senyalitzada, porta al petit veïnat dels Balbs, arcerat al fons de la raconada. Mil cent metres separen el punt de sortida de l'església de Sant Joan. Abans d'arribar-hi passarem per can Cidés i retallarem el darrer i llarg revolt per una bona dreuera.

SANT JOAN DELS BALBS

L'església de Sant Joan dels Balbs és una construcció romànica del segle XII, però ja és consignada anteriorment en un document de l'any 977. L'edifici és d'una sola nau i un sol absis, amb campanar d'espada, porta d'entrada a ponent i afegits molt posteriors a les dues bandes. En el seu tresor artístic destacaven la pica baptismal d'immersió i una imatge de la Verge del final del segle XII, aquesta desapareguda l'any 1936. Cal esmentar també l'enreixat de l'entrada del recinte. El conjunt, encertadament restaurat i amb els prats de l'entorn nets i ben tinguts, fa goig de veure.

Tornarem a la carretera, que volta per darrere l'absis de l'església. En una primera cruïlla anirem a l'esquerra, encetant un vial més dolent que s'enfila en contínues ziga-zagues. Poc més enllà deixarem una estreta pista de desbosc, a l'esquerra. A la següent cruïlla, situada a mig quilòmetre de Sant Joan, en el tercer revolt cap a la dreta, se'ns presenten dues opcions a escollir per a assolir el cim de la Rauta, igualment llargues i recomanables.

La primera opció segueix la carretera, que puja sense treva. Deixarem una altra pista de desbosc a la dreta i dues més a l'esquerra, ja poc abans d'arribar als antics conreus de Mantec, assolida masia en avançat procés de ruïna. Bell punt de vista de la muntanya de Santa Magdalena del Mont, que culmina en l'enlairat cim del Puigsacalm.

Al costat mateix de la casa de Mantec arrenca un camí carreter, força embardissat, que ens permetrà continuar cap amunt. Deixarem un corriol a la dreta i trobarem la font de Mantec, força pobra, que brolla sota d'un primer i tancat revolt. Excel·lent perspectiva d'Olot, l'alta Garrotxa, amb el puig de Bassegoda i la Mare de Déu del Mont, la zona volcànica, on destaca l'enlairat con del Croscat, i Sant Julià del Mont. En el tercer revolt contornjarem les quasi imperceptibles ruïnes de can Partiràs. Més enllà ens aproparem al caire de la muntanya, i completarem l'ascensió cercant corriols que s'enfilen serrat amunt, en un terreny senyorejat per les romagueres. El costat de la tanca de filferro sol estar net. Finalment assolirem el planer cim de la Rauta.

La segona opció agafa una pista més estreta que arrenca de la punta del revolt de la carretera de Mantec. També puja, però faldejant la muntanya per sobre del veïnat dels Balbs. Arribats al coll de Masegur, deixarem la pista i agafarem un camí carreter més estret que puja a la dreta. Bonic punt de vista del Solà i el Macià, masies properes al

recorregut, amb la muntanya de Freixeneda al fons.

Pocs metres més enllà del coll de Masegur abandonarem el camí ample i escollirem un dreturer corriol que ressegueix el caire. Ens portarà, amb la companyia de la tanca de filferro, fins al cim. En una roureda deixarem a l'esquerra el fressat camí que va a la font de la Llisa, tant o més pobra que la de Mantec, i continua fins a Sant Pere Màrtir, travessant un esplèndid alzinar i algunes rouredes. També deixarem, a la dreta, el camí que va a les ruïnes de la Llisa i Mantec, on enllaça amb el seguit en la primera opció. Els dos itineraris conflueixen definitivament en l'extrem ponentí del planer cim de la muntanya.

LA RAUTA

La Rauta fa partió entre els termes de Sant Privat, la Pinya i Riudaura, i la seva dominant silueta ombreja les tardes d'hivern d'aquest darrer poble. Però malgrat els seus 953 m d'altitud, més de quatre-cents per sobre de les planes veïnes, no ofereix cap panorama. El pla cimer és envoltat d'arbres caducifolis de grans capçades i cobert de falgueres exuberants.

Baixarem del cim de la Rauta en direcció a ponent, per una bonica roureda i al costat d'una igualment bella fageda, que cobreix l'obaga. Sense un corriol definit, anirem a un collet cobert de pins, on podrem escollir entre tombar a

Sant Pere Màrtir i la Rauta.

Foto: Joaquim Agustí.

la dreta fins a trobar una pista molt enherbada, que seguiríem cap a l'esquerra, o bé continuar pel caire fins al veí puig de la Miranda, que, malgrat el que podria fer pensar el topònim, tampoc no ofereix actualment cap punt de vista. Ens retrobarem en un segon collet, on agafarem una pista que marxa de pla en direcció sud-oest. Deixarem a l'esquerra el camí que ve de la font de la Llisa i passarem als peus de l'oratori de Sant Pere Màrtir.

SANT PERE MÀRTIR

L'oratori és una senzilla columna de poc més de dos metres d'alçària, amb una fornícula actualment buida. Fou emplaçat en un marge del turó, i és força dissimulat pel bosc que l'envolta. No es recorda la celebració de cap mena de festivitat ni aplec, tot i ser punt

de pas de l'important camí que comunica Sant Privat i Riudaura.

A Sant Pere Màrtir comença la part més interessant de l'itinerari. Sense menysprear el trajecte seguit fins aquí, la continuació és realment esplèndida. El puig de Llandrics ens guaita i espera la nostra visita.

Sortirem del collet, als peus de l'oratori, seguint el fil de la carena, sense corriol ben definit i cercant els passos més nets. Deixarem a la dreta el camí de Font de Joan, ombrívol santuari amb una generosa font, amagat en la frondosa boscúria i que ni tan sols arribarem a veure. Un parell de centenars de metres més enllà trobarem l'estreta carretera que travessa del Macià cap a Font de Joan. Nosaltres agafarem una vella pista de desboscar que tira cap amunt, però ben aviat la deixarem per a tornar a la carena. El migrat corriol i la tanca de filferro es creuen repetides vegades.

El viarany ens portarà a la carretera que puja de Font de Joan, força dolenta i pràcticament en desús. La seguirem, tot passejant per una agradable fageda que només a l'hivern deixa entreveure el puig de Llandrics. Finalment ar-

ribarem al collet de Masroig o de l'Osca, on confluïrem amb la carretera que puja de Sant Privat.

La carretera de Sant Privat d'en Bas a Vidrà enllaça aquestes dues poblacions en 23 km de sinuós trajecte. Té dos metres i mig d'amplada i és de terra, si bé en el futur és de preveure que la pavimentaran. Majoritàriament construïda aprofitant vials oberts amb anterioritat, el seu impacte és acceptable.

Des del collet de Masroig podem pujar al veí pla de Passarelles seguint la mateixa carretera o un camí carreter que s'enfila per l'obaga. El pla fou cultivat fa pocs anys, però torna a ser erm. Més enllà hem de seguir forçosament la carretera, que quan va ser oberta, fa prop de deu anys, va engolir el vell camí. Ho farem al llarg de mig quilòmetre, gaudint d'una alegre perspectiva del fondal, on distingirem l'enrunat Masroig i una casa plena d'activitat, l'Esteller, emmarcats per la muntanya de Santa Magdalena del Mont i els puigs de la Gorda i de Llandrics.

Una portellera a sobre del marge de la carretera ens permetrà identificar i recuperar el nostre camí. Ens portarà en poques passes al fil de la carena, on el tornarem a deixar, ja que continua per l'obaga cap a l'abundosa font de l'Obi. Nosaltres resseguirem el caire fins que el pendent es redreci, esquivant faigs tombats allà on convingui. Anirem a la dreta per un precari corriol i completarem l'ascensió pujant per veritables camps de falgueres. Al capdamunt arribarem al cònic cim del puig de Llandrics (1.209 m).

PUIG DE LLANDRICS

L'esforç de la pujada és pagat amb escreix amb un superb panorama. En primer terme veurem el Reig, el puig de l'Ofrena, proper objectiu, la roca del Corb, el turó de Santa Magdalena de Cambrils, el pla Falgars, el puig Estela i

Oratori de Sant Pere Màrtir.

Foto: Joaquim Agustí.

EXCURSIONS SELECTES

La vall de Riudaura des del collet de Masroig. Foto: Joaquim Agustí.

el dels Saiols. També la pregona fondata de la riera de Collfred, amb el veïnat que li dona nom, Freixeneda, Gorners, i la sempre espectacular muntanya de Santa Magdalena del Mont. Més enllà distingirem la Pinya, el nostre punt de sortida, i també les Preses, el Mallol i bona part de la vall d'en Bas. Igualment veurem Riudaura, alguns indrets de Bianya i la ciutat d'Olot. El cim de Sant Julià del Mont destaca poderosament a llevant, amb l'altiplà de Batet, la fageda de Jordà i els volcans Croscat i de Santa Margarida. Més enllà sobresurten les serres del Corb, Finestres i Rocacorba. La visió de la vall d'Hostoles i els cims de la Salut és més parcial.

No podia mancar un esplèndid teló de fons, en aquest cas una completa perspectiva de l'alta Garrotxa; els cims empordanesos de Frausa, l'Albera, la serra de Rodes, el Montgrí i les Gavarres; i el nostre Pirineu Oriental, del Puigmal al Canigó.

Cal esmentar que el puig de Llandrics, com també el de l'Ofrena i el veïnat de Collfred, pertany al municipi de Vidrà i, per tant, a la comarca d'Osona (fins fa pocs anys al Ripollès), tot i vessar íntegrament les aigües al Fluvià.

Baixarem del cim en direcció nord-oest, decantant-nos uns quants metres pel solell per a fugir de les falgueres. Més enllà tornarem al caire, i fins podrem escollir entre continuar per les pastures o agafar un caminot que faldeja per la fageda. Al capdavant arribarem a una collada, on retrobarem la carretera de Vidrà. Aquest punt és un autèntic nus de comunicacions, perquè hi conflueixen també dues pistes de desbosc i la carretera que puja de Riudaura. L'estat d'aquesta darrera, molt poc freqüentada des de l'obertura del nou vial, és precari i només apte per a vehicles tot terreny. L'indret és conegut amb un topònim poc corrent, els Carers de Barcelona, amples i de bona petja com aquests cims.

Continuarem caire amunt per darrere una bassa. L'antic camí, força tapat de boixos, planeja per sobre la moderna carretera i va al collet del Reig, masia veïna tancada. Travessarem una pista que des d'aquesta casa s'endinsa en l'obaga i continuarem pel llom, fins a un primer replà. Uns marges emboscats ens separen de l'extens i verd pla dels Plans, que acaba als peus del puig de l'Ofrena. Deixarem un camí que marxa cap al bac i pujarem seguint un corriol pel llom de la muntanya, entre els boixos del solell i una atapeïda fageda. Arribarem al cim després d'una forta però curta pitrada.

PUIG DE L'OFRENA I COLL DE L'AVI

El puig de l'Ofrena (1.351 m) ofereix un panorama semblant al del puig de Llandrics, tot i sobrepassar-lo de cent quaranta metres. Bàsicament el que varia és el primer terme, ara la casa dels Plans, dedicada a assecador de pernils, i les verdes pastures que l'envolten.

Baixarem del cim pel caire oposat,

Puig de l'Ofrena, puig de Llandrics i la Rauta, des de la Roca del Corb. Al fons, la ciutat d'Olot. Foto: Joaquim Agustí.

en direcció a ponent. Un fort pendent ens separa del proper coll de l'Avi, actualment vèrtex de tres comarques. Un cop aquí deixarem una pista que ve de l'obaga i va a pla Falgars, i pujarem un primer ressalt. Per sobre seu continua el fidel corriol del caire. Superat un segon ressalt, com l'anterior per un escaler natural, deixarem un caminot i arribarem a la font Sabonera, mig amagada per la vegetació a la vora del prat i a la dreta del nostre camí. El seu cabal, migrat en èpoques de secada, és recollit en tres abeuradors.

ROCA DEL CORB

Per sobre de la font, ja als peus de la Roca del Corb, el camí deixa el caire i marxa planejant cap a pla Falgars. Més enllà d'unes saleres i dues basses el deixarem i agafarem un corriol que s'enfila per un serradet, enmig de la fageda i en direcció a migdia, fins a assolir l'aeri i reduït cim de la Roca del Corb. El panorama s'eixampla cap al Montseny, Sant Llorenç del Munt, Montserrat, el Taga i Sant Amanç, Costa Pubilla, les muntanyes de la Molina, el Moixeró i el Cadí, mentre continuem pujant fins a un planell proper, ja situat a la carena divisòria entre les conques del Fluvià i del Ter.

Davallarem pel costat d'una tanca per al bestiar en direcció nord-oest, fins a trobar el fressat camí que ve de coll de Canes. A partir d'aquí l'itinerari és molt més conegut i freqüentat. Anirem en primer lloc al proper i ample collet de Fra Anton, i pujarem tot seguit a l'extens pla de Paler, sempre acompanyats per la tanca. Més enllà el camí faldeja un turó per l'obaga i porta al collet del Bosc o de Santa Magdalena. Travesarem la carretera que puja de Collfred i passarem sota l'espectacular torre de la línia d'alta tensió. Ens manca una darrera i curta pujada. El caminot, sempre pel caire, supera dos ressalts i porta al cim de Santa Magdalena de Cambrils.

SANTA MAGDALENA DE CAMBRILS

Bastida al bell cim, l'església dedicada a Santa Magdalena és una senzilla

construcció popular d'una nau, amb porxo i porta d'entrada a ponent i campanaret d'un sol ull. Tot i que ocasionalment s'hi han fet treballs de manteniment, actualment el porxo és enfonsat i el campanar esberlat. El lloc, envoltat de faigs i boixos, és molt agradable. A prop seu, pocs metres cap a ponent i al vessant de Vallfogona, brolla una humil font. El tradicional aplec se celebrava el diumenge abans de la festivitat de la santa, el mes de juliol. Pertany a Vallfogona del Ripollès.

Som al punt culminant del nostre itinerari, a 1.547 m d'altitud. Tot i el bosc, podrem contemplar un bell punt de vista de Vallfogona, amb el Pedraforca, la serra d'Ensija i els rasos de Peguera al fons. També veurem la serra de Bellmunt i la plana de Vic, especialment si anem fins a uns reemissors emplaçats a poques passes de l'església.

TORNADA

Portem quatre hores i tres quarts de camí. Tornar al punt de sortida, tot i que es poden retallar les pujades als cims, convertiria en llarga i feixuga una excursió que pretén ser agradable i assequible. Recomano, per tant, acabar aquest itinerari en travessia.

L'opció més fàcil és anar al coll de Canes, al punt quilomètric 100 de la carretera N-260, tram Olot-Ripoll. Si l'escollim, haurem de desfer camí fins al collet de Fra Anton i continuar cap al pla Falgars, el clot dels Pous i el collet de la Verdura. També és possible baixar pel

Portús. En total, una hora i mitja de passeig per camins alegres i fressats.

Una altra opció és baixar a la propera collada de Collfred, seguint el bonic camí del collet de Trebija i el pla de la Torre. Aquest trajecte és molt més curt que l'anterior, només uns trenta-cinc minuts, però, com ja he dit, la carretera de Sant Privat a Vidrà no és asfaltada i no permet el pas d'autocars, fet que dificulta la programació de travessies.

Ben segur que amb les dades que us he donat i la vostra imaginació sabreu incloure aquests bells cims en les vostres excursions futures. Qualsevol estació de l'any, llevat de l'estiu, és bona. Hi podreu gaudir de la verdor de la primavera, dels colors de la tardor i dels boscos despulats i els dies clars de l'hivern. Només us falta escollir una data.

Bibliografia consultada

Antoni NOGUERA I MASSA, *El romànic comarcal (I)*. Biblioteca Olotina, 1972.

Imago Virginis. Marededéus romàniques de la Garrotxa. Museu Comarcal de la Garrotxa, 1990.

I una menció especial a les valuoses aportacions verbals de Jaume Bassagaña i Colomer, Josep Bosch i Espuña, Esteve Planadecursach i Castañer, i Teresa Roquer i Busquets.

Cartografia

Mapa Topogràfic Nacional, escala 1:25.000, fulls 256-IV *Riudaura* i 294-II *Sant Privat d'en Bas*.

Horari	Parcial	Acumulat
Can Tresserres		
Sant Joan dels Balbs	15 min	15 min
La Rauta	1 h 05 min	1 h 20 min
Sant Pere Màrtir	30 min	1 h 50 min
Puig de Llandrics	1 h 10 min	3 h
Puig de l'Ofrena	45 min	3 h 45 min
Santa Magdalena de Cambrils	1 h	4 h 45 min
Sta. Magdalena de Cambrils-coll de Canes	1 h 30 min	6 h 15 min
Sta. Magdalena de Cambrils-collada de Collfred	35 min	5 h 20 min

Del poble de la Pinya fins a can Tresserres, inici de l'excursió, hi ha un quilòmetre.

El magnífic casal de can Pongem, protegit per un alt mur, fa pensar en una casa forta. A baix, can Vidal, una magnífica masia tocant a la carretera. Fotos: Joaquim Bordons.

sortida de moltes famílies i noves parelles als pobles propers, entre els quals la Palma oferia excel·lents condicions de proximitat, bona comunicació i ambient tranquil i saludable.

LES MASIES DE LA PALMA I SANT JOAN DEL PLA

Per la rodalia de la Palma hi ha unes quantes masies, totes habitades, propietat d'unes mateixes famílies durant generacions. Amb el pas dels anys han experimentat reformes, però sense perdre del tot el seu aspecte rural. Elles ens vénen a recordar que fins no fa gaire la vida a la vall era eminentment agrícola i n'hi ha tres que han quedat absorbides dins del nucli urbà, que són un testimoni feient de quan tot l'espai que ara ocupa el poble eren hortes, vinyes, oliveres i fruiters, i els únics habitatges les masies. Recordo haver vist, en molts terrenys ara urbanitzats, els camps de fruiters abandonats. Parlaré de totes les masies i de Sant Joan del Pla, seguint un ordre de llevant a ponent, deixant en últim terme les de l'interior del poble.

Can Mascaró

És una gran masia de les més antigues i importants de la Palma. S'hi va per un camí particular que surt a l'esquerra de la carretera, un quilòmetre i mig abans d'arribar al poble. Situada en un extens pla, a 85 metres sobre el nivell del mar i a cavall de les rieres de la Palma i del torrent d'en Mascaró, és un edifici de tres plantes i annexos encerclat per una paret i amb l'entrada per un gran portal adovellat on figura l'escut de la casa, representat per una mà oberta. Traspassat el portal, s'entra en un ampli pati interior. L'aspecte de la masia és antic, amb parets de pedra i sense retocs exteriors. A la dreta té una galeria d'amples arcades i al darrere

dos portals que donen a l'exterior. Hi viu el propietari, Joaquim de Llopart-Mascaró, continuador de la nissaga Mascaró, una família que va tenir un gran pes a la Palma i un avi governador a Cuba. Prop de la masia, en un extrem del pla, el propietari hi ha instal·lat una indústria de plàstics que desharmonitza el paisatge, i a l'altra banda de la carretera, en una fondalada de la riera de la Palma, hi havia fins fa pocs anys el berenador de Can Mascaró, prop de la font, ara convertit en terreny per a la pràctica d'esports d'aventura.

Sant Joan del Pla o de l'Erm

Està a uns vint minuts del poble, dins la propietat de can Mascaró, en una vinya abandonada a l'esquerra de la riera de la Palma. És una capella romànica del segle XI, possiblement d'origen pre-romànic, documentada el 1313. L'indret està envoltat d'una tanca

metàl·lica que impedeix acostar-s'hi. Així, la millor perspectiva des de fora s'obté des de la carretera i la màxima aproximació s'aconsegueix pel camí del cementiri, passat el qual el camí carter ressegueix una tanca metàl·lica. Quan la tanca gira i s'aparta del camí, cal seguir-la per un corriol ben marcat que en uns quants minuts ens situa a la vista de la capella, en un camp d'herba. En el punt més favorable queda a uns cinquanta metres i només es veu l'absis; tot el costat nord queda cobert per un gruix de bardissa. La capella és d'una sola nau, amb coberta de volta de canó i un arc toral de mig punt que la parteix en dues parts desiguals. La nau és capçada en tota l'amplada per l'absis semicircular, decorat amb arcuacions llombardes. La porta, romànica, s'obre al costat del migdia, té un metre d'ample i un arc amb dovelles, i al mateix costat hi ha un gran forat. L'edifici fa molts anys que està abandonat i en molt

Can Llopart, una de les masies més típiques de la Palma. Foto: Joaquim Bordons.

tentació, i tot plegat transmet un regust d'anyenc. Un passadís, a la part menys utilitzada de la casa, comunica directament amb el cor de la capella, la qual es troba a l'esquerra. L'entrada a la capella des de l'exterior es fa per una graonada de pedra molt deixada i sobre la porta hi figura la data de 1757, any de la seva benedicció. En el reduït interior hi ha un petit altar dedicat a sant Antoni de Pàdua i hi consta l'any 1650. A les parets es noten els efectes de la humitat. Darrere el casal hi ha l'antiga era i la casa del masover, i, separats a la dreta, es destaquen uns habitatges moderns que ocupen diversos fills del propietari.

Fa molts anys que la propietat va passar als Gispert i actualment pertany a Ignasi de Gispert i Jordà, advocat, que viu a Barcelona i fou conseller de Justícia de la Generalitat els anys 1980-82, el qual la utilitza a temporades junt amb el seu fill Pasqual i la seva família. Quatre dels fills són també advocats, un dels quals, Núria, és l'actual consellera de Justícia. Un dels germans d'Ignasi, Antoni, també conegut advocat de Barcelona, ocupa amb els seus fills i néts diverses torres de més avall, tocant al camí del cementiri. Els Gispert, que reuneixen més d'un centenar de membres a la Palma, molts dels quals alternen la residència de Barcelona amb la de la Palma, gaudeixen d'un gran predicament i estan molt ben considerats en el poble.

Can Pongem es troba en un bell paratge, formant una petita vall envoltada de pinedes i abundant vegetació. Prop de la casa es destaquen un parell de plàtans gegants i un roure secular, afectat per un llamp, amb una soca de cinc metres de perímetre. Sota un dels plàtans brolla una font molt abundant, envoltada de bancades de pedra, que rega una magnífica horta. Còmodes senders s'introdueixen pel bosc, amb algun banc de pedra amb respall; camins i bancs que tot i el seu estat de deixadesa actual es conserven prou bé i són de lliure accés. Des de la Palma s'hi va en pocs minuts pel carrer de Can

mal estat, cosa que fa témer l'ensorrament de la nau, que presenta diverses esquerdes.

Per tractar-se del monument més notable i antic del terme, a la Palma es van interessar per restaurar-lo; es va formar una comissió, que va entaular converses amb el propietari i visità la capella amb una representant de la Generalitat. Malauradament, l'any 1988, quan es preveia arribar a un acord positiu per a començar els treballs de neteja, el propietari es va repensar i va impedir tota actuació tancant el lloc. És molt lamentable que d'aquesta manera es pugui perdre la principal relíquia de la Palma.

Can Vidal

Bonica masia, situada abans d'entrar al poble, tocant a la carretera i a la dreta de la riera. L'edifici, restaurat, és pintat de blanc, i hi destaca el portal adovellat de pedra rogenca, igual que la llinda i els brancals de les finestres. A la dreta s'hi obre una galeria d'altres arcades. La casa conserva el mobiliari antic. El terreny del davant és pla i enjardinat, amb una pista de tennis i, pel darrere de la casa, hi passa la riera travessant un dels paratges més pregons i rocosos del seu recorregut. És propietat de Joaquim de Gispert i Jordà, químic, que hi passa temporades i resideix a Barcelona. El masover, que té cura de la finca, hi porta una pila d'anys. A poca distància i a l'altra banda de la carretera, hi ha la urbanització de Can Vidal, un barri compacte de torres i xalets.

Can Pongem o Ponçgem

Magnífica casa pairal del 1750, restaurada el 1928. Es desconeixen els orígens del nom, per bé que el cognom Pongem existia a Catalunya el segle XVII i un Ponçgem fou prohoms de Barcelona en el segle XV. Situada a 160 metres d'altitud, la casa queda tancada per un alt mur de pedra que li dona aspecte de casa forta. Per la dreta del mur i a través d'un gran portal de vehicles s'entra al pati interior, en el qual es distribueixen les antigues quadres (ara garatge) i altres dependències, en una de les quals es guarda la premsa que s'utilitzava per a elaborar el vi. Al centre de la façana llueix un artístic relleu de sol on hi ha gravats els anys 1750 i 1928 i, enlairat a la dreta, sobre el mur, hi figura la data de 1773. Les finestres del davant són senzilles i amb persianes i, fora del mur, a la façana exterior, destaquen uns bonics finestrals de llinda horitzontal.

L'entrada del casal és un portal de grans dovelles i a l'interior, després d'un espaiós vestíbul, una escala condueix a la planta principal, que conserva les antigues bigues de fusta. El menjador és l'estança més gran, amb les parets cobertes de quadres i una gran taula senyorial. La sala, on s'acumulen records familiars i detalls decoratius, és presidida per un tapís amb els escuts de la família Gispert, que en té la propietat. Els dormitoris, quelcom atapeïts, són folgats i la cuina és clara i espaiosa. El mobiliari és antic i ben conservat, senyorial, però sense cap os-

Can Via. Bonic aspecte de la façana.

Foto: Joaquim Bordons.

Pongem, que empalma amb el camí particular de la casa, i des de can Pongem es pot anar a peu a Pallejà en 45 minuts per un bon sender que travessa una extensa zona boscosa.

Can Llopart

Típica masia, la més enlairada del terme, situada en un collet a 170 metres; a 15 minuts del poble i a la meitat del camí antic de Cervelló. La masia consta de tres cossos d'edifici units i és molt antiga, si bé després d'unes obres presenta un bon aspecte. L'edifici principal s'orienta a llevant i dona a un pati interior. Portal adovellat. Des de la carretera s'hi entra pel cos més pròxim a través d'un gran portal precedit per un altiu xiprer. Els conreus queden en un pla inferior. L'indret està envoltat de pinedes i des del damunt de la casa el camí ofereix excel·lents vistes sobre la Palma i el seu entorn. Passant el collet, fora del terme parroquial de la Palma, s'entra a la urbanització de Can Paulet, que pren el nom d'una antiga masia, totalment en ruïnes.

Can Llopart és una cruïlla de pistes i camins, i s'hi va des de la Palma per una pista que s'inicia a l'entrada del poble i puja pel costat dret de la riera. També hi ha unes dreceres que des del centre del poble hi puguen travessant els horts i la riera. Per bones pistes es pot anar a can Via, a Cervelló i a la urbanització de Can Vidal i per un camí que s'eleva per damunt de can Paulet s'arriba als indrets més elevats de la divisòria d'aigües –la Plana dels Alls, el Maset i la penya de Can Rafel– assolint esplèndides vistes panoràmiques, en menys de dues hores.

Can Benet

Situada a 120 metres d'altitud, sobre el costat esquerre de la riera i sota mateix de la carretera, és la masia més petita i rústica de la Palma. Les parets són de pedra vista i té un rellotge de sol. Pel davant queda tancada per una paret

amb porta de reixa, deixant un pati estret. A l'exterior, s'hi obre una quadra i a la part posterior, sense tancar, hi ha un parell de corrals separats i una barbacoa vistosament enrajolada. Els conreus ocupen el terreny del davant. S'hi va en deu minuts pel camí de la riera, que surt al final del carrer de Sant Jordi. Als seus peus hi ha una granja de Cuni Palma, on es preparen compostos de purina, que enlletgeix molt l'indret.

Cal Sereno

A 110 metres d'altitud i a deu minuts del poble, és una vella masia, a la dreta de la riera i enfront de can Benet. Sembla que el nom li ve d'un que havia fet de sereno. La masia, encarada a llevant, és espaiosa, de dues plantes i golfes, i sense aparents retocs. Les obertures resulten petites i escasses per la grandària de l'edifici, i el portal és molt senzill. Adossats a l'esquerra hi ha els corrals i annexos. Els camps de conreu del davant són extensos i en el fons de la riera, sota mateix de la casa, els arbres assoleixen notables altures. Com a l'anterior, s'hi va pel camí de la riera, travessant-la per un gual. Fins fa pocs anys, mentre va viure el Sr. Joaquim, que n'era el masover, es podia arribar lliurement a la casa i a la font del davant, i continuar fins a can Llopart, però quan va canviar d'ocupants, tancant l'accés, es va impedir l'entrada als estranys. És propietat d'un altre dels germans Gispert i Jordà, que la cedeix en arrendament.

Can Via

A 20 minuts a ponent del poble i sobre el costat dret de la riera, aquesta masia queda al darrere de cal Sereno. Per a anar-hi cal continuar pel camí de la riera, passar el pont d'obra i pujar per una ampla carretera de terra. Orientada al migdia i de dues plantes, és allargada i ofereix un magnífic aspecte, amb la façana pintada d'ocre, finestres de pedra rogenca de llinda horitzontal i portal adovellat de la mateixa pedra que fan un bonic contrast. Té dos balcons. L'interior és el d'una típica casa de pagès, amb bigues de fusta ben conservades, espaiós vestíbul, cuina i les cambres al damunt. Les parets del darrere són rústiques i als costats hi ha dues ales més baixes, de grans arcades la de l'esquerra i galeria descoberta la de la dreta. És propietat d'Aleix Pascual i Rigol. A poques passes, al fons del torrent que baixa de la muntanya, hi ha la font.

En l'esplanada del costat de la casa hi ha un espai ben condicionat amb taules, bancs i fogons, molt concorregut els dies festius i abans d'arribar a la masia, una desviació ben indicada porta a Can Via Músic, un indret del bosc on se celebren concerts. Camí del torrent amunt es va al camp de tir al plat i per una bifurcació a l'esquerra, faldejant, es va a can Llopart en 25 minuts. Més amunt del tir, amb algunes dificultats, s'arriba a les màximes altituds del terme o bé es baixa a Cervelló.

La gran masia de ca l'Ollé envoltada d'horts. Foto: Joaquim Bordons.

Ca l'Església

Es troba a la mateixa plaça de l'església parroquial, encerclada per una paret alta i un magnífic portal. Al pati interior es distribueixen les dependències i els coberts propis d'una masia. La casa, de dues plantes i modernitzada, és força gran, amb un típic portal, un vestíbul espaiós i mobiliari de l'època. Pertany a la família Puig, una filla dels quals, Eugènia, és casada amb un Gispert i hi viuen tot l'any. L'heretat era molt gran i comprenia els terrenys de l'actual urbanització de Ca l'Església.

Ca l'Anzi

Situada al bell mig del poble, amb un hort al davant, era una masia molt antiga, semblant a la de can Benet, que es va reconstruir totalment l'any 1930, aprofitant les gruixudes parets del vell edifici. Té tres plantes, amb la façana principal, orientada a llevant, arrebosada i la que dona al carrer de Santa Maria, al migdia, amb un balcó doble i un bonic rellotge de sol on consta l'any 1930. A la dreta de la casa hi ha algunes dependències i un gran celler. Ca l'Anzi s'havia dedicat de ple al conreu de la vinya i dels préssecs, que exportava a França. El viatge es feia en carro fins a Barcelona i es tardaven unes quatre ho-

res. Les vinyes arribaven a Fontpineda. Ara, la vinya ha disminuït molt, però la producció de préssecs es manté i són d'excel·lent qualitat. La casa pertany a Josep Roca, la família del qual s'hi ha mantingut durant generacions.

Ca l'Ollé

Important masia, a la sortida del poble per la banda de ponent, al final del carrer de Sant Jordi i sota mateix de la gasolinera. És un gran edifici de tres plantes amb alts finestrals i balcons de ferro, ben emblanquinat. Galeria de grans arcades a l'esquerra. Conserva mobiliari antic i pertany a Simó Ambrós i Ribà. Al davant té un pati tancat i a la dreta hi ha un cos d'edifici més baix amb entrada independent, que ocupa el masover. Al costat d'aquesta entrada hi ha un safareig i la font. La casa té un extens hort al davant. L'heretat s'estenia per la riera i l'actual camp de futbol i tots els terrenys han estat cedits en règim de parceria a diferents pagesos del poble.

CONSTRUCCIONS DE PEDRA SECA

Pels boscos de la Palma, s'hi veuen algunes cabanyes o barraques de pedra seca, en feixes abandonades fa temps. Aquestes construccions, abundants a Catalunya, són molt primitives i servien d'aixopluc als pagesos. Les pedres utilitzades eren sense desbastar i de diferents mides, però s'aconseguia una

cohesió perfecta per mitjà de falques de pedra sense cap mena d'argamassa. Les de la Palma són petites i senzilles. N'hi ha una de molt ben conservada prop del cementiri, darrere d'un turonet boscós, gairebé sota la línia d'alta tensió. Una altra es troba a l'esquerra de la pista que va de can Llopart a la urbanització de Can Vidal per dalt de la carena, a uns deu minuts de la masia. Són de planta circular i obertura amb llinda de llosa, i la segona té un petit mur sortint a cada costat de l'entrada. A la dreta del sender de can Pongem a la pedrera dels Ciments Molins, sobre un contrafort, n'hi ha dues ben pròximes amb el sostre enfonsat, que desfigura l'entrada. Una d'elles és de planta circular per un costat i formant angles per l'altre.

A més de les barraques, en bastants indrets de la Palma que ha envaït el bosc, s'hi conserven moltes parets de pedra seca que sostenien les antigues feixes on hi havia hagut vinyes, oliveres i fruiters, fa temps abandonades. En alguns d'aquests feixars encara es poden veure, en ple bosc, força oliveres i conreus residuals.

CAMINS DE COMUNICACIÓ

Per les pinedes que envolten la Palma, s'hi obren innombrables camins, entre els quals destaquen els ben marcats senders que s'inicien per can Llopart i can Pongem, que ofereixen excel·lents recorreguts a peu o en bicicleta tot terreny. Antigament, la via més important era la que unia directament la Palma amb Cervelló, un pas obligat per a tota mena de necessitats administratives, sanitàries i de tot tipus, que aleshores obligaven a incòmodes desplaçaments i ara es poden resoldre al mateix poble, i, en tot cas, s'hi va per la carretera. L'antic camí de Cervelló, ara factible en cotxe, és el de can Llopart, que continua per la urbanització de Can Paulet i arriba asfaltat a Cervelló, pel qual es tarda uns trenta-cinc minuts a peu. A Molins de Rei, a peu, s'hi va en menys d'una hora seguint l'antic camí ral, que passa pel cementiri i surt a la N-340 a un quilòmetre i mig de Molins, també factible en cotxe amb certes dificultats. Anar a Pallejà és una bonica excursió d'una hora a peu, per fàcils senders, passant per la dreta dels Ciments Molins.

La Carabassa

Joan M. Vives i Teixidó

Si mai heu mirat amb deteniment un mapa de la Cerdanya, segurament haureu vist el nom de la Carabassa escrit en un cim veí del Puigpedrós. No cal dir que la Carabassa és un cim ben poc visitat. Com sempre passa, la gran massa es limita a anar als punts més coneguts o més famosos per la seva altitud; per aquest motiu, qui s'enfila a la Carabassa, si al seu costat hi ha cims molt més alts? Segurament si a la Carabassa hagués tingut èxit el projecte que hi havia al principi dels anys vuitanta en què volien fer-hi unes pistes d'esquí, aquest cim seria molt més famós i moltes persones l'haurien petjat sense esforç. Per sort, aquest projecte no s'ha portat a terme i els grans espais d'aquest cim són a l'abast de les persones que vulguin gaudir-ne.

Per tant, us vull convidar a fer l'ascensió a la Carabassa. Si mai heu mirat els cims que envolten Meranges, haureu vist un cim de gran volum i de formes arrodonides situat a l'altre costat de la vall, al davant del Puigpedrós. Realment, la Carabassa és un bony, un cim de vaques, però que sigui així no vol pas dir que els cims arrodonits i sense dificultat no tinguin atractiu.

Cal dir que aquest cim és molt panoràmic, des del gros pedró que hi ha (amb el vèrtex geodèsic al costat) podem veure el veí Puigpedrós, l'enlairat cim de roca Colom al seu costat, els cims del circ dels Engorgs i per la portella de Meranges podem veure els

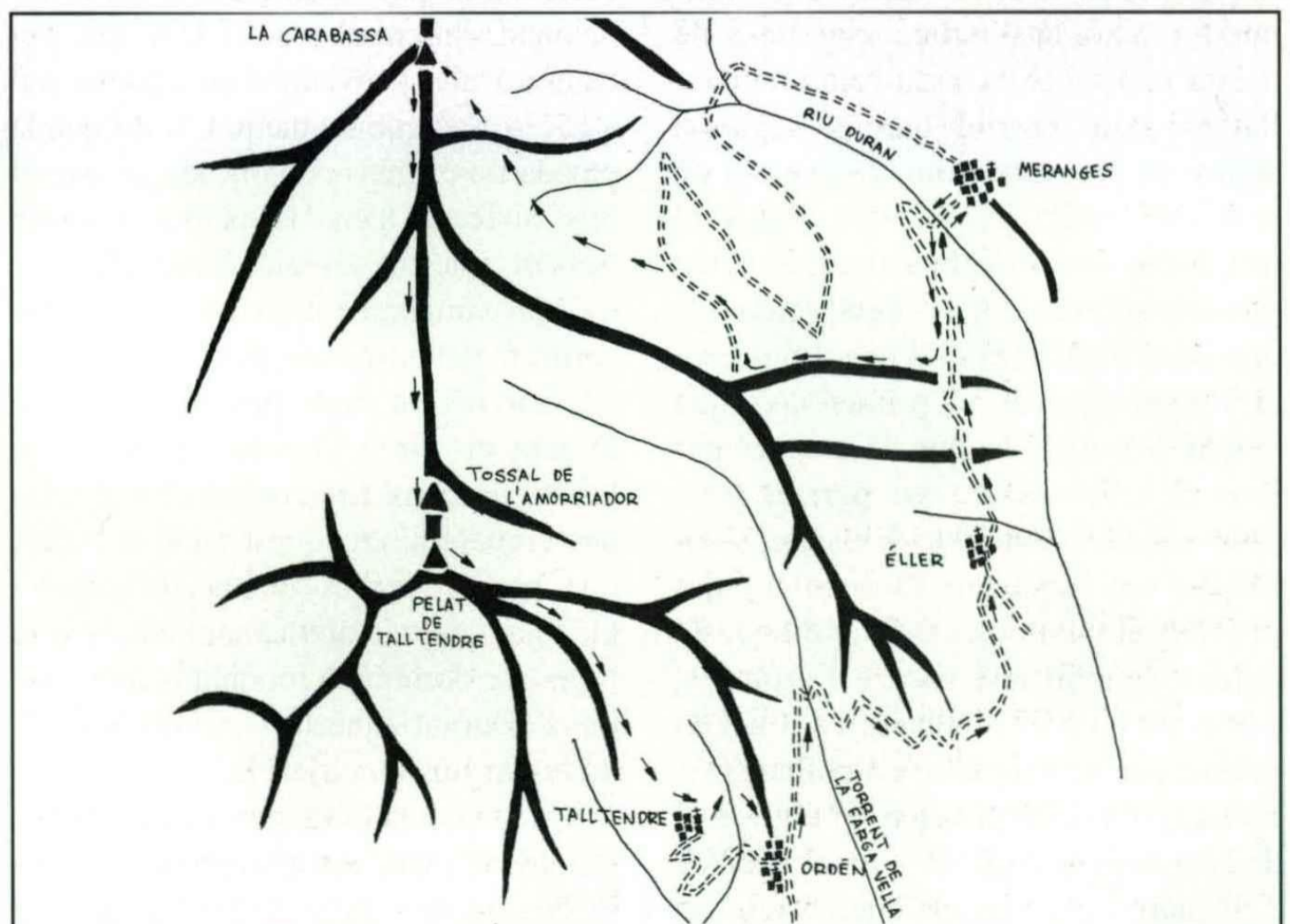
cims de Fontnegra; per la dreta del Puigpedrós, treu el nas el cim del Carlit. Més a l'esquerra tenim els cims fronterers amb Andorra, Montmalús, Ribús i Pessons. Tancant el panorama per aquell cantó tenim la Tosseta de Vallcivera, la Muga, la tossa Plana de Lles, tossal Bovinar, Monturull, Perafita, puig Punçó i el mirador del Pla de la Llet. Cap al sud dominem el sector més oriental de la plana de la Cerdanya, amb Puigcerdà destacant-hi. La llarga carenada del Puigmal, la Tosa d'Alp, les penyes Altes del Moixeró i el Cadí, acaben de tancar el panorama. Tampoc no cal oblidar que podem veure el Pedraforca, que sobresurt lleument per da-

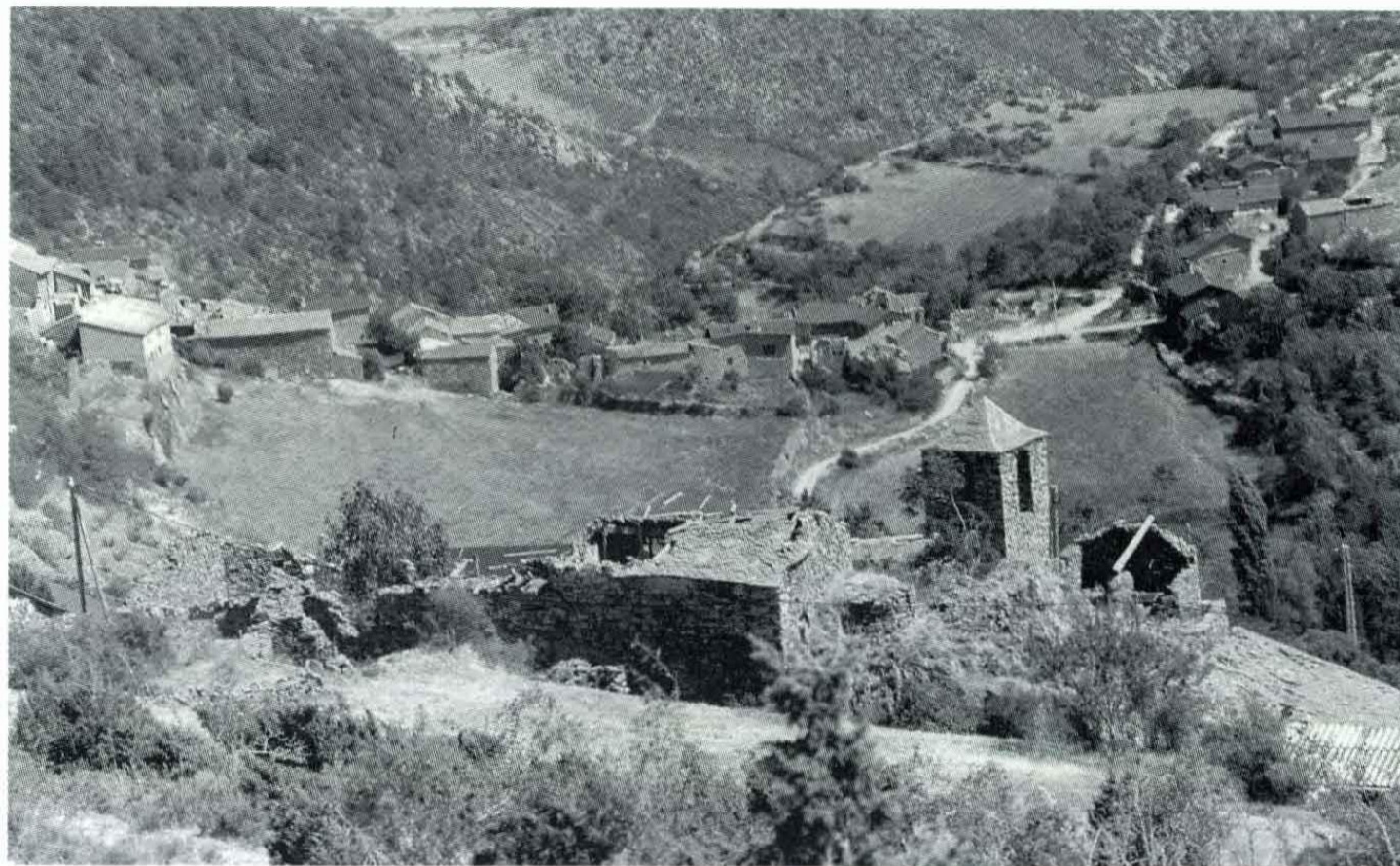
l'extrem del Cadí, i la serra del Verd, que veiem entre el Cadí i les penyes Altes.

A més d'aquesta visió panoràmica, els canvis de vegetació, petits boscos de ribera, pinedes, prats de dall, prats alpins, pedruscalls i tarteres són prou interessants. Un dels punts més interessants és la coma que s'obre a l'extrem de la carena al peu del Pelat de Tallendre. En aquest indret podem observar la presència de roques calcàries (el Pelat), pissarres i esquists. No cal dir que la combinació de colors, blanc, fosc i vermellós, és d'allò més contrastant amb la verdor dels prats, combinada amb el verd més fosc dels pins. L'excursió té com a contrapunt final el recorregut pel vessant sud de la muntanya, on hi ha els poblets de Tallendre, Ordèn i Éller. El recorregut entre aquests llogarrets, pràcticament deshabitats, ens trasllada a d'altres temps, no gaire llunyans, on les comunicacions es feien a peu.

DE MERANGES A LA CARABASSA

L'excursió té com a punt d'origen el poble de Meranges. Començarem a caminar des de l'entrada del poble i, una vegada passada la font, arribarem a una mena de placeta; de dret continua la pista que puja cap a Malniu i nosaltres seguirem el carrer que baixa cap a l'esquerra (carrer del Molí). Aquest carrer baixa amb un fort pendent for-

Talltendre i Ordèn, tot baixant de la Carabassa. Foto: J. M. Vives i Teixidó.

migonat al principi. Abans de passar el riu Duran trobem el vell edifici del Molí (10 min). La pista puja i es bifurca. La que hem de seguir és la de la dreta, que fa un gran revolt; podem fer drecera prenent el camí que surt cap a l'esquerra, que va per sobre l'altra pista. La vegetació d'aquests vessants secaners es limita a mates de bàlec i gavreres. Anem planejant seguint la vall cap al sud; al davant tenim la Tosa d'Alp i les penyes Altes.

Troblem una tanca i un cartell indicador del «Bosc de la Pinatella» (35 minuts) i això ens indica que hem de deixar la pista. A la dreta veurem un tallafocs i un corriol que el segueix; aquest és el nostre camí. Arribem a un prat (50 min); passem un filat i el travessem. A l'extrem d'aquest prat passem un canal. A la dreta veiem els cims que limiten el circ dels Engorgs i el Puigpedrós; és el primer cop que veiem paisatge, ja que la pujada per dins el tallafocs no ens permet tenir gaire vista. A continuació, el camí s'enfila per uns roquissers i tornem a pujar per dins el tallafocs. Al final d'aquesta pujada veurem una roca a l'esquerra, passarem un filat i arribarem al final de la pista que ve del pla de Campllong (1 h 20 min). Des d'aquí veiem el tram final de la nostra excursió, és a dir, el Pelat de Talltendre i els vessants que baixen cap

aquest poble; també veiem el Cadí.

Seguirem la pista de cara al Puigpedrós; després gira una mica i veiem el cim de la Carabassa. La pista puja una mica. Cal dir que si fem aquesta excursió en l'època adequada, podrem tastar els gerds que s'hi fan a les vores. Finalment, arribem en un pla herbat on la pista comença una baixada (1 h 40 minuts); des d'aquí veiem Meranges. També veurem el cim de la Carabassa, que forma una llarga carena herbada, i una coma situada més a la dreta.

Deixem la pista i passem per aquest pla inclinat on desemboquen diferents camins de desemboscar; seguim el que trobem més a la dreta, que va en direcció al cim. Passem per un sector de bosc molt estassat, on trobem una altra bifurcació, en la qual tirem cap a la dreta. Finalment, entrem al bosc (1 h 45 min); el camí s'acaba, però hem d'anar pujant cap a la direcció que seguíem. Cal dir que la pujada no és gens complicada, ja que el bosc no té cap mena de sotabosc i només trobem restes de les tales efectuades.

Aproximadament un quart més tard, sortirem del bosc i ens trobarem amb un vessant herbat amb pins escadussers. Pugem en direcció a la carena i trobarem un camí transversal (2 h 5 min) que creuarem; en aquest punt, el millor que podem fer és deixar de pujar i planejar cap a la dreta anant a buscar el llom que domina la fondalada que s'intueix. Durant aquesta vorejada hem de travessar uns cinc rierols.

Quan som al llom, només ens cal pujar amunt. Arribem al capdamunt d'un llom, que de fet és una petita inflexió

(2 h 40 min) des d'on dominem la clotada i, si ens girem, veurem la plana cerdana i els pobles de Meranges i Girul. Continuem la pujada, ara en direcció a la carena i al cim, identificable perquè és l'indret on hi ha pedra vermella; abans d'arribar-hi ens cal passar una petita clotada.

Arribarem al cim de la Carabassa al cap de tres hores d'haver sortit de Meranges; és un cim pla amb un gros pedró i al seu costat el blanc vèrtex geo-dèsic. Una mica més al nord hi ha un bony herbat d'altitud semblant i encara més amunt veiem el cim del bony de Manyer.

DE LA CARABASSA AL PELAT DE TALLTENDRE

La continuació de l'itinerari és prou evident: ens cal tirar cap al sud. Baixem del pla que forma el cim i ens apareix al davant una àmplia carena (hi ha algunes traces de camí). Arribem al plans (3 h 10 min), on hi ha un filat per al bestiar; des d'aquí veurem Viliella a la dreta, al fons de la vall. Tirem pel mig dels plans herbats fins a arribar a uns roquissers (3 h 20 min); ara també veurem Lles. Continuem seguint la carena amplíssima cap a un bony rocós, deixant carenes molt planeres a dreta i esquerra.

En arribar al bony rocós (3 h 25 minuts), on no cal pujar, voregem per la dreta i apareixen unes roderes ben definides. La baixada és ara més decidida en direcció a un bony vermellós que ja fa estona que veiem. Més avall sembla que les roderes desapareguin i continua un corriol marcat; després les roderes es veuen més difuminades i acabem pujant el poc desnivell tarterós que ens separa del cim del tossal de l'Amorriador (3 h 40 min).

Des del cim veiem, sota nostre, una àmplia collada herbada i el cim del Pelat de Talltendre, ample i amb diferents bonys d'altitud semblant.

Baixem fins a la collada de la coma de Fornos (3 h 45 min) i ens podem enfilegar fins al Pelat. Ho farem seguint un corriol que s'enfila cap a la dreta, tot passant un tros de prat erosionat. El punt més alt és a la dreta (3 h 50 min) i no deixa de ser curiós el paisatge format per roquissers calcaris i uns pins escadussers cap al vessant sud. Des d'aquí podem veure Bellver, al fons de

El cim de la Carabassa.

Foto: J. M. Vives i Teixidó.

la plana i la vall del Segre amb el Cadí com a teló de fons. Cap al nord veiem els vessants per on hem baixat i el Puigpedrós que treu el nas per darrere.

DEL PELAT A MERANGES PER TALLTENDRE I ORDÈN

Retornem a la collada (3 h 55 min) i començarem el descens per una magnífica coma. Al mig mateix de la collada hi ha una fondalada pissarrosa sense vegetació, on es fa evident un corriol que baixa cap a la clotada, molt curiosa, ja que hi veiem els colors de la roca calcària, les pissarres i els esquists. El corriol continua baixant pel vessant dret de la coma i sembla difuminar-se quan trobem un altre corriol més marcat i que s'enfila cap a la dreta. Arribem a un pla herbat on el camí es difumina, però torna a aparèixer en arribant al seu extrem. Passem un altre pla herbat i els pins es van acostant.

Troblem una paret de pedra a la dreta del camí (4 h 5 min) i el camí, molt evident, s'endinsa en el bosquet de pins; una mica més avall, el camí es bifurca i prenem el que baixa cap a l'esquerra en direcció a les prades. En arribar-hi, trobem una surgència (4 h 10 min). El camí segueix el rierol (que tenim a la dreta) i el deixa quan es decanta cap a la dreta. El camí es bifurca; és millor deixar de banda el que baixa per l'esquerra, per una clotada.

Troblem una barraca i una pleta (4 h 15 min) que queda una mica separada a l'esquerra i continuem baixant per la vora dreta de la cometa. Un parell de minuts més avall, trobem unes pedres i el camí es bifurca; nosaltres hem de girar a la dreta. Una mica més endavant, arribem a una mena de careneta on el camí gira i comença a baixar (hi ha bosc). Quan s'acaba el bosc veiem els poblets de Talltendre i Ordèn, i el camí que hem de seguir, que ressegueix, per sota, la carena que tenim al davant.

Hem de deixar un camí que planeja i tirem avall. Trobem un rierol (4 h 20 minuts), que passem, i el seguim uns

quants metres anant cap a la dreta. Torna a aparèixer la vegetació formada per bàlec, ginebró i gavarreres, a més d'uns quants pins. El nostre camí és prou evident, però trobarem diferents viaranyos transversals que planejen. Trobem un filat (4 h 30 min), el camí es fa més ample i més endavant acabarà convertint-se en una pistota.

Arribem a un collet herbat (4 h 40 minuts), baixem per uns vessants herbats i el camí es decanta lleument cap a l'esquerra. Més avall veurem Talltendre a sota nostre i Ordèn a l'esquerra. Fem una baixada pedregosa i arribem a les primeres cases del poble; baixem deixant-les a la dreta i també deixem una pista a sota, a l'esquerra. Arribem a una entrada del poble; som darrere l'església (4 h 50 min).

Hi ha una pedra grossa i, sense entrar al poble, deixem una pista que va cap a l'esquerra i seguim el camí que hi ha a sota i que va en la mateixa direcció. Baixem lleument i anem a passar una fondalada ombrejada per pollancre, verns i freixes.

Passem el torrent del Prat d'en Codines (4 h 50 min) i pugem tot passant un canal; abundor de boixos. El nostre camí passa pel costat d'uns rocs i sortim al revolt d'una pista (4 h 55 min), que seguim cap a la dreta. Abans d'entrar al poble, una pistota enllaça amb la nostra per l'esquerra. Baixem pel carrer fins a trobar la pista que ens caldrà seguir, uns quants metres abans de l'església d'Ordèn (5 h).

Una mica després de sortir del poble, deixem una pista que s'enfila cap a l'esquerra; nosaltres continuem baixant

cap al riu. Abans de passar el torrent de la Farga Vella (5 h 15 min), trobem un prat a la nostra dreta; hi ha uns troncs per a passar si el riu va ple. La pistota, molt malmesa, puja fent tres giravolts seguits i després continua pujant, entrant al bosc de pins.

Arribem a una collada (5 h 30 min) al serrat del Bac; des d'aquí i a la nostra esquena, veiem el Pelat de Talltendre. La pista continua, ara planejant, fent lleus pujades i baixades fins que es torna a enfilat una mica per a arribar al serrat de les Comes (5 h 50 min); a la dreta hi ha un prat força gran i que destaca de lluny. Des d'aquí veurem la carretera que puja cap a Meranges, i els pobles de Prats, Ger, Alp, Puigcerdà i Oceja. Ara, la pista pren la direcció nord i uns quants metres més enllà trobem una pista que enllaça amb la nostra per l'esquerra, gairebé a l'indret on hem de passar un filat. Aviat veurem Éller, el Puigpedrós i el bony de Manyer.

Abans d'entrar al poble arribem a la pista que puja de Bellver. Passem pel costat d'uns rentadors i ens enfilem pel carrer fins al costat de l'església d'Éller (6 h 5 min). Seguim la pista en pujada, que sortint del poble és ombrejada per uns avellaners; passem per un sector de prats de dall i més endavant baixarem a passar un filat i un torrentet (6 h 25 minuts). La pista puja una mica i tornem a arribar a l'indret on l'hem deixada per pujar cap al cim (6 h 30 min).

Només ens queda seguir el mateix camí fins a Meranges (7 h). Segurament haurem gaudit d'una excursió ben solitària!

La conservació dels materials cinematogràfics

M. Encarnació Soler i Alomà

EL CINEMA, UN ART FRÀGIL

El cinema és un art molt jove. Només té cent anys, que són pocs, si el comparem amb les altres arts que l'ésser humà ha anat creant i desenvolupant al llarg de la seva existència.

Les pel·lícules, resultat d'aquest art, des del començament del cinema fins als voltants dels anys cinquanta, es filmaren damunt d'un suport de nitrat de cel·lulosa. Aquest material, químicament inestable, s'inflama amb molta facilitat. Amb una temperatura de 40°, el nitrat pot autoignifugar-se. Cal saber que res —ni l'aigua, ni la neu carbònica...— no pot apagar una pel·lícula de nitrat quan s'ha encès. Submergit dins l'aigua, un rotlle de pel·lícula de nitrat torna a encendre's en treure'l a l'exterior, perquè la composició química del nitrat produeix la quantitat suficient d'oxigen perquè ell mateix torni a encendre's.

Davant aquesta problemàtica, es pot comprendre el perill que comporta tenir pel·lícules de nitrat sense les condicions necessàries de conservació. A més de la facilitat per a encendre's, la descomposició —la putrefacció— de l'emulsió, fa que les pel·lícules es tornin enganxoses i perdin, en conseqüència, les imatges per sempre.

ALTRES PROBLEMES DE CONSERVACIÓ PER A LES PEL·LÍCULES

Amb el descobriment de l'acetat de cel·lulosa —anomenat *safety*— als vol-

tants dels anys cinquanta, es pensà que s'havien acabat definitivament les dificultats de conservació de les pel·lícules, vistos els greus problemes que comportava el nitrat de cel·lulosa. De fet, altres suports de pas no professional, com el 9'5 i el 16 mm, ja foren des de la seva creació ininflamables.

Però s'ha vist que hi ha moltes altres causes que afecten la conservació de les pel·lícules. Vegem quines són.

La contracció

Es manifesta per la pèrdua d'elasticitat i de les dimensions originals de la pel·lícula, causada per l'alteració de la matèria per l'evaporació. Aquest encongiment, que es tradueix en un corbament del suport, dificulta el seu pas pel projector, afavorint molts trencaments. Així mateix, essent més fràgil l'emulsió, tendeix a separar-se del suport i a esquerdar-se.

El problema del color

Els pigments orgànics que, en reaccionar durant el revelat, constitueixen el color de la pel·lícula, són els materials químicament més inestables de tots els que la componen. La seva inestabilitat s'agreuja amb la humitat. Els pigments sofreixen un atac intern, els tons desapareixen i la imatge perd brillantor, pel trencament de l'equilibri cromàtic dels tres colors primaris (groc, blau i vermell), que reaccionen d'una manera

diferent. Es descoloreixen primer els verds i grocs, i a la seva darrera fase tota la pel·lícula arriba a adquirir un to rosat fosc, anomenat magenta.

El so

El so òptic, o fotografiat damunt el suport, es veu afectat per les ratllades causades pel desgast.

Però el so magnètic, enregistrat damunt una pista d'òxid fèrric resulta molt afectat per la feblesa mateixa d'aquesta, que arriba a fer inaudible una pel·lícula. Sovint, el so malmès no ho ha estat a causa del desgast, com molt bé saben els cineastes amateurs, que es veuen obligats a registrar una i altra vegada les bandes sonores dels seus films.

La síndrome del vinagre

Aquesta «malaltia», descoberta recentment, afecta d'una manera greu i irreversible tots els suports d'acetat de cel·lulosa, tant 35 mm com 16 mm, i és desconeguda per bona part dels cineastes amateurs.

La *síndrome del vinagre*, causada per la disgregació d'un dels components del suport, l'àcid acètic, fa que aquest es torni prim, com una làmina finíssima de la qual s'han esborrat totes les imatges. El contagi per via aèria d'aquesta malaltia és la causa que un film afectat hagi de ser incinerat, ja que podria afectar la resta de pel·lícules.

Ara com ara no hi ha res que pugui salvar una pel·lícula afectada per la *síndrome del vinagre*.

LA CONSERVACIÓ DELS MATERIALS CINEMATOGRAFICS

Com cal conservar les pel·lícules, doncs, perquè no resultin afectades pels factors nocius causats per la temperatura i humitat inadequades, la llum, els residus químics, l'òxid de nitrogen, els gasos tòxics de l'aire, els bacteris i fongs...?

La FIAF (Federació Internacional d'Arxius de Films) va dictar les següents mesures, indispensables per a garantir la conservació de les pel·lícules:

Per a les pel·lícules de *nitrat de cel·lulosa*, que han d'estar aïllades de les d'acetat en un «búnquer» especial,

L'arxiu d'àudio-visuals de la Filmoteca de la Generalitat de Catalunya.

Foto: Pere Parera.

la temperatura ha d'estar a 5/6° i el 45/50% d'humitat, tots dos factors constants. A més, cal un sistema de renovació de la massa de l'aire del voltant a raó d'un 25% del total a l'hora.

Les pel·lícules d'acetat de cel·lulosa, que són totes les altres, qualsevol que sigui el seu pas, necessiten una temperatura constant de 10/12° i un 55% d'humitat, amb una renovació diària del total de la massa d'aire entre una i tres vegades el volum total de la nau d'emmagatzemament.

Com es pot constatar, cap particular, ni cap museu, institució, associació..., no disposa d'unes instal·lacions com les descrites, que comporten una despesa econòmica importantíssima.

Avui a Catalunya només hi ha una institució que reuneix aquestes normes de seguretat i els requisits indispensables per a la conservació de les pel·lícules; és una entitat pública, que està al servei del nostre país: l'Arxiu d'àudio-visuals de la Filmoteca de la Generalitat de Catalunya. És l'equivalent a una gran biblioteca, però que, en lloc de tenir llibres, té pel·lícules. Enguany té el ja considerable nombre de 9.000 títols, que ha anat reunint mitjançant l'adquisició per donació, per dipòsit o per compra de les pel·lícules.

EL PATRIMONI CINEMATOGRÀFIC A CATALUNYA, AVUI

Totes les pel·lícules, de producció o no catalana, que es troben avui en bona part disperses a Catalunya, en mans de particulars, museus, arxius, ajuntaments, etc., i les que hi ha actualment a l'Arxiu d'àudio-visuals de la Filmoteca, conformen el que hauria de ser el nostre patrimoni cinematogràfic.

Moltes de les entitats abans esmentades, poden tenir pel·lícules de caire documental d'un gran interès històric, cultural, social, etc., per a la localitat.

També són importants els films de ficció, per ser un reflex del moment històric en què foren produïdes i ens poden fer comprendre la manera de pensar, de sentir, d'aquella generació. Fins i tot tenen valor fragments d'aquests films. A vegades és tot el que resta d'una pel·lícula; de vegades, s'ha pogut recompondre un film gràcies a la col·laboració de diverses filmoteques, que reunint fragments, han aconseguit recuperar-lo.

EL CINEMA AMATEUR, FORMA PART DEL PATRIMONI CINEMATOGRÀFIC D'UN PAÍS?

Fem una mica d'història. El cinema tenia, als voltants de l'any 1922, uns vint-i-set anys d'existència, quan un home del cinema francès, Charles Pathé (1863-1957) va intuir l'èxit del cinema no professional, d'ambient familiar.

La pel·lícula havia de ser inversible, per a evitar despeses de tiratge de còpies, i no inflamable, per a garantir la seguretat de l'usuari. L'equip tècnic de la casa Pathé va obtenir aquesta pel·lícula el 1922.

El format de 35 mm resultava molt costós i poc manejable per a l'aficionat. Així sorgí el format 9'5 mm, i un any després el 16 mm. I uns quants anys més ençà, el 8 mm, super 8... i actualment, l'enregistrament videogràfic. La màquina de filmar i un projector senzill, el Pathé Baby, acompanyaren el

descobriments de Charles Pathé.

Des de llavors, centenars de cineastes amateurs han filmat amb les seves càmeres escenes que han conformat pel·lícules de ficció, o documentals que avui tenen un gran valor per a la cinematografia d'un país.

Els cineastes amateurs capturen imatges d'esdeveniments propers, locals..., que ningú més que ells no va recollir. El cinema «oficial», es limitava als grans esdeveniments, però no a les coses que passen cada dia als pobles i les ciutats, els successos, les festes i celebracions locals, i són justament aquestes imatges, presents en els seus reportatges, les que tenen un valor inestimable per a la història del nostre país. A més, les pel·lícules de ficció recullen en les seves escenes localitzacions de llocs avui ja desapareguts, ambients, desenvolupament tècnic de la societat, costums...

Però no únicament tenen importància els documentals i reportatges realitzats pels cineastes amateurs. El més important és poder tenir, entre el patrimoni cinematogràfic d'un país, un recull de films fets per no professionals, per persones que crearen un cinema alternatiu i diferent del comercial.

CONSIDERACIONS SOBRE EL CINEMA AMATEUR CATALÀ

El llibre de Josep Torrella relaciona els autors més significatius del pano-

rama del cinema amateur, pel que fa al període 1932 al 1964. Extraient-ne exclusivament els cineastes amateurs catalans, esmenta prop de cent seixanta autors.

El nombre d'obres, només comptant les ressenyades, que són les que han rebut alguna o altra distinció o premi —per bé que sabem que el cineasta acostuma a tenir una producció molt superior a la que realment figura en la filmografia oficial— és senzillament aclaparador: quasi cinc-centes pel·lícules, que recullen tot tipus de cinema: documental, ficció, animació...

D'aquest important nombre de cineastes, que són la glòria, cinematogràficament parlant, del nostre país, que feren un cinema diferent, alternatiu, i sovint agosarat, les obres dels quals haurien de servir d'exemple i d'aprenentatge per a les generacions successives, ara com ara només podem gaudir *d'un ús públic* de les obres d'uns pocs: Delmir de Caralt, Domènec Giménez, Enric Fité, Joan Pruna, Josep Castelltort, Tomàs Mallol, Joaquim Puigvert... i les obres dels quals quedaran per sempre més defensades de la desaparició física i de l'oblit cinematogràfic, gràcies al fet que, o bé ells mateixos o bé les seves famílies, han comprès que les seves obres mereixien quelcom més que dormir *el son etern*, fent un símil amb un títol de pel·lícula.

Em preguntareu per què només podem gaudir de les pel·lícules d'un nombre tan reduït d'autors (7 sobre un total de 160) quan tots sabem que a Catalunya n'hi ha un nombre infinitament superior. Pensem que el nombre d'autors ressenyats per Josep Torrella se circumscriu només al període 1932-1964, i que des de llavors, des de fa trenta anys, n'ha augmentat el nombre, per descomptat.

Doncs bé, avui són les úniques obres dipositades a l'Arxiu de la Filmoteca, que és l'entitat que custodia i conserva el patrimoni cinematogràfic de Catalunya. On s'ha d'adreçar un estudiós del cinema amateur, si les seves obres estan tancades amb pany i clau a casa dels cineastes? Com podem fer realment una història del cinema amateur català si no tenim accés a visionar i estudiar aquesta extensa filmografia?

No deixa de ser una paradoxa que

l'Institute of Amateur Cinematographers de Londres posseeixi còpies de pel·lícules d'autors catalans i que, en canvi, l'Arxiu de la Filmoteca de Catalunya no les tingui. També té còpies de films catalans la UNICA, a Suïssa. No vull pas dir que aquesta o altres entitats no puguin tenir en els seus fons obres catalanes; ben al contrari. Seria una greu miopia cultural que el cinema català, el reservéssim només al nostre país. En canvi, sí que penso que no és correcte no poder tenir les obres més significatives del cinema amateur català a casa nostra.

Hi ha una posició amb relació a la creació cinematogràfica dels cineastes amateurs que considera que l'objectiu de fer una obra cinematogràfica amateur s'extingeix en si mateix en el gaudi personal de crear i produir una pel·lícula, no cercant res més enllà de la satisfacció trobada en aquest acte de creació.

A la meua manera d'entendre, aquesta consideració és extraordinàriament limitada: equipara la creació de l'objecte artístic-pel·lícula, a la realització d'una obra d'art efímer. Com si l'autor hagués creat una composició floral, destinada a no romandre més enllà del que permeten les lleis naturals, o una obra d'art efímer en forma d'exquisida menja, que desapareixerà inexorablement, això sí, després d'haver deixat un plaer en l'acte de consumir-lo, però del qual no restarà res més que, en tot cas, un bon record.

Penso que aquesta és una visió molt simplista, i no em puc treure del cap la visió d'un cruel Saturn-cineasta devorant els seus propis fills-pel·lícules. Voler equiparar la creació de pel·lícules amb la creació d'obres d'art de caràcter efímer és no comprendre en absolut la idea inherent a l'art visual.

Ben cert és que avui hi ha molts artistes plàstics que realitzen obres que s'esgoten després del muntatge per a una exposició —no hem d'entendre només com a *obra d'art* aquelles produccions en forma d'escultura o pintura—, però per a mi que cap artista cinematogràfic no desitja en el moment en què decideix fer una pel·lícula, de gaudir només fent-la, que ningú no la pugui veure, llevat del cercle d'amics i familiars, i que no li importi gens que aquella obra es perdi.

Segons aquesta posició, no té cap sentit que aquestes pel·lícules es conservin i restaurin, i ja els està bé tenir-les a casa, o en altres llocs no adequats a la seva conservació física, bo i sabent el risc de desaparició dels films. De fet, passa com quan ens diuen la taxa d'accidents a la carretera: els accidents, els tenen els altres; a mi no em passarà. Les pel·lícules se'ls faran malbé als altres. Jo les tinc ben guardades i ben ventilades, i no m'hi passarà res.

Hi ha cineastes que es resisteixen a deixar les pel·lícules, ni que sigui per a obtenir-ne una còpia de seguretat i, en canvi, no els fa res projectar-la, amb un cert risc d'accident que pot comportar, o bé enviar-la a concursos. S'arrisquen a perdre una obra que sovint és còpia única. Amb tot els respectes, no comparteixo el seu sentit de possessió. Si se'm permet la broma, seria com dir allò de *la maté porque era mía*.

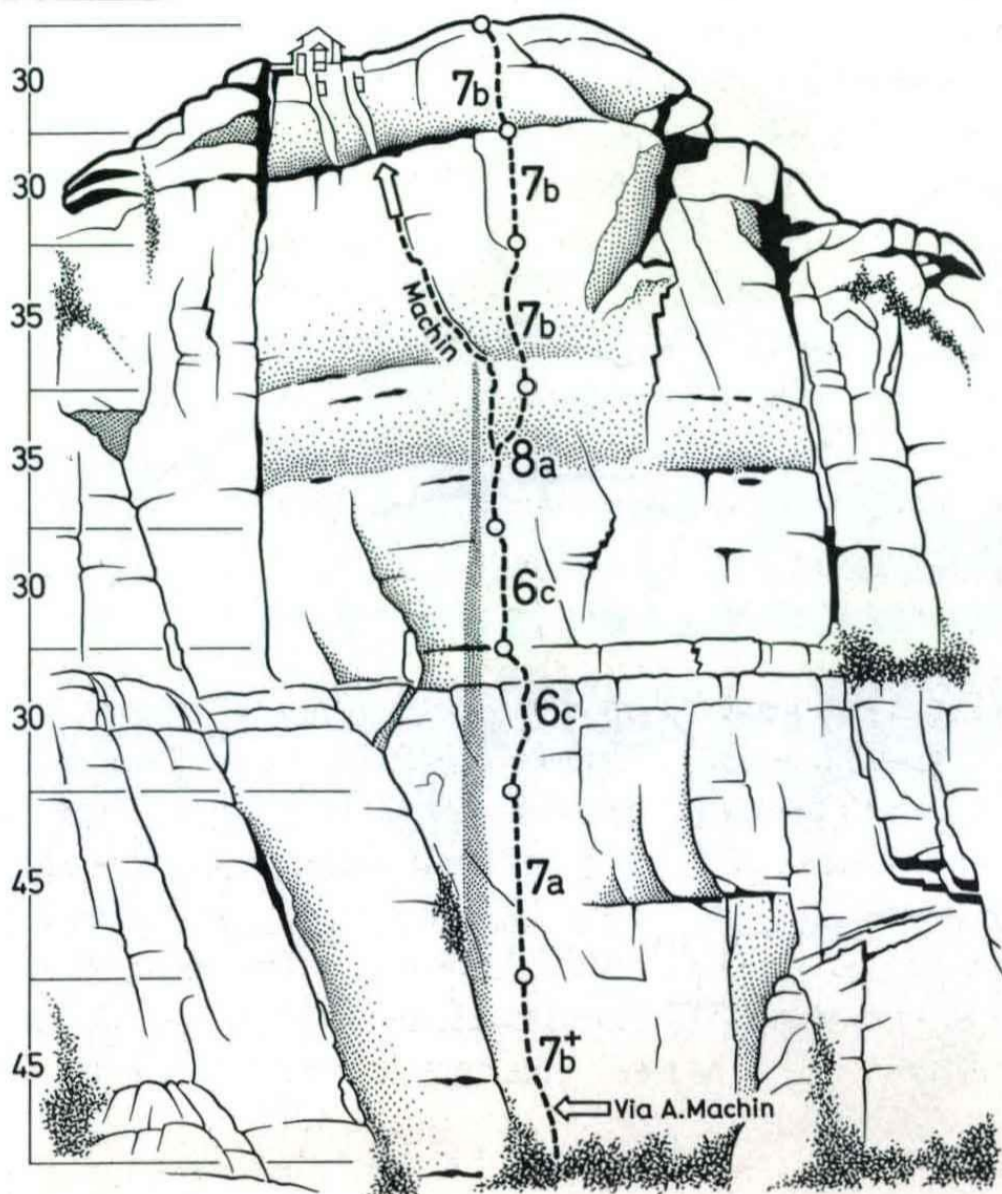
Justament penso ben al contrari pel que fa a l'obra creada. És incoherent crear una obra visual per a tenir-la closa als ulls dels altres. Quan una persona crea una obra d'art, en part ja està demanant la complicitat dels altres en la seva visió, en la seva aprovació, en el seu gaudi...

Des d'aquí demano a tots els cineastes amateurs que considerin el perill que corren les seves obres i que facin el que *avui és adequat i possible per a conservar-les*. Hi ha moltes persones que considerem aquestes pel·lícules com a part integrant del patrimoni cinematogràfic de Catalunya i que, com que ens estimem l'art, no voldríem pas que es perdessin.

Per acabar, i creient de veres que, les frases importants, ja les han dit abans gent amb gran prestigi i coneixement sobre la matèria cinematogràfica, em limitaré a recollir les paraules escrites per Josep Torrella en el seu llibre *Crónica y análisis del cine amateur español*, en la seva edició de l'any 1965, on reclamava *una secció específica de cinema amateur* a la Filmoteca Nacional. Avui ja és possible. Tenim un Arxiu d'àudio-visuals que és per a tots els catalans, cineastes i usuaris. Les seves portes són obertes a tots vosaltres i a les vostres obres cinematogràfiques.

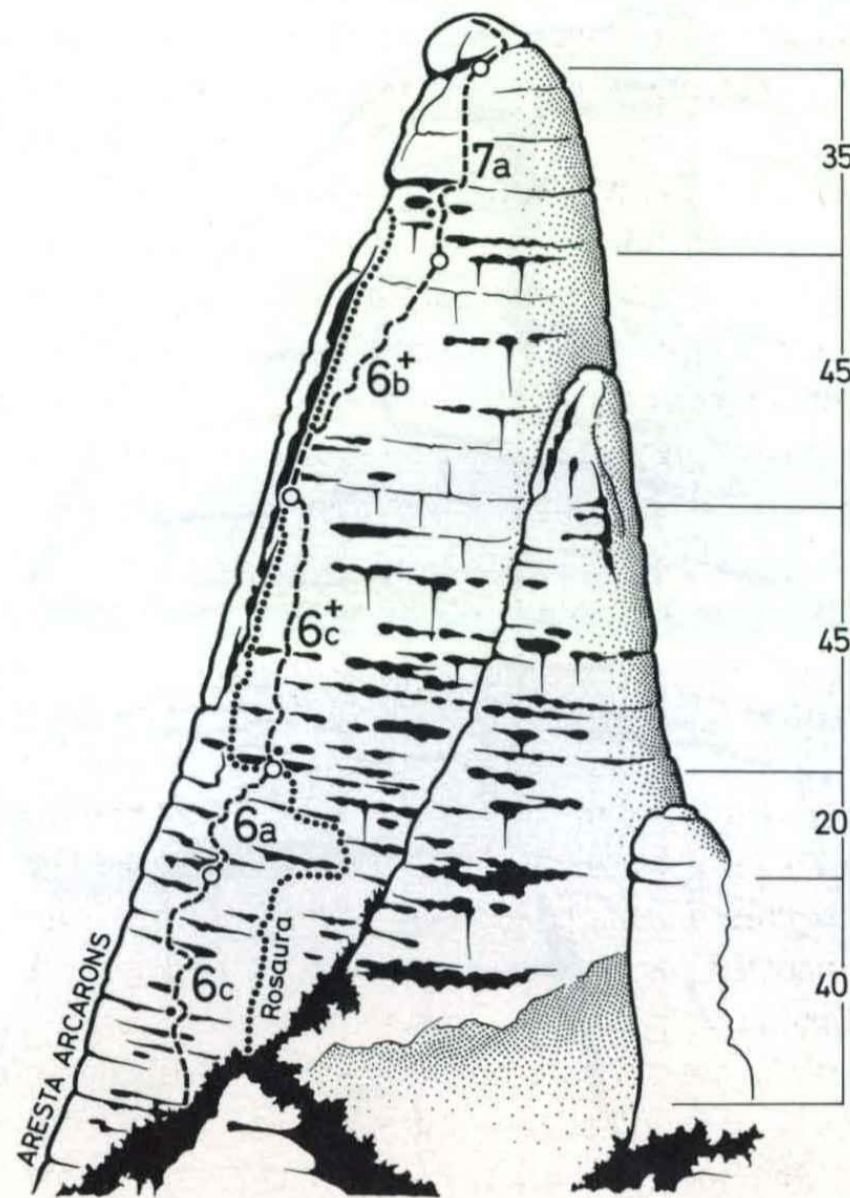
VIES D'ESCALADA

MONTSERRAT (paret de l'Aeri)

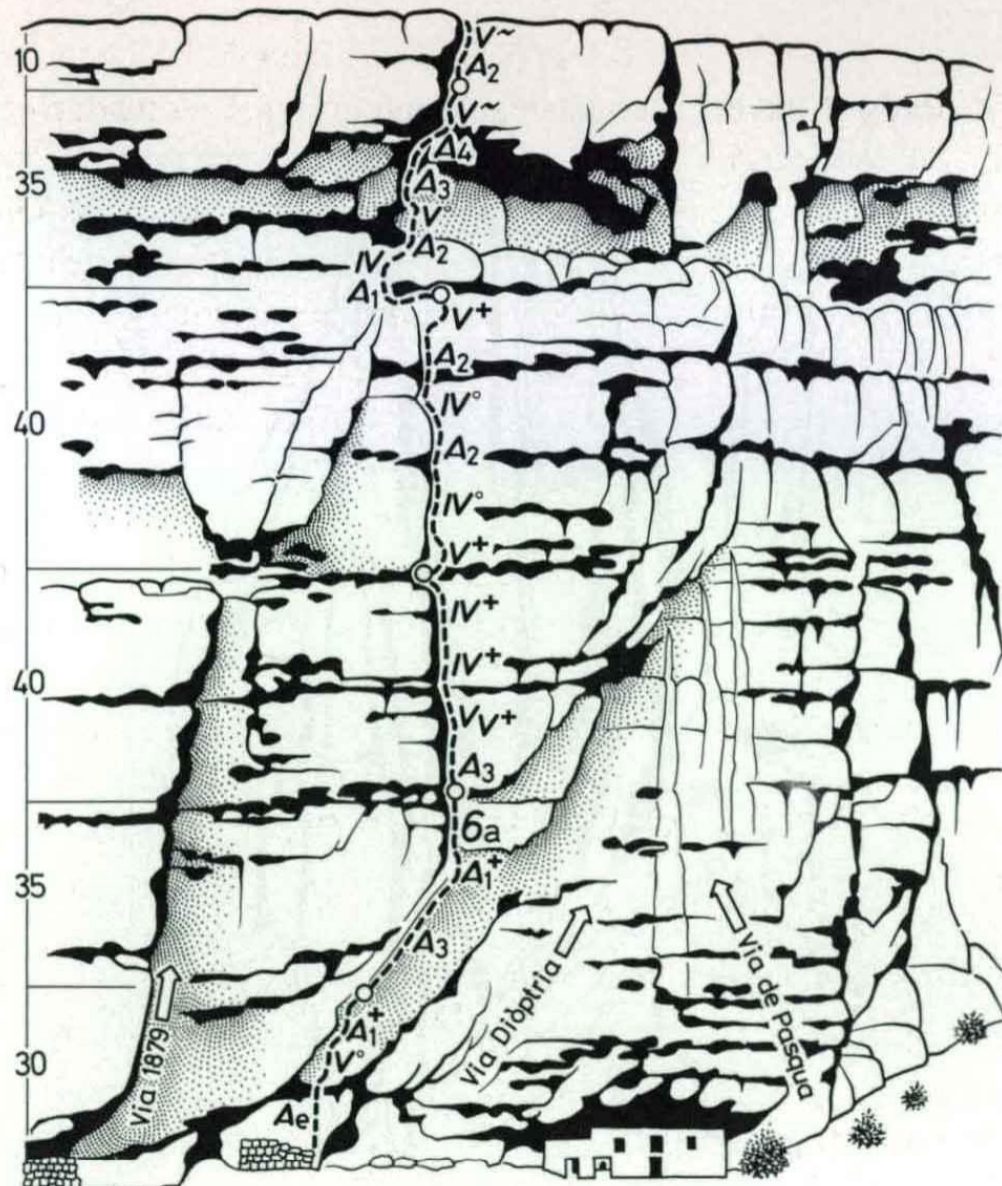
Directa de la Amistad (280 m, 8a), equipada per Josep Lluís Moreno i Ferran Latorre. 1ª asc. integral en lliure: 15-X-94. Material: cintes exprés.

MONTSERRAT (Plec del Llibre Superior)

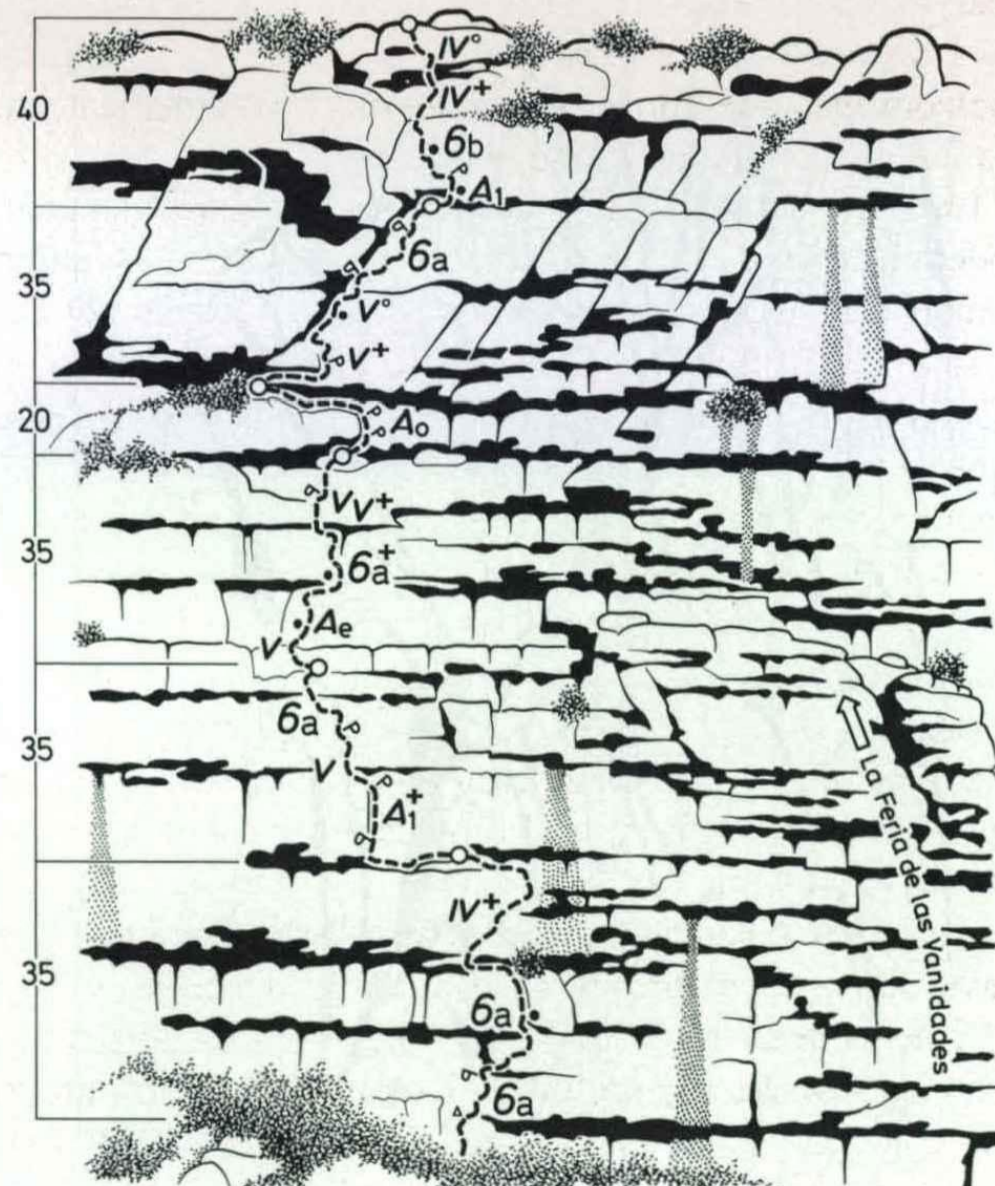
Via «Miserables tatxaires» (175 m, 7a), 1ª asc.: 5-XII-94, per Carles Brascó i «Jipi». Material: joc de camalots, joc de tascons, 2 xapes, tacs variats, bagues merlets i 6 pitons variats.

SERRAT D'ODÈN (paret de Canalda)

Via «Quilòmetre 36» (190 m, ED-/A4), 1ª asc.: 19-II-95, per Fredi Parera i Ricard Darder. Material: joc de tascons i joc d'excèntrics, friends, 10 universals llargs i 10 pitons variats.

SERRAT D'ODÈN (paret de Canalda)

Via «Kalachakra» (200 m, ED-), 1ª asc.: 11-II-95, per Josep M. Cases i Armand Ballart. Material: joc de tascons, cable del núm. 4 al 9.

Conxita Cervera, 6; «Pantalons al vent», d'Estanislau Torres, 5,6; «Ves que plourà», de Ramon Barnadas, 5,5; «Llençols», de Conxita Riba, 5; «Jerseis», de Josefina Garriga, 4,8; «Terrat», de Josep Basagaña, 4,5; «Estesa», d'Antoni Ollé, 3,6; «Davantal», de Roser Bou, 3,6; «Estenedors», d'Eduard Estrada, 3,3 i «Draps», de Maria Bonet, 2,8.

Apartat diapositives: Foto «Balconada», de Josep Camp, 7,5 punts, guanyadora de l'apartat; «Anoia», de Dora Serra, 6,8; «Bastia», de Ramon Barnadas, 6,3; «Balcons», de Conxita Riba, 5,8; «Tovalles», d'Eduard Estrada, 5,1; «Palestrina», d'Àngela Riu, 5; «Tovalles», de Josefina Garriga, 4,5; «Pantalons», de Josep Basagaña, 4,5 i «A través», de Lambert Torras, 2,8.

TROFEU CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA D'ESQUÍ ARTÍSTIC

La tercera edició del Trofeu Centre Excursionista de Catalunya d'Esquí Artístic va tenir lloc el 4 i 5 de febrer a l'estació francesa de Porté-Puymorens. Organitzat per la Secció d'Esquí, la competició contenia una prova de la modalitat *bumps* i una altra de ballet. Enguany, el Trofeu era *open internacional* i puntuava a la Lliga Catalana.

Àfrica Albertí (CEC), campiona d'Espanya 1994 i de l'anterior edició del Trofeu Centre Excursionista de Catalunya, va ser la guanyadora indiscutible de ballet. Els primers classificats en la prova de *bumps* van ser Igor Martret (CEB) i Elena Rodríguez (CEC). Setanta participants van córrer la cursa de *bumps*, la qual destacà per la seva dificultat. L'equip del Centre, components de l'equip català, va aconseguir tres pòdiums, dos en ballet i un en *bumps*. El nombre d'inscrits va arribar a 100 esquiadors, procedents de diverses federacions espanyoles d'esquí artístic.

L'esquí artístic és, potser, la modalitat d'esquí menys coneguda, tot i ser la més assequible i

fàcil de practicar. Als Jocs Olímpics de Lillehammer, els salts acrobàtics i els *bumps* van ser oficialment acceptats. A escala mundial, s'organitza el circuit de la Copa del Món i els Campionats del Món.

Sandra Martín Guillén

CAMPIONAT DE CATALUNYA D'ESQUÍ DE FONTS

El passat 11 i 12 de febrer, el Centre va organitzar el Campionat de Catalunya d'Esquí de fons a l'estació de Sant Joan de l'Erm (Alt Urgell). Dissabte van competir totes les categories i diumenge es va fer la prova de relleus per clubs. Aleix Pros va ser el guanyador absolut de la prova amb un temps de 41' 35" 44, a més d'un minut de Ricard Viliella, guanyador de l'edició anterior i segon classificat. La prova de relleus, la va guanyar l'equip del CEFUC, després d'una cursa molt disputada entre l'equip del CEC i el del CMSC. Els esquiadors del CEC van quedar en quarta posició.

La competició individual de dissabte s'obrí a les onze del matí des de la pista de Giró. Com indica el reglament, els esquiadors van sortir d'un a un cada 30 segons, començant per la categoria sènior cap avall. L'estil de la prova era clàssic i les distàncies a recórrer variaven segons les categories: 2,5 km els benjamins, 5 km els infantils i cadets, 10 km els júnior i 15 km els sèniors.

La sortida dels relleus per clubs de diumenge es donà a dos quarts de deu per a tots els equips en el mateix circuit. Dones, benjamins, cadets i infantils feien 5 km en equips de tres esquiadors; els equips júnior i sèniors corrien 10 km en equips de quatre. En els equips de quatre, els dos primers corredors esquiaven amb estil clàssic o pas altern i els dos últims amb lliure o pas de patinador.

Curiosament, les categories amb més esquiadors inscrits van ser les de benjamins i infantils. Segons Lluís Arnau, direc-

tor del Campionat, «això demostra la promoció i l'afecció per l'esquí nòrdic que hi ha entre els més petits a Catalunya».

El Campionat de Catalunya puntua a la Lliga Catalana i a la selecció de l'equip català per als Campionats d'Espanya. Per a poder participar-hi, tots els esquiadors havien de tenir la llicència de corredor. Van participar-hi més de cent dels inscrits.

Sandra Martín Guillén

EXPOSICIÓ D'EX-LIBRIS

Del 16 al 28 de febrer, vàrem poder contemplar una exposició de 125 ex-libris i, el dia 23 al vespre, escoltar una conferència il·lustrada amb diapositives sobre «Una visió de l'exlibris català contemporani», a càrrec del professor Francesc Orenes, president de l'Associació Catalana d'Exlibristes.

L'exposició va restar oberta els dies feiners de set a nou del vespre i fou molt visitada i comentada amb certa curiositat, cosa que va complaure els organitzadors de la Secció de Ciències i Arts.

La mostra escollida fou representativa de les obres concebudes en els últims cent anys, o sigui, des del reviscolament falaguer d'una tècnica artística que mereixia no restar adormida i sí tenir una nova empena, cosa que feren realitat Alexandre de Riquer, Ramon Casals, Josep Triadó i Joaquim Renart, entre altres que s'hi incorporaren tot seguit, com Apel·les Mestres, G. Cornet, Ll. Brunet, J. Obiols, J. Vila «Ivori», J. Ribot, etc.

En els últims decennis podríem esmentar A. Gelabert, R. Marlet, A. Ollé Pinell, J. M. Nuet, T. Costa, F. Orenes, P. Oriol M. Diví, C. Baró, etc., tots ells representats a la sala d'exposicions amb els millors exemplars dels seus treballs. Els nostres socis pogueren fruit dels ex-libris de coneguts companys, com Ramon Alsina, Agustí Bou, Emília Torres, Lluís G. Valls, J. Amades, J. M. Boix i Selva, Anna Bertran, E.

Canibell, N. Ribot, etc.

Completava l'exposició, documentació gràfica adequada, llibres, revistes, gravats i material didàctic per a realitzar obres sobre boix o altres tècniques.

Quant a la conferència del professor, hem de fer ressaltar la documentada dissertació i les amenes explicacions, que feren que s'establís d'entrada, entre ell i el públic, un ambient expectant. Al final va tenir lloc un torn de preguntes per part del públic que emplenava la sala, que el conferenciant contestà generosament.

Diguem, doncs, que, una vegada més, la nostra entitat ha posat a disposició dels seus associats una branca artística poc divulgada, com és el món màgic dels ex-libris, fórmula antiga i al·legòrica, relacionada amb la nostra personalitat i les nostres afeccions característiques.

M. M.

CALENDARI VALL DE RIBES - NÚRIA 1995

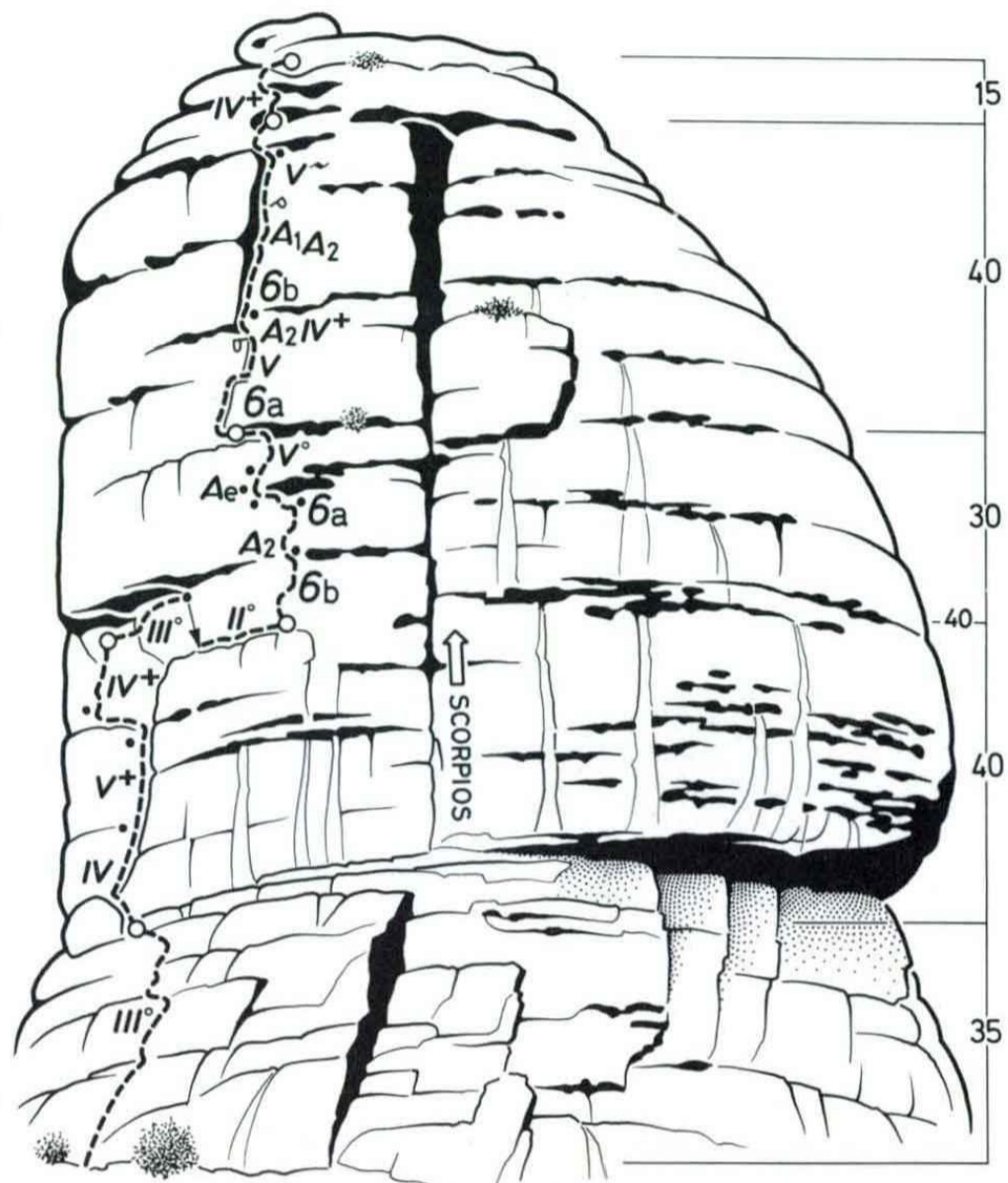
La vall de Ribes i Núria han estat els paisatges escollits per a decorar el «Calendari 1995» editat per la Comissió de Publicacions. L'almanac conté 13 fotografies en blanc i negre de començaments de segle, procedents de l'Arxiu Fotogràfic del Centre. El preu a què els socis el poden adquirir a consergeria és de 740 ptes., mentre que el de venda al carrer és de 925.

S. M. G.

RECTIFICACIÓ D'ALGUNES ERRADES DEL NÚMERO 797 DE LA REVISTA

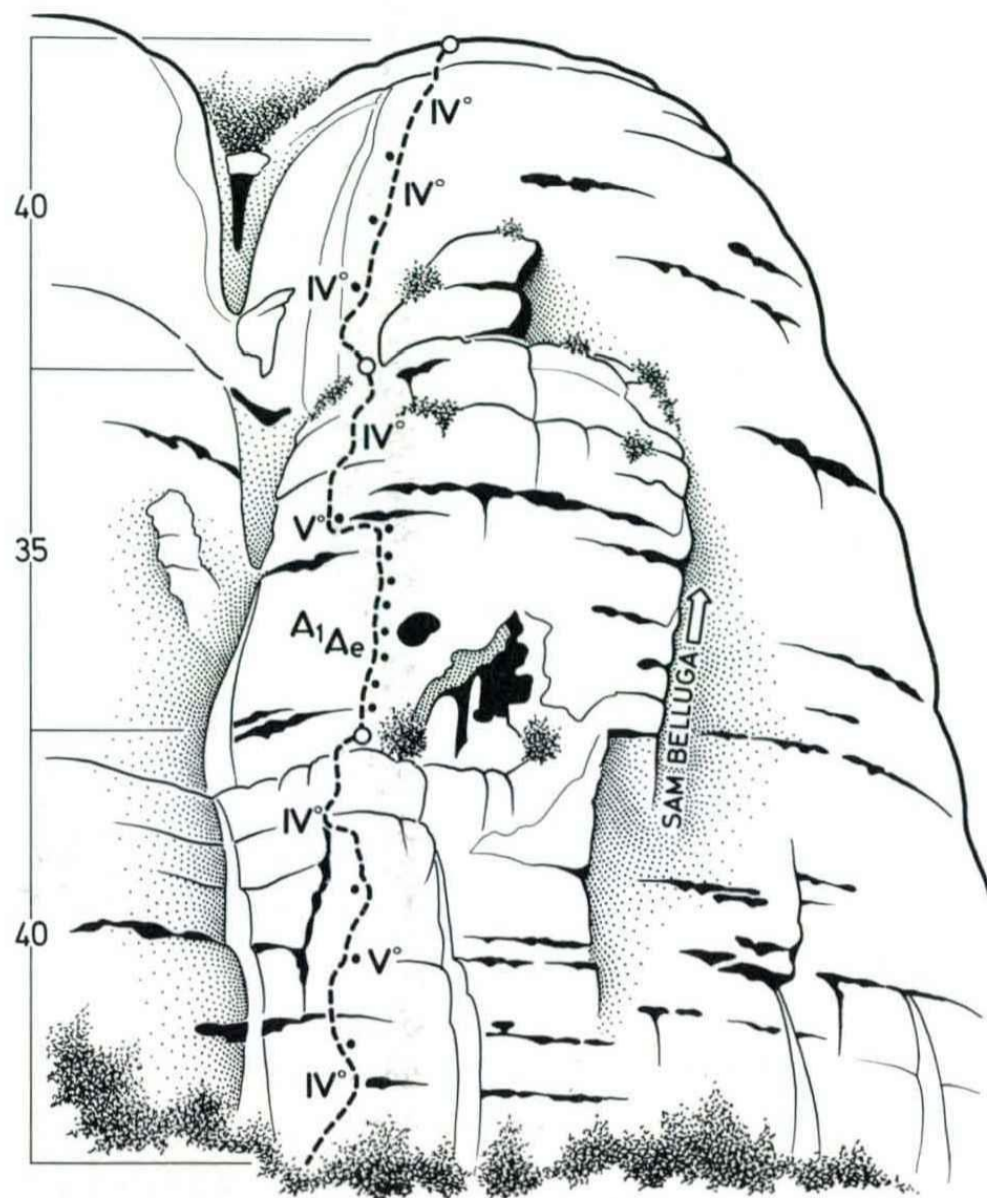
En el passat número 797 corresponent al mes de febrer hem observat algunes errades que volem esmenar. En l'article dedicat al Montsià, cal esmenar, a la pàgina 14, columna central, el nom de l'ajudant de Pierre Méchain, on diu Envilé, ha de dir Enrilé. En el mateix article i a la mateixa pàgina, a la columna dreta, s'ha d'esmenar la data de la mort de Pierre

PORTS DE BESEIT (Moles del Don)

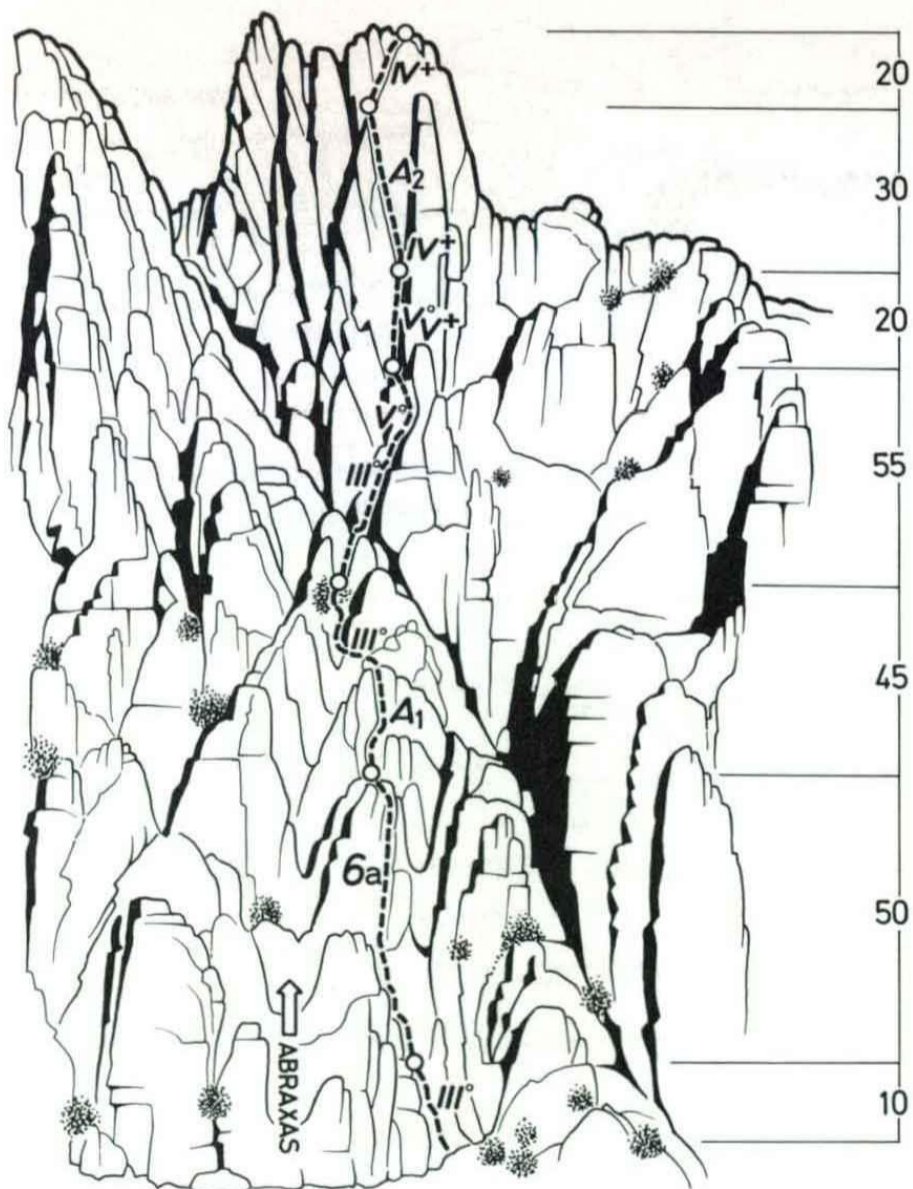
Via «L' hora dels Somnis» (200 m, ED/A₂), 1ª asc.: 18-XII-94, per Josep Enric Castellnou i Rubèn Passarrius. Material: 10 pitons variats, 2 ganxos i tascons de cable núms. 2, 9, 9.

PORTS DE BESEIT (Moles del Don)

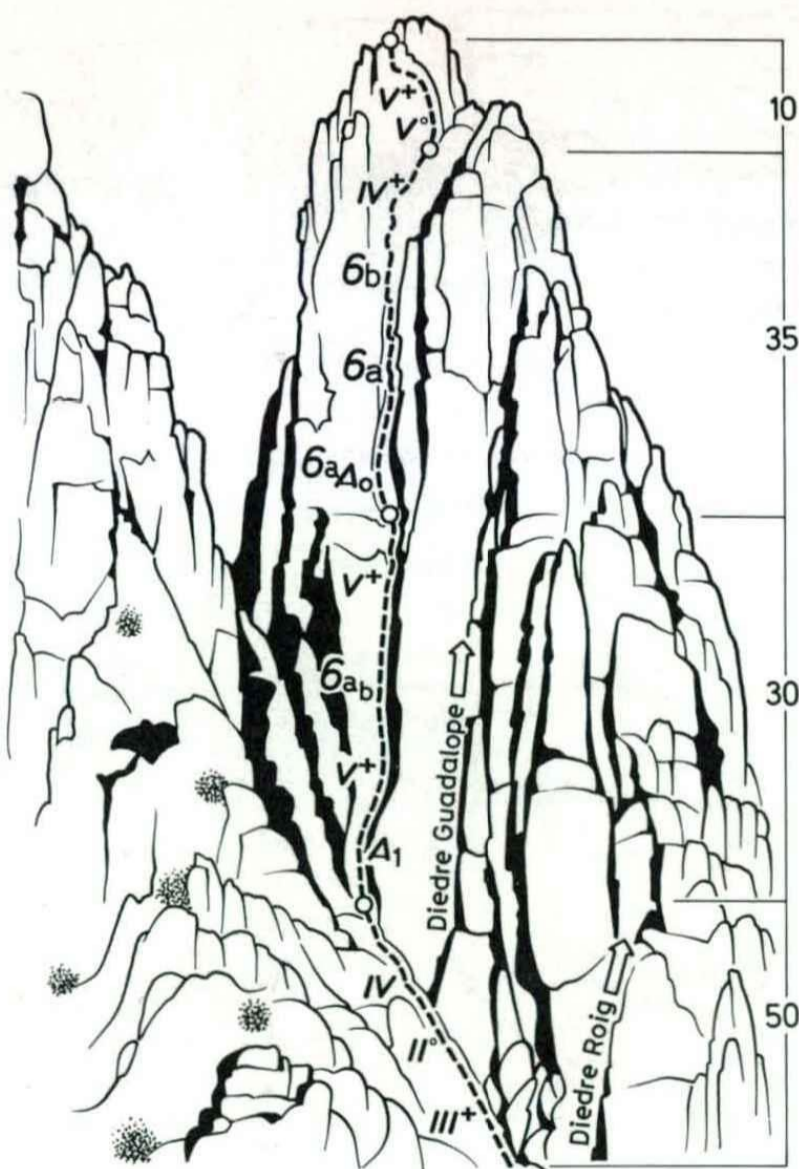
Via «Despertaferro» (115 m, MD/A_c), 1ª asc.: 19-I-95, per Kike Ortuño (sol). Material: 12 cintes i estreps (equipada).

MAESTRAT (Órgano de Montoro)

Via «Ni banderas, ni fronteras» (230 m, ED-/A₂), 1ª asc.: 9-VI-94, per Jordi Bages i Jordi Vallvés. Material: joc de tascons cable repetits, *friends*, excèntrics del 3 al 9 i 5 pitons variats.

MAESTRAT (Órgano de Montoro)

Díedre de les Magranes (125 m, ED/A₁), 1ª asc.: 9-XII-94, per Josep Jané i Ramonet Canyelles. Material: joc tascons, joc de *friends* i 6 pitons variats.

CRÒNICA DEL CENTRE

INAUGURACIÓ DE LA INFORMATITZACIÓ DE LA BIBLIOTECA

El dijous, dia 1 de desembre, a les vuit del vespre, va tenir lloc la inauguració de la informatització de la biblioteca. Aquesta inauguració es va fer dins els actes programats en la commemoració del 118è aniversari de la fundació del Centre.

Com ja saben els nostres lectors, aquesta informatització, que s'ha portat a terme durant els darrers anys, ha estat finançada per la Fundació «la Caixa», de la Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona, que ha volgut ajudar a la modernització de la nostra biblioteca, atesa la seva importància en el camp dels esports de muntanya i també en el camp de la cultura.

A l'acte, que va ser presidit per Conrad Blanch, president del Centre, hi van assistir alts directius de la Fundació «la Caixa»: Josep Joan Pintó, president del patronat de la fundació, Antoni Millet, vocal de l'esmentat patronat, i Enric Alcàntara, actual vice-president de la Caixa, a més de diversos membres de la junta directiva del Centre i altres consocis.

L'acte, molt senzill, va consistir en uns parlaments, del president del Centre i d'Antoni Millet, de la Fundació «la Caixa», i la presentació, per part de Carme Janer, responsable de la biblioteca del Centre, de tota la feina feta d'informatització i del funcionament dels

terminals de consulta dels lectors. Els assistents van visitar la biblioteca, amb la sala de lectura, i les sales de magatzem amb els armaris *Compactus*, i els terminals informàtics tant d'entrada de registres com de consulta.

La informatització suposa un gran pas endavant en la millora de la classificació del fons bibliogràfic del Centre, un dels més complets en obres relacionades amb els esports de muntanya. El sistema té una pantalla de consulta al públic connectat amb l'ordinador de l'arxiu, des d'on s'entren totes les dades i que funciona des de l'any 1991.

S. M. G.

CINE AMATEUR ITALIÀ AL CENTRE

Els dilluns 12 de desembre i 9 de gener passats, a la nostra sala d'actes, la Secció de Cinema i Vídeo dedicà dues sessions a projectar onze films de Rolf Mandolesi, un odontòleg italià que viu a l'Alto Àdige, a Merano, i un dels cineastes amateurs més prestigiosos d'Europa. Els seus films han concorregut a tots els certàmens internacionals amb èxit assegurat; entre ells, és clar, els anuals de l'UNICA. És autor d'una extensa filmografia que, iniciada l'any 1961, arriba fins avui a un ritme d'uns dos films anuals, superant, doncs, la trentena, sempre de formats petits: primer el 8 mm i després, fins avui, el Super 8.

Voldríem fer notar, per definir la personalitat de Mandolesi, que el seu cinema és el de l'amateur que empra el cinema per a dir alguna cosa que necessita exposar, sense mimetismes de cap mena, servint-se de la seva modesta càmera de Super 8. El seu cinema és ple d'idees visuals al servei d'una intenció, sense menystenir, ans al contrari, la banda sonora, sempre expressiva i de vegades punyent, i tot això tant si es tracta de films de ficció com de documentals de viatge, els quals no tenen res a veure amb el que

estem acostumats a visionar normalment com a record de viatges turístics.

A la pregunta de «quina cosa és per a vós el cinema?», ell respon: «Tant, tantes coses, fins i tot una raó de vida. Admeto que sovint "passo el límit", però és més fort que jo. L'estimo, sense distingir si és professional o no, si és sobre pel·lícula fotogràfica o banda magnètica, si Super 8 o 35 mm, n'hi ha prou que sigui intel·ligent. El cinema que "pot veure fins i tot un cec" no m'interessa. Ja de petit anava moltes vegades al cinema, duia una mena de diari dels films visionats, amb els noms dels actors, etc. Vaig esdevenir autor després d'haver assistit com a espectador a la primera edició del Festival internacional per a cineastes amateurs de Merano, perquè havia copsat la possibilitat eventual d'esdevenir cineasta, és a dir, de "fer" cinema.»

Es projectaren els films següents, tots en format Super 8: *Replay* (1982), *Oasis* (1979), *Evasione* (1980), *Piano rialzato* (1981), *Thai live* (1984), *Circuito chiuso* (1982), *Cake* (1985), *Intrusi* (1986), *Uomini* (1988), *Fast food* (1989) i *Dissonanze* (1990).

90è ANIVERSARI DE LA SECCIÓ DE FOTOGRAFIA

El passat 13 de desembre la Secció de Fotografia va commemorar el seu 90è aniversari, que enguany coincidí amb la data exacta de la inauguració, 13 de desembre de 1904. Durant la celebració, es van lliurar els premis del Concurs de Temes obligats i del XXI Concurs Social de Diapositives premi Joan Camps i Coma.

En temes obligats, els primers premis van ser per a Roser Bou, en blanc i negre, Estanislau Torres, en paper color, i Josep Basagaña, en diapositiva. El guanyador del premi Joan Camps i Coma va ser Joaquim Ferrándiz.

Les fotografies concursants van ser exposades per temes durant tot l'any 1994 a la Secció de Fotografia. Les diaposi-

tives es van passar a la sala d'actes del Centre el mes de juliol.

Sandra Martín

CONSTITUCIÓ DE LA NOVA JUNTA DIRECTIVA DEL CENTRE

En l'Assemblea General Ordinària del passat 26 de gener, van prendre possessió dels càrrecs els components de la nova junta directiva del Centre. Dos dies abans, la junta electoral havia proclamat l'única candidatura presentada per a cobrir els càrrecs sotmesos a renovació, el vice-president primer, el vice-secretari, el tresorer i tres vocals.

Dins de la mateixa Assemblea General del 26, s'informà de l'estat de comptes a 31 de desembre, es va fer lectura de la Memòria del 1994 i s'aprovà el pressupost per a l'exercici 1995.

S. M. G.

VIII CONCURS DE FOTOGRAFIA DE TEMES OBLIGATS

Tal com estava previst, el passat 27 de gener va tenir lloc el veredictes d'aquest concurs corresponent a l'apartat «Roba estesa». Manuel Canals i Franch, Hilari Sanz i Gonel i Joan Sabadell i Contel actuaren de Jurat. Els resultats són els següents:

Apartat blanc i negre: Foto «El forat», de Ramon Barnadas, 6,8 punts, guanyadora de l'apartat; «Llençol», de Neus Sánchez, 5,5; «Estenedor», d'Àngela Riu, 4,8; «Roba blanca», de Conxita Riba, 4,3; «Llençols», de Josep Camp, 4; «Burgos», de Dora Serra, 3,8; «Bugada», de Josefina Garriga, 3,8; «Bata», de Roser Bou, 3,6; «Tovalles», d'Eduard Estrada, 3,6 i «Pantalons», de Josep Basagaña, 3,1.

Apartat paper color: Foto «Dansa», de Neus Sánchez, 6,8 punts, guanyadora de l'apartat; «Balconada», de Josep Camp, 6,6; «S'hi surt guanyant», de

Méchain, on diu 30 de setembre de 1804, ha de dir 20 de setembre de 1804.

També cal esmenar a la Crònica del món excursionista, a la pàgina 41, el títol de la ressenya de l'Aplec excursionista dels Països Catalans, on diu XVII ha de dir XVIII.

LLIBRES I MAPES

CÈSAR AUGUST TORRAS

Carles Albesa i Riba, Ed. Columna i Josep M. Infesta, Editor, col·lecció «Gent Nostra», núm. 110. Barcelona 1994. 62 pàgs., il·l.

Aquest llibre és un estudi de la vida, el pensament i l'obra, d'un dels excursionistes més representatius de Catalunya. S'hi fa un repàs de la seva aportació al moviment excursionista des dels seus inicis fins al 1923, any de la seva mort.

Torras fou membre de l'enigmàtica Societat X, president de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, en dues ocasions president del Centre Excursionista de Catalunya, i també de la Lliga de Societats Excursionistes de Catalunya; per tant, és un home clau per a entendre l'aportació que l'excursionisme va fer a la societat catalana de finals del XIX i principis del XX.

El llibre consta de quinze capítols, on s'expliquen les seves excursions més destacades, les tasques com a director, els estudis comarcals, les seves guies pirinenques, les accions en defensa de la llengua catalana i per la salvació del nostre patrimoni natural, l'aportació

com a promotor del refugi d'Ulldeter, el pensament polític i excursionista, i les distincions que va rebre tant al llarg de la seva vida com posteriorment, i acaba amb una detallada cronologia.

Un llibre recomanable per a tots els qui vulguin conèixer la nostra història, l'excursionista considerat en el seu temps l'apòstol de l'excursionisme català.

F. B.

CONSTRUCCIONS DE PEDRA SECA A LA COMARCA DE BAGES

Jaume Plans i Maestra, Centre Excursionista de la Comarca de Bages, Manresa 1994, 91 pàgs. il·l.

Ara que s'ha anat estenent l'estudi de les construccions de pedra seca i s'hi han dedicat diversos treballs, com el d'August Bernat sobre les barraques del Gaià, publicat a MUNTANYA núm. 796, que va coincidir amb una magnífica exposició fotogràfica en el nostre local, el llibre que ara comentem sobre les barraques de vinya del terme de Sant Fruitós de Bages és una important contribució al coneixement d'aquestes rústiques construccions.

L'autor comença fent un resum del conreu de la vinya a la comarca de Bages, que etimològicament vindria de *Bacus*, a través d'una evolució que passaria per la ciutat romana de *Bakassis* i per les grafies documentades de *Bagas*, *Baias*, *Bages*. A continuació parla dels orígens de la tècnica de la pedra seca i de les barraques de Bages, dels barracaires i marginadors. En el segon capítol entra en l'estudi exclusiu de les barraques de Sant Fruitós de Bages detallant-ne la tècnica, l'emplaçament, l'antiguitat, la situació, i fa una fitxa tècnica de cada una de les 104 barraques localitzades especificant mides i detalls estructurals. Parla també d'altres aixoplucs, de marges i de recers; de dipòsits i pous d'aigua, i de piques de pedra. Finalment, inclou uns apèndixs amb dades del cadastres.

El llibre presenta un mapa del terme municipal de Sant Fruitós de principis de segle i un altre amb la ubicació de les 104 barraques. Les fotografies i alguns plànols de barraques són un bon complement a aquesta interessant obra, guardonada amb el premi Excursionisme 1993, del Centre Excursionista de la Comarca de Bages.

J. Bordons

LA VALL DE CARDÓS Guia muntanyenca

Carles Gel, Sua Edizioak, Bilbao 1994. 103 pàgs.

L'editorial basca Sua Edizioak continua intercalant entre les seves publicacions destacats indrets de Catalunya, que presenta en doble versió castellana i catalana. A la seva llarga llista de llibres muntanyencs, s'hi afegeix ara la vall de Cardós, una de les més interessants i poc conegudes del Pallars Sobirà.

Qualificada d'exhaustiva pel mateix autor, la nova guia ofereix 68 itineraris de muntanya mitjana i alta, calculats preferentment per a l'estiu i la tardor, amb ascensions als nombrosos pics de la vall, des del Mont-roig i el Ventolau al pic de Sotllo, amb una incursió a la propera pica d'Estats. Les ascensions es poden fer per diferents vies alternatives, i s'hi escullen com a llocs preferents de sortida la pleta del Prat, la pleta Palomera, el refugi del Mont-roig, Noarre, el refugi de Certascan i el pla de Boavi. Els itineraris es descriuen amb suficient claredat, indicant el desnivell i l'horari, i cada un va acompanyat d'un petit mapa parcial que ajuda a situar-se.

Completen el llibre unes notes sobre l'esquí de muntanya, els perills de la muntanya hivernal, possibilitats d'escalada, refugis de la vall i itineraris per a bicicletes de muntanya.

J. Bordons

MONTAÑAS VALENCIANAS Comarcas alicantinas

Rafael Cebrian, col·lecció «Papers de Muntanya», Centre

Excursionista de València, València 1994. 173 pàgs., il·l.

Aquest és el volum V de la sèrie dedicada a les muntanyes valencianes que publica l'actiu Centre Excursionista de València. S'hi recullen una sèrie d'itineraris per les comarques alantines del Comtat i l'Alcoià.

Aquest nou volum inclou 25 itineraris i set variants que recorren per les dues comarques i els sistemes de la serra de Mariola, el parc natural del Carrascar de la Font Roja i les serres de la Serreta i els Plans, que s'alcen al voltant de les ciutats d'Alcoi i Concentaina. Precedits d'una interessant introducció geogràfica i històrica, els itineraris estan descrits amb abundants detalls i observacions sobre el paisatge i la manera com els homes s'hi han anat adaptant per sobreviure, com els pous de neu, els castells, les pintures rupestres, els poblats prehistòrics i altres testimonis del pas de l'home per aquests indrets. S'hi acompanyen mapes de situació, resum de cada recorregut i horaris. El contingut fotogràfic és potser la part més fluixa del llibre.

J. Bordons

MONTES DE BISKAIA Guia montañera

A. Martínez, A. Sancho, M. Molinero, A. Muro i A. Otxoa de Alda, Sua Edizioak, Bilbao 1994, 228 pàgs.

Sua Edizioak ha reeditat aquesta interessant guia dels Montes de Biskaia ampliant i actualitzant el contingut de la primera edició. El llibre presenta 72 itineraris d'ascensions per les muntanyes més representatives de Biscaia, recorrent les belles zones d'Uribe, Gernika-Markina, Durangoaldea, Aramotz, Gorbeia, Urduña, Bajo Nervión i Encartaciones. Després d'un breu resum de geografia humana, llocs d'interès, etc., de cada una d'aquestes zones, se'n descriuen els recorreguts proposats, que han estat seleccionats pel seu valor paisatgístic, natural i històric. Els iti-

neraris estan minuciosament descrits, amb horaris, punts de referència i panorames, i es completen amb detallats mapes de carenes i altituds que faciliten l'orientació. Com a resum, inclouen un quadre en el qual figuren per ordre alfabètic totes les muntanyes que són objecte de les ascensions, indicant el massís on es troben, l'altitud, l'accés principal i l'horari.

El llibre, que es troba a la nostra biblioteca, creiem que pot ser útil per als excursionistes que desitgin conèixer alguns dels més interessants indrets del País Basc.

J. Bordons

RELATOS DE MUJERES VIAJERAS

Sua Edizioak, Bilbao 1994, 303 pàgs.

En aquest llibre l'Editorial Sua s'aparta del contingut habitual de les seves altres obres, dedicades preferentment a guies de muntanya.

El llibre que ara comentem és el resultat del «I Concurso de Relatos de Viajes de Mujeres», organitzat per Sua en col·laboració amb altres empreses, i inclou les quatre obres premiades i una selecció de les restants que s'hi van presentar. En total es compon de 38 relats de diferents indrets del món que poden proporcionar un motiu de lectura entretinguda, amb temes de diversa qualitat i interès. A tall de mostra esmentarem, els quatre títols premiats que figuren al davant: «La Telsela de Marrakech» (Marroc), «Turkiye» (Turquia), «Historias del D. F.» (Mèxic) i «La señora Carmen» (París).

J. Bordons

BIBLIOGRAFIA RECENT D'INTERÈS EXCURSIONISTA

a cura de Francesc Beato

Guies

Andar por las sierras de Mal-lorca. Antonio Vela. Col·lecció

«El Buho viajero», Libros Pen-thalon. Acción Divulgativa, S.L. Madrid 1994. 256 pàgs., il·l.

Montes de Navarra. Diversos autors. Sua Edizioak. Bilbao 1994 (nova edició). 318 pàgs., il·l.

Montes de Bizkaia. Diversos autors. Sua Edizioak. Bilbao 1994 (nova edició ampliada).

A peu pel Baix Empordà. 15 itineraris entre garbí i tramuntana. Diversos autors. Ed. Consell Comarcal del Baix Empordà. La Bisbal d'Empordà 1994. 143 pàgs., il·l.

Montañas valencianas (volum V). Rafael Cebrián. Col·lecció «Papers de Muntanya». Ed. Centre Excursionista de València. València 1994.

Excursiones y ascensiones fáciles por el Alto Pirineo. Domingo Pliego. Ed. Desnivel. Madrid 1994. 204 pàgs., il·l.

Els molins hidràulics del Moianès i de la riera de Caldes. 90 anys d'activitats 1904-1994. Gener Aymaní i Joan Pallarès. XXVI Premi «Sant Bernat». Arxiu Bibliogràfic Excursionista. Unió Excursionista de Catalunya. Barcelona 1994. 119 pàgs., il·l.

Senders de Cervera. PR C-140 C-141. Secció de Senders del Centre Excursionista de la Segarra. Cervera 1993. 25 pàgs., il·l.

Penyagolosa. Excursions a peu. Diversos autors. Ed. Centre Excursionista de Castelló. Castelló de la Plana 1994. 144 pàgs., il·l.

La vall de Cardós. Guia muntanyenca. Carles Gel. Sua Edizioak, Bilbao 1994. 103 pàgs., il·l.

Els cingles de Vacarisses. XV Ronda Vallesana, 16 d'octubre de 1994. Diversos autors. Unió Excursionista de Sabadell. Sabadell 1994. 112 pàgs., il·l.

Córcega. Marcur X. Schmid (traducció Mikel Arizaleta). Sua Edizioak. Bilbao 1992. 230 pàgs., il·l.

Rutas y paseos por el Mont Blanc. Aliin Adrion (traducció Félix Ligos i Asun Zelai). Sua Edizioak. Bilbao 1992. 125 pàgs., il·l.

Baztan. P.R. Juan Mari Fe-

liu. Federación Navarra de Montaña. Sua Edizioak. Bilbao 1992. 86 pàgs., il·l.

Rutas y paseos por el Parque Natural de Urkiola. Antonio P. Romero. Sua Edizioak. Bilbao 1992. 111 pàgs., il·l.

Rutas y paseos por el Parque Natural de Gorbeia. Mariano Molinero, Azucena Martínez i Alberto Sancho. Sua Edizioak. Bilbao 1994. 107 pàgs., il·l.

Camí Romeu a Montserrat. P.R. C-32. Text: Josep Barberà i Quim Solbas. Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya. Vegueria Excursionista del Vallès. Ed. Centre Excursionista de Terrassa. Terrassa 1994. 29 pàgs., il·l.

20 itinerarios por el Alto Aragón. Fernando Lampre i Anabel Moreno. «Guías deportivas en la naturaleza del Alto Aragón». Ed. Prames S.A. Saragossa 1994. 109 pàgs., il·l.

Itineraris per la serra de Rubió i refugi Mas del Tronc (Anoia). Coordinació: Gener Aymaní i Joan Baliu. Ed. Unió Excursionista de Catalunya. Barcelona 1994. 68 pàgs., il·l.

Guía del valle de Tena. Sendas. Pueblos. Naturaleza. Rafael Vidalles. Ed. Pirineo. Osca 1994. 214 pàgs., il·l.

Visita Parque Nacional Aigüestortes y Sant Maurici. Francesc Gurri. Ed. Everest S.A. Lleó 1994. 93 pàgs., il·l.

Montes de Araba. Jose A. Gil. Sua Edizioak. Bilbao 1994. 127 pàgs., il·l.

Randonnées choisies en Béarn. Ossau - Aspe - Anie. Georges Véron. Rando éditions - Randonnées Pyrénéennes, 1994. 200 pàgs., il·l.

Randonnées choisies autour de Luchon. Comminges - Val d'Aran - Aneto. Georges Véron. Rando éditions - Randonnées Pyrénéennes, 1994. 144 pàgs., il·l.

Mont-blanc - Vanoise. Chamonix - Val d'Arly - Beaufortain - Tarentaise - Haute Maurienne. Les Guides IGN. París 1994. 224 pàgs., il·l.

Vercors - Diois - Buëch. Vallés de la Drôme - Trièves - Dévoluy. Les Guides IGN. París 1994. 224 pàgs., il·l.

Guía del Parque Natural de Somiedo. Javier Prada. Ed. Trea S.L. Gijón 1994. 94 pàgs., il·l.

Sender del Priorat G.R. 7-4. Ed. Senders de Catalunya. Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya. Patronat de Turisme de la Diputació de Tarragona. Barcelona 1994. 40 pàgs., il·l.

Pirineos. 1000 ascensiones II. De Somport a Vignemale (Vías normales y escaladas fáciles). Miquel Angulo. Ed. ELKAR S.L. Donostia/Baiona 1994. 321 pàgs., il·l.

Los caminos de la Palma. Agustín Rodríguez. Excmo. Cabildo Insular de la Palma. Ed. La Palma. Madrid 1993. 295 pàgs., il·l.

De les Agudes a Montclús. Pere d'Orís. Publicacions de l'Associació Cultural Vallgorguina, 10. Vallgorguina 1994. 52 pàgs., il·l.

Sistema Ibérico Zaragoza. Morata de Jalón - Badules. G.R. 90. 2ª fase. Diversos autors. Ed. Prames S.A. Saragossa 1994. 195 pàgs., il·l.

Guia de llocs patriòtics de la comarca d'Osona. Albert Anglada. Imprès a Litosplai. La Garriga 1994. 87 pàgs., il·l.

Montañas del mundo. Trekking y ascensiones. José Martínez. Ed. Desnivel. Madrid 1995.

Mapa de la serralada de Cardó. Escala 1:26.000. Ed. Grup Cultural Rasquera. Rasquera (Ribera d'Ebre) 1994.

Escalada

Manual de escalada en hielo y nieve. Máximo Murcia. Ed. Desnivel S.L. Madrid 1994. 192 pàgs., il·l.

Roca caliente en los Pirineos. Pallars, Aran, Alta Ribagorça. Xavier Buxó i Luis Alfonso. Impressió, Gasgraf Gràfiques S.L. Mollet del Vallès 1994. 337 pàgs., il·l.

Espeleologia

ERE Quaranta anys d'espeleologia. Revista *Espeleòleg*. Any XXIX, núm. 40, vol. 5, juliol 1994. Equip de Recerques Espeleològiques. Centre Excur-

sionista de Catalunya. Barcelona 1994. 106 pàgs., il·l.

Bicicleta de muntanya

Recorreguts amb bicicleta per descobrir el Garraf. Albert Arnau Recasens i Jordi Albert Sierra. Ed. Ajuntament de Gavà - Unió Muntanyenca Eramprunyà. Gavà 1994. 67 pàgs., il·l.

Catalunya en bicicleta de muntanya - 2. Serralades Pre-itorals i planes interiors. Joan Portell i Leonor Sesén. Ed. Enciclopèdia Catalana. Barcelona 1994. 111 pàgs., il·l.

Treinta rutas de BTT por la montaña asturiana. Víctor Manuel Villar. Ed. La productora de ediciones. Madrid 1994. 135 pàgs., il·l.

Por el Macizo de Cotiella a pie y en bici. J. Antonio López. «Guías deportivas en la naturaleza del Alto Aragón». Ed. Prames S.A. Saragossa 1994. 99 pàgs., il·l.

A colp de pedal. Els 31 milers itineraris pel País Valencià. Enric Roncero. Ed. Papers bàsics 3 i 4. València 1994. 192 pàgs., il·l.

El Alto Palancia. Itineraris cicloturístics de interès ecològic. Diversos autors. Col·lectiu Paleta d'Ocres. Ed. Fundació Caja Segorbe. Sogorb 1994. 229 pàgs., il·l.

Itineraris de BTT per Catalunya (3). Jaume Bonaventura, Pere Cuenca i Jordi Ferrando. Ed. ACNA. Barcelona 1994. 216 pàgs., il·l.

BTT por el valle de Benasque. 30 itineraris de bicicleta de montaña por el Alto Ésera. Arturo Minchot i Vicente Ballarín. Ed. Prames S.A. Saragossa 1994. 143 pàgs. il·l.

Geografia

Els sistemes naturals dels aiguamolls de l'Empordà. Coordinat per: Joaquim Gosàlbez, Jordi Serra i Eulàlia Velasco. Institució Catalana d'Història Natural. Institut d'Estudis Catalans. Ketres Editora, S.A. Barcelona 1994. 478 pàgs., il·l.

Conèixer el Vallès Occidental. Jaume Valls. Ed. Consell

Comarcal del Vallès Occidental. 1994. 169 pàgs., il·l.

Trobada amb la Ciència 1992 al delta de l'Ebre. Diversos autors. Ed. Comissionat per a Universitats i Recerca. Generalitat de Catalunya. Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica, CIRIT. Barcelona 1994. 339 pàgs., il·l.

Val d'Aran. Atlas. Comarcal de Catalunya. Conselh General d'Aran - Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Institut Cartogràfic de Catalunya. Barcelona 1994. 126 pàgs., il·l.

La Segarra de la conca del Llobregós. Ramon Estruch. Ed. Unió Excursionista de Catalunya. Anoia. Igualada 1994. 10 pàgs.

Comarques i subcomarques de Catalunya. Comarques de llevant o gironines. Ricard Serra. Vol. 6, 2ª part. Ed. Agrupació Catalana Colldejou de Promoció Excursionista. Mollerussa 1994. 262 pàgs., il·l.

La comarca dels Ports. Grup d'Estudis dels Ports. Col·lecció «Cavall Bernat/27». Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona 1995. 191 pàgs., il·l.

Estudi General 13. Girona, 1993. Geografia històrica i història del paisatge. Revista de la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona. Diversos autors. Girona 1994.

Història i arqueologia

L'Ametlla del Vallès. El retaule de la vida social 1862-1990. Josep Badia. L'Ametlla del Vallès 1994. 176 pàgs., il·l.

Berga. Records del passat. Tomàs Pujol. Col·lecció «La Guita», 2. Ed. de l'Albí - Columna Edicions. Barcelona 1994. 110 pàgs.

Castellfollit de Riubregós. Resum històric - Folklore - Llegendes - Tradicions. Toponímia i vocabulari de la vila i el terme. Joan Farell (2 volums). Fundació Salvador Vives i Casajuana. Ed. Rafael Dalmau. Barcelona 1994 (vol. 116, 222 pàgs. i vol. 117, 178 pàgs.), il·l.

Aque Calidae. Presència romana a la Selva. Jordi Merino, Josep M. Nolla i Marta Santos. Ed. Consell Comarcal de la Selva - Centre d'Estudis Selvatans. Santa Coloma de Farners 1994. 196 pàgs., il·l.

L'Escala 1931-1947. República - Guerra - Postguerra. Mercè Vila. Ed. Ajuntament de l'Escala. L'Escala 1994. 186 pàgs., il·l.

Puig-l'Agulla i Vilalleons. Un santuari i una parròquia mil·lenària. Antoni Pladevall. Ed. Montblanc-Martín. Barcelona 1994. 136 pàgs., il·l.

L'excursionisme científic i la seva contribució a les ciències naturals i a la geografia. Jordi Martí. Ed. Alta Fulla. Barcelona 1994. 168 pàgs., il·l.

Blanes. Cronologia històrica. Segle III a.C. segle XX. Jesús Crous. Ed. Ajuntament de Blanes. Blanes 1994. 604 pàgs., il·l.

La Bisbal en la història i el record. Pere Llobera. Ed. Ajuntament de la Bisbal d'Empordà. La Bisbal d'Empordà 1993. 336 pàgs., il·l.

Malgrat dels nostres avis. Ed. Ajuntament de Malgrat de Mar. Malgrat de Mar 1993. 320 pàgs.

Grans hores de la Costa Brava. Les finques d'Aiguablava, Cap Roig i Mas Juny. Xavier Febrés. Ed. Ajuntament de Palafrugell - Diputació de Girona. Girona 1994. 124 pàgs., il·l.

El pelegrinatge medieval al nord-est català. Antoni Noguera. Fundació Pere Simón. Col·lecció «Font Moixina». Ed. Impremta Aubert. Olot 1994. 258 pàgs., il·l.

Arxius i recerca històrica. L'Arxiu Municipal de Begur. Lluís Costa. Ed. Ajuntament de Begur. Begur 1994. 207 pàgs., il·l.

Recull històric del Lloar i el seu entorn. Jaume Sabaté. Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV. Diputació de Tarragona. Tarragona 1994. 228 pàgs., il·l.

Miscel·lània d'homenatge a Jaume Codina. Coordinació: Margarida Gómez, Gregori Gutiérrez i Manuel Luengo. Col·lecció «El Pont de Pedra». Ed. Columna. Ajuntament del

Prat de Llobregat. El Prat de Llobregat 1994. 515 pàgs., il·l.

Ossau 1900, le canton d'Arudy. René Arripe. Ed. Loubatières. Portet-sus-Garona 1994. 320 pàgs., il·l.

Miscel·lània vacarissenca. Antoni Flotats. Ed. Ajuntament de Vacarisses. Vacarisses 1994. 257 pàgs., il·l.

Bibliografia sobre el Vallès Occidental (1700-1993). Servei de Documentació d'Història Local. Departament d'Història Moderna i Contemporània. Universitat Autònoma de Barcelona. Ed. Consell Comarcal del Vallès Occidental. Sabadell-Terrassa 1994. 374 pàgs.

El castell i el poble de Talamanca. Raquel Valdenebro. Ed. Centre d'Estudis del Bages. «Quaderns, 8». Manresa 1994. 68 pàgs., il·l.

Breu història de Molnàs. Dídac Bertran. Ed. Inusuals. Parròquia de Sant Cosme i de Sant Damià de Molnàs. Reus 1993. 126 pàgs., il·l.

Els orígens de l'excursionisme a Granollers (1877-1936). Francesc Roma. A «Estudis de Granollers i Vallès Oriental», núm. 5. Ed. Ajuntament de Granollers - Agrupació Excursionista Granollers. 144 pàgs., il·l.

Quaderns d'història de Viladecavalls II. Camins vells de Viladecavalls. Juan Luis del Campo. Ed. Ajuntament de Viladecavalls. Viladecavalls 1994. 169 pàgs., il·l.

La navegació per l'Ebre català en el darrer quart del segle XVIII. (de Riba-roja a Miravet). Joan R. Vinaixa. Premi d'assaig Artur Bladé i Desumvila 1993. Ed. Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre. Móra d'Ebre 1994. 126 pàgs.

Cardona en postals. Jaume Barberà i Domènec Martínez. Ed. Patronat Municipal de Museus. Cardona 1994. 178 pàgs. + 151 postals.

Memorial dels pescadors i els peixos. Converses amb Francesc Isem. Tres-cents anys de tradició marinera al litoral del Maresme. Xavier Mas i Gibert (premi Iluro 51). Ed. Caixa d'Estalvis Laietana. Mataró 1994. 286 pàgs., il·l.

L'estany de Banyoles. Joan

Vidal (edició facsímil). Ed. Palahi, Arts Gràfiques. 1993. 152 pàgs., il·l.

La vall de Torelló als segles XVI i XVII. Una història de paraires i bandolers. Xavier Torres. Eumo editorial. Vic 1995. 190 pàgs.

Aspectes històrics de Siurana d'Empordà (939-1803). Antoni Egea. Ed. Col·legi Públic El Serrat. Siurana d'Empordà 1995. 109 pàgs., il·l.

La família moderna a la Conca de Barberà. Valentí Gual. Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV. Diputació de Tarragona. Tarragona 1993. 359 pàgs.

Montserrat. Recull gràfic (1890-1930). Salvador Redó i Jaume Pons. Parcir Edicions Selectes. Manresa 1995. 263 pàgs., il·l.

Santa Fe del Penedès. Un municipi històric al cor de l'Alt Penedès. Remei Vendrell. Ed. Ajuntament de Santa Fe del Penedès. Santa Fe del Penedès 1994. 286 pàgs., il·l.

Etnografia i folklore

Revista d'Etnologia de Catalunya, núm. 5, juliol 1994. Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana. Barcelona 1994. 180 pàgs., il·l.

Guia de les Festes de Santa Tecla. Història, seguici popular i castells. Tarragona. Diversos autors. Col·lecció «El Mèdol-Guies», núm. 3. Ed. El Mèdol. Tarragona 1994. 159 pàgs., il·l.

Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Inventari de l'Arxiu de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Materials volum IV. Fascicle 2. Josep Massot i Muntaner. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona 1994.

Panthéon Pyrénéen. Olivier de Marliave. Il·lustració: J. C. Pertuzé. Ed. Loubatières. Portet-sus-Garona 1994. 232 pàgs., il·l.

Les chants de Pyrène. J. C. Pertuzé. Ed. Loubatières. Portet-sus-Garona 1994. 72 pàgs., il·l.

Arquitectura popular

Les barraques de vinya. Les construccions de pedra seca a la comarca del Bages. Josep Soler. Col·lecció «Quaderns» 9. Centre d'Estudis del Bages. Manresa 1994. 64 pàgs., il·l.

Construccions de pedra seca a la comarca de Bages. Barraques de vinya al terme de Sant Fruitós de Bages. Jaume Plans. Secció d'Estudis del Centre Excursionista de la Comarca de Bages. Manresa 1994. 91 pàgs., il·l.

Literatura

Everest. Los mejores escritos e imágenes de setenta y un años de esfuerzo humano. Ed. Peter Gillman. Fotografia: Audrey Salkeld. Pròleg: Sir Edmund Hillary. Ed. Desnivel. Madrid 1994. 208 pàgs., il·l.

Visió del Pirineu. Estanislau Torres. Fotografies: Joaquim Castells. Col·lecció «Terra Nostra», núm. 34. Ed. Columna. Barcelona 1994. 70 pàgs., il·l.

Le jour du Vignemale. J. C. Pertuzé. Ed. Loubatières. Portet-sus-Garona 1994. 32 il·lustracions. Tirada limitada.

La traversée des Pyrénées. Hippolyte Romain. Ed. Loubatières. Portet-sus-Garona 1994. 72 pàgs., il·l.

Núria. Excursions per la geografia i la història de la vall. Antoni Ma. Casas. Col·lecció «Cavall Bernat/26». Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona 1995. 111 pàgs., il·l.

Toponímia

Onomasticon Cataloniae, vol. II, A-BE. Joan Coromines. Curial Edicions Catalanes. Barcelona 1994. 502 pàgs.

Batea i el seu terme municipal. El repoblament templer (s. XII-XIII), vol. I. *Partides, accidents geogràfics, topònims i camins*, vol. II. Josep Alanyà. Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV. Ed. Diputació de Tarragona. Tarragona 1994.

Inventari i estudi dels noms de lloc i de persona de l'antic

terme d'Albarca (el Priorat). Isabel Llopis. Societat d'Onomàstica. Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Institut Cartogràfic de Catalunya. Barcelona 1994. 206 pàgs.

Defensa de la natura

Nosaltres i l'entorn. Què cal saber sobre el medi ambient. Coordinació: Xavier Duran. Beta Editorial, S.A. Barcelona 1994. 144 pàgs.

L'home i la muntanya. Coordinadors: Enrique Segovia i Isaac Vega. (ADENA/WWF). Ed. Depana, ADENA/WWF i Escola l'Arc de Sant Martí. Madrid 1994. 157 pàgs., il·l.

Esquí

Itineraris d'esquí de muntanya. Del Puigmal a la pica d'Estats. Oriol Guasch. Ed. Enciclopèdia Catalana. Barcelona 1994. 149 pàgs., il·l.

Sierra Nevada. 96 itineraris para esquí de montaña. Lorenzo Arribas. Ed. Desnivel. Madrid 1994. 167 pàgs., il·l.

Descens de barrancs

Guia pràctica del descens de barrancs i engorjats de Catalunya. Pere Miralles. Ed. Institut d'Estudis Espeleològics Sabadell. Sabadell 1993. 284 pàgs., il·l.

Fauna

Sur les traces des montreurs d'ours des Pyrénées et d'aillieurs. François-Régis Gastou. Ed. Loubatières. Portet-sus-Garona 1994. 160 pàgs., il·l.

Art

Catalunya romànica. La Noguera, vol. XVII. Director: Antoni Pladevall. Ed. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona 1994. 500 pàgs., il·l.

Arquitectura religiosa romànica de la comarca d'Anoia. Eliseu Peidró i Joan Reig. Unió Excursionista de Catalunya. Arxiu Romànic de la UEC Sants. Barcelona 1994. 24 pàgs., il·l.

Arquitectura gòtica per a excursionistes. Jaume de Ramon. Ed. Unió Excursionista de Catalunya. Arxiu Bibliogràfic Excursionista. Barcelona 1994.

Filologia

El grup modernista de Reus i la llengua catalana. Jordi Ginebra. Ed. Associació d'Estudis Reusencs (col·lecció «Rosa de Reus», 86). Reus 1994. 160 pàgs.

Les motades de Fraga. Josep Galán. Ed. Institut d'Estudis del Baix Cinca (col·lecció «La Sitja», 10). Fraga 1994. 152 pàgs.

Fotografia de muntanya

Luces de montaña. En busca del paisaje dinámico. Galen Rowell. Ed. Desnivel S.L. Madrid 1995. 224 pàgs., il·l.

Biografia

Cèsar August Torras. Carles Albesa. Col·lecció «Gent Nostra», núm. 110. Ed. Columna. Barcelona 1994. 62 pàgs., il·l.

Rafael Patxot i Jubert, mecenes i científic. Joaquim Maluquer. Col·lecció «Vides i memòries», 10. Ed. Pòrtic. Barcelona 1994. 112 pàgs.

Manuals i diccionaris

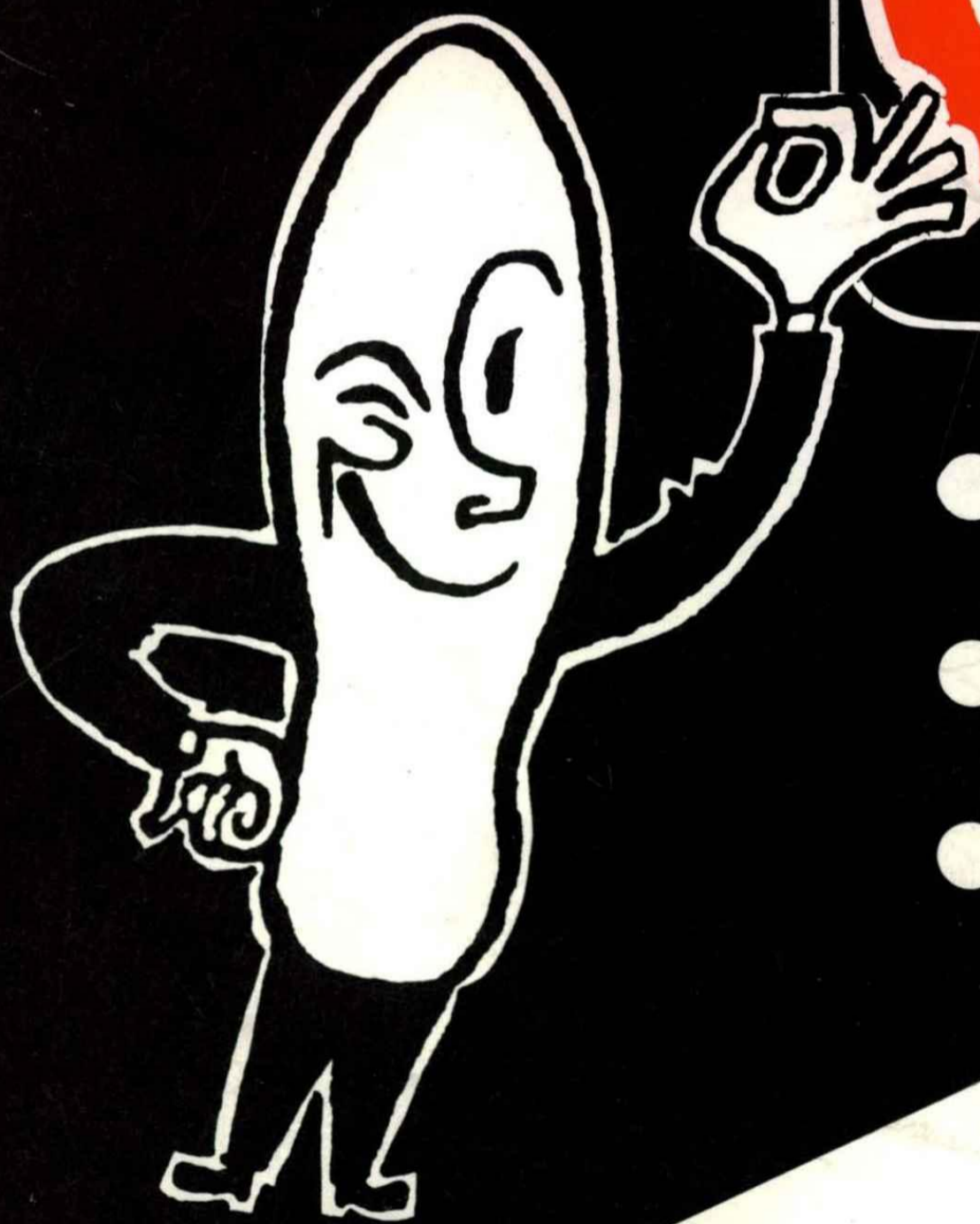
Diccionari històric d'eines agrícoles de Vila-seca. Josep Morell. Fundació Vives Casajoana, 118. Ed. Dalmau Editor. Barcelona 1994. 192 pàgs., il·l.

Diccionari de cartografia. Josep M. Panareda, Jaume Busqué i Josep M. Rabella. Ed. Curial. Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Barcelona 1994. 221 pàgs.

Manual de geografia física. J. M. Rosselló, J. M. Panareda i A. Pérez. Ed. Universitat de València. València 1994. 438 pàgs., il·l.

El teu primer llibre de muntanya. Joan Creu Irizar. Col·lecció «2000», 2 Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Secretaria General de l'Esport. Barcelona 1994 (segona edició). 69 pàgs., il·l.

A/s seus peus
**calçat
infantil**

● Balmes
PLAÇA MOLINA

● AVDA.
PAU CASALS, 15

● PASSEIG
SANT JOAN, 139
